

2013.

Rónaföldi Zoltán: Az „Imperiál-ügy”

***„Az igazság szép dolog, jó dolog,
de akinek hatalma van, nem szorul rá.”***

Mikszáth Kálmán

**Bevezetés,
Kandó Kálmán munkássága
a borsodi szénterületen**

A borsodi szénbányászat történetének kutatása közben – amikor Kandó Kálmánnak az itteni tevékenységeit vizsgáltam – sok érdekes tervre, elképzelésre, történésre találtam. A tevékenysége itt nálunk az 1920-as évek elején kezdődött. Amiről a későbbiekben majd részletesen szeretnék írni, az részben a borsodi barnaszén leparláshoz kapcsolódó ügy és annak folytatása.

A kimagasló tehetségű, méltán világhírű Kandó Kálmán gépészmérnök munkája a köztudatban az indukciós villamos motorok, általa kidolgozott számítási elveihez és magyar gyártásához, a különféle vasutak villamosításához, a villamosmozdonyok tervezéséhez valamint gyártásához kötődik. Mérnöki pályafutása alatt számtalan dolgot alkotott és elgondolásai, tudása, tapasztalata azonban az előzőeken is túlmutatott.

Számos könyv és egyéb írás, visszaemlékezés e nagyszerű mérnök és feltaláló életét nálam sokkal jobban és részletesebben megírta már. Itt csak néhány fontosabb szemelvény az életéből és munkásságából, hogy láthassuk emberi, mérnöki nagyságát!

Kandó Kálmán a középiskolai tanulmányait előbb a budapesti Sütő utcai Evangélikus Gimnáziumban, majd a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karához tartozó Gyakorló Gimnáziumban végezte, ahol 1888 nyarán tette le érettségi vizsgáit. Ugyanazon év szeptemberében beiratkozott az akkori idők egyik Európa-szerte legkiválóbb technikai felsőoktatási intézményébe, a budapesti Királyi József Műegyetem Gépészmérnöki Szakosztályára.

Valamennyi szigorlatát kiváló eredménnyel letéve 1892. szeptember 12-én szerezte meg kitűnő minősítésű gépészmérnöki oklevelét.

Polában, a haditengerészetnél letöltött önkéntes katonaéve után tanulmányútra ment Párizsba, ahol a gépeket és acélszerkezeteket gyártó Compagnie de Fives–Lille gyár elektrotechnikai részlegének szolgálatába lépett. Itt ismerkedett meg az akkor hatéves múltra visszatekintő, a forgó mágneses mező elvén működő két-, illetve háromfázisú indukciós (aszinkron) motorok elméletével és szerkezetével. Ez a vállalat abban az időben rendezkedett be a Nikolai Tesla által feltalált és Európában Michael Dolivo – Dobrowolsky által továbbfejlesztett indukciós motorok gyártására. Felismerve az elektrotechnika e legegyszerűbb szerkezetű és ennek megfelelően kitűnően üzembiztos gépében rejlő hatalmas lehetőségeket, a benne lévő östehetség első megnyilvánulása volt e motorok méretezésére egy új számítási módszer kidolgozása. Ez az új szerkesztő - számító eljárás a gazdaságos villamosmotorok gyártását tette lehetővé.

1894-ben Mechwart András a Ganz és Társa Vasöntő és Gépgyár Rt. vezérigazgatójának meghívására hazatért, és a gyár Elektrotechnikai Osztályának szolgálatába állt. Az osztályt ekkor Zipernowsky Károly vezette. 1894 decemberében számításai és tervei szerint megkezdődtek a gyár első háromfázisú motorsorozatára vonatkozó kísérletek. Ennek eredményeként már 1895 májusában elkészült az „F” típusjellel ellátott motorsorozat első példánya.

A gyakorlatban kitűnően bevált üzembiztos „F” motorok mellett ugyancsak Kandó számításai és tervei szerint két-, illetve háromfázisú szinkrongenerátorok, transzformátorok, továbbá a hálózat, valamint a hajtások üzeméhez nélkülözhetetlen kapcsolók, indító- és szabályozó-ellenállások gyártását is bevezették. Kimagasló munkásságának elismeréseként csak-

hamar főmérnöki kinevezést kapott, és ilyen minőségben hozta létre az Erőátviteli Irodát, amelynek eredményes munkájával sok gyárban, malomban és ipartelepen a villamosítás megvalósulhatott.

A 6 LE teljesítményű, egyenáramú bányamozdony volt a Ganz gyár első villamos járműve, melyet 1892-ben gyártott. Kándó Kálmán azonban kezdeményezte a háromfázisú aszinkronmotor alkalmazását vasúti vontatási célokra.

Kándó Kálmán

Kandóék 1899-ben dolgozták ki, majd a századfordulótól közel egy évtizeden át igen nagy példányszámban gyártották a kitűnően bevált, „FF” típusjelű háromfázisú indukciós motorsorozatot. Ez volt Kandó korai villamosgép-tervezői munkásságának csúcspontja. Ezek a motorok 300 V, illetve 3000 V névleges feszültségre készültek, és a nagyon széles teljesítményhatárok között gyártott háromfázisú motorok, a Ganz gyár legsikerültebb villamos gépei közé tartoztak. A teljesítményegységre jutó tömegükkel, általános nemzetközi elismerést arattak.

1896-ban kezdődtek meg a Kőbányai úti Ganz Kocsigyár melletti telken épített 1000 mm nyomtávolságú próbapályán a nagyvasúti villamos vontatási kísérletek, az itt szerzett kedvező tapasztalatok alapján kerülhetett sor a Genfi-tó partján fekvő Evians-les-Bains fürdőhelyen egy közforgalmú, Magyarországon két, és Franciaországban egy bányavasút háromfázisú rendszerben történő villamosítására.

Kandó tervei alapján készültek el a legnagyobb teljesítményű „AF” gépek 1897 szeptemberében. Ezeket az Etsch vízerőmű részére gyártották, amely Merano, és Bolzano városok villamosenergia-igényét elégítették ki.

Az ő elgondolásai és az irányítása mellett készült részlettervek alapján végezte el a Ganz-gyár 1898–1902 között, az észak-olaszországi 106 km hosszú, a Comói-tó keleti partján húzódó, Valtellina-Vasút villamosítását, 3000 V, 15 Hz, háromfázisú rendszerrel.

A Valtellinán elért kiváló eredmények hatására az olasz kormány 1905-ben fölépítette a Societa Italiana Westinghouse gyárat, villamos mozdonyok gyártására. Ennek vezetésére és egyben az ott készítendő háromfázisú mozdonyok tervezésére Kandót hívták meg, aki így 1906 májusában kénytelen volt megválni a Ganz Villamossági Rt.-nél betöltött 12 éves gyümölcsöző és az akkori magyar műszaki munka világhírnevét öregbítő pályafutásától.

Nagyszerű, eredményekben gazdag olaszországi munkásságának 1915 tavaszán a Monarchiának szóló olasz hadüzenet vetett véget. Hazatérése után újra sorozták és népfölkelő hadnagyi ranggal előbb a Várépítési Parancsnoksághoz, majd Bécsben a vezérkar vasúti osztályán, mint a szénellátás referense kapott beosztást. Az itteni munkája során egyértelmű lett számára, hogy az osztrák – magyar monarchia kiterjedt vasúti hálózatán a gőzmozdonyokban egyedileg – viszonylag rossz hatásfokkal – elégetett szén központi hőerőművekben hasznosabban alakítható át villamos energiává, amely aztán gazdaságosabb villamos vontatást tesz lehetővé. Tisztán látta, hogy igazán jelentős szénmegtakarítás csakis a gőzüzemű vasút fő

hálózatának villamosításával lehetséges. Ezzel kapcsolatosan fogalmazta meg azt az azóta világszerte elfogadott alapelvet, amely szerint a nagyvasutak villamosítása akkor lehet igazán gazdaságos, ha azok egyszerű transzformátor-alállomások közbeiktatásával közvetlenül kapcsolódhatnak a szabványos periódusú országos villamosenergia-rendszerhez

1917 nyarán a Ganz és Társa – Danubius Rt. kérésére felmentették a katonai szolgálat-tétel alól és előbb a gyár műszaki, majd 1918-tól vezérigazgatójává nevezték ki.

Vezérigazgatói teendői és az első fázisváltós próbamozdony számítási és szerkesztési munkálatai mellett, Kandó, 1919 végén, az olaszországi Saronnoban lévő Nicola Romeo mozdonygyár felkérésére háromfázisú teher- és személyvonati mozdonyokat is tervezett. 1920-ban a floridsdorfi mozdonygyárnak fázisváltós mozdonyokat, majd 1921-ben a párizs–orléans-i vasúttársaságnak, gyorsvonati mozdonyok gépszerkezeti részének tervezését vállalta el, amelyek egyenáramúak voltak. Egymás után tervezi villamos vasútjait, mozdonyait, amelyek már akkor – mindez a XX. század elején - akár 2000 kW teljesítményűek és 100 km/h sebességre is képesek. Ezek egyre nagyobb elfoglaltságot jelentettek számára az alkotó egyéniségétől egyébként is távol álló vezérigazgatói állása mellett.

A trianoni trauma után itthon dolgozik, és számos kiváló mérnökkel veszi körül magát ismét és folytatódik a Ganz sikersorozata.

A vezérigazgatói állástól végre 1922 júliusában sikerült megválnia és a szerkesztési irodájával együtt átköltözött fiatal éveinek színhelyére, Budára, a Ganz Villamossági Rt. gyártelepére. Itt, mint e nagy múltú gyár műszaki tanácsadója, a fázisváltós mozdonyok szerkezeti tökéletesítésének szentelte élete befejező, közel 9 esztendejét.

Ezek mellett számos egyéb kérdéssel is foglalkozott, amint azt a későbbiekben látni fogjuk. (szénlepárlás, vízi energia hasznosítása, magyarországi tanoncok képzésének újragondolása, szakképzésük korszerű alapokra helyezése...)

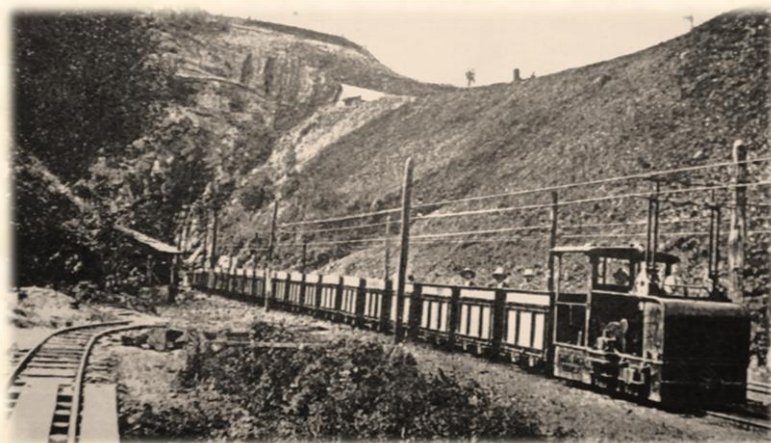
Mindössze 62 évet élt, 1869. július 8-án született Pesten és 1931. január 13-án hunyt el Budapesten.

Kandó Kálmán 1895–1929 között megadott szabadalmainak száma 69. Az életének munkásságát több könyv is részletesen leírja.

Mielőtt a könyv témájához kezdenénk – az összefüggések megérthetősége miatt – egy rövid bevezetőt vagyok kénytelen tenni. Kandó Kálmán tevékenysége itt nálunk borsodban a mélyműveléses bányák villamosított bányavasútjához, a szénlepárláshoz, valamint a Sajón létesítendő vízierőműhöz kapcsolódik.

Borsodban, de tulajdonképpen a mélyműveléses szénbányászatban az első földalatti bányavasúti villamosítás is az ő nevéhez köthető. A Kandó féle bányavasutak közül az elsők a Magyar Királyi Állami Vasgyárak megrendelésére készültek, amelyeknek ekkor érc- és szénbányái is voltak. Egy időben épült meg a terveik alapján a vajdahunyadi kohóművéhez tartozó, gyalári vasércbánya, külszíni bányavasútja volt. A gyalári vasút 1,4 km hosszú volt, 633 mm nyomtávval, és nagyjából alagútban futott. 1901. május 6-án indult a vasút. Az energiát vízi erőműből nyerték. A mozdonyok 42 Hz, 300 V adatokkal rendelkeztek. A pályán két 14,7 kW-os és egy 7,3 kW-os mozdony dolgozott. A nagyobb mozdonyok 40 darab, egyenként 1,1 tonna rakott csillét vontattak, a kisebb pedig ennek a felét. A sebesség 12 km/h volt.

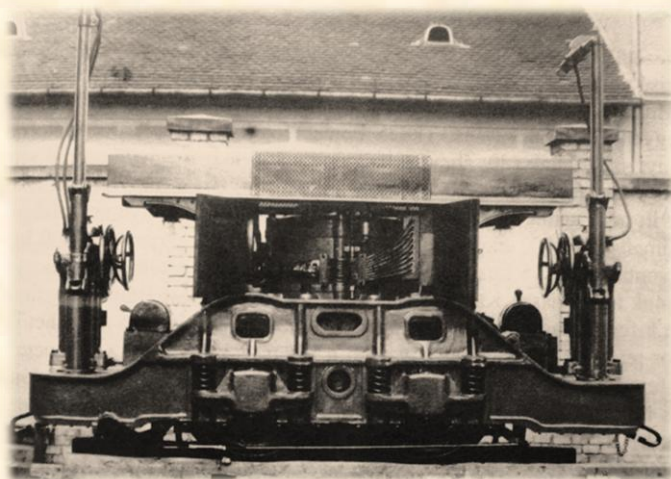
Építettek még egy mozdonyt, amely 8,85 kW teljesítménnyel bírt. Ez az 1900. évi párizsi világkiállításon is bemutatásra került.

Vajdahunyad – Gyalár vasércbánya. Ganz 8,85 kW, háromfázisú bányamozdony, 300 V/42 Hz

Még ebben az évben üzembe állt, a szintén a Magyar Királyi Állami Vasgyárak Diósgyőri Vasgyár villamosított bányavasútja, a perecsi szénbányában.

A diósgyőri vasgyár szintén rendelkezett vasérc (Rudabánya) és szénbányákkal is. A szénbányák nagyrészt Diósgyőr környékén voltak. A gyár egyre nagyobb szénigényének kielégítésére 1898-tól Pécesen jelentős bányászati feltárások és fejlesztések indultak meg. Ez volt a Pécés Új ikerakna. A Magyar Királyi Állami Vasgyárak a bányát korszerű gépekkel, berendezésekkel akarta felszerelni. A vízemelést már elektromos meghajtású szivattyúkkal végezték. Egyes bányatereket villamos világítással láttak el. A keszonos aknamélyítéssel is kísérleteztek. A Magyar Királyi Állami Vasgyárak Diósgyőri Vasgyárának perecsi bányájában, a legfelső fejtési szinten épült meg ez a villamos bányavasút. Ez volt az első hazai bányavasút, amelyben, földalatti bányatérben villamos vontatást alkalmaztak. 1901. december 10-én indult meg itt a villamos bányavasúti szolgálat. A teljes vágányhossz 3 km volt. Egy 500 V-os, 7,4 kW teljesítményű mozdonyt alkalmaztak először, ez TF 8 Ganz motorral volt felszerelve és függőleges tengelyelrendezéssel építették be. A mozdony 20 darab, 800 kg rakott tömegű vonatot tudott vontatni, 7,2 km/h sebességgel, 3 ‰-es pályán. A vasút 540 mm nyomtávú volt.¹

Háromfázisú Ganz bányamozdony, Pécés Új akna.²

1903-ban újabb két ilyen mozdony állt szolgálatba. 1909-re a mozdonyok száma már hét, tehát a vasút beváltotta a hozzá fűzött reményeket.

A harmadik villamosított bányavasút pedig Franciaországban épült, a Compagnies des Mines d'Antracites de la Motte d'Aveillans szénbányájában. Két mozdonyt készítettek, ezekbe TF 25-ös motort építettek be. 29,4 kW teljesítménnyel bírtak és 180 V

¹ Rónaföldi Zoltán: Múltba nézek... A borsodi és ózdvidéki ipar- és bányavasutak rövid története

² Fojtán István: Kandó mozdonyok. Kandó Kálmán élete és munkássága

feszültségen dolgoztak. A vasút 785 mm nyomtávú volt. A mozdony 40 csillét - amelyek 500 kg tömegűek lehettek - 15 km/h sebességgel tudott vontatni, akár 16 ‰-es pályán is. Ez a vasút 1902 elején kezdett működni.³

**La Motte d’Aveillans bányavasút, háromfázisú,
Ganz mozdonya, 29,4 kW**

Kandó Kálmán korábbi külföldi munkáit, főleg az olaszországit, évekre megszakította a háború. A nagyszerű mérnöki teljesítmény és a megépített vasutak bizonyították, hogy Kandó és a Ganz mérnökei nemcsak maradandó alkotások, hanem sokszor korukat megelőző technikai újításokkal valósították meg a terveket. Ennek az elismerése volt az olaszok részéről, hogy a korábban fel nem vett jog- és munkadíjait, az ott hátrahagyott ingatlanjainak értékét összegyűjtötték és azt Kandó Kálmán számára az 1920-as évek legelején átadták.

Amikor e tekintélyes tőkéjéhez hozzájutott, úgy határozott, hogy ebből a Sajószentpéterrel határos területen – ahol a Magyar Általános Kőszénbánya Rt (MÁK), szinte évtizedek óta egyeduralkodó – Alacska község mellett, szénbányát nyit és szénleparló üzem létesítésében is közreműködik a közeli Berentén. Kandó tehát tulajdonostársaival – Delmár Tivadarral, Miklós Ödönnel – ekkor alapította meg az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Részvénytársaságot. 1921-ben megvásárolták a szénjogokat és a szükséges egyéb területeket, azonnal munkához is láttak. Alacskán a Gyertyános völgyben függőleges aknát mélyítettek, függőkötélpályát építettek Berentére, a szénnek a leparlóba való szállítására. Ezután majd iparvágányt, osztályozót, és rakodót is létesítettek. Ezt már Sajószentpéter felé, mivel a szén egy részét a MÁV vette át.⁴

Kandó az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Részvénytársaság igazgatójává a nagy tudású Bagossy Béla gépészmérnök kollégáját bízta meg, aki 1923-tól, 1928-ig a bányát is irányította. Ezzel együtt 1926-28 között az Imperial Vegyészeti Gyár műszaki igazgatója is volt. (Ő később a Magyar Dunántúli Villamossági Rt igazgatója lett.)

1924-től az alacskai bányában kihajtották az I, II, és III. lejtősaknákat is.

Kandó Kálmán felkérésére, dr. Salgó Imre vegyészmérnök, saját eljárására, szénleparló üzemet létesített, ez volt az Imperial Vegyészeti Gyár Rt. Dr. Salgó korábbi kísérletei is bizonyították, hogy a magyar barnaszénből is lehetséges vegyipari anyagokat előállítani és így komoly vegyipar hozható létre, a stabilan rendelkezésre álló, hazai alapanyagból.

A cél a barnaszénből kátrány, majd benzol és ebből számos egyéb anyag előállítása volt. Ekkorra tehető tehát hazánkban az egyik első, ipari szintű gyártómű létesítése a barnaszén nagyüzemi, vegyipari felhasználására.

³ Fojtán István: Kandó mozdonyok. Kandó Kálmán élete és munkássága

⁴ Rónaföldi Zoltán: Kronológia. A borsodi és az ózdvidéki szénbányászat fontosabb évszámai és eseményei
[http://users.atw.hu/rzterv/konyvek/Kronologia/Borsodi és Ózdvidéki bányászat.pdf](http://users.atw.hu/rzterv/konyvek/Kronologia/Borsodi%20es%20Ozdvideki%20banyaszat.pdf)

A köszén levegő nélküli hevítésével, a destruktív desztilláció útján, képződő termék a köszénkátrány. Ezt a műveletet 1200–1300 °C-on, anaerob körülmények között elvégezve kokszt, kamragáz és köszénkátrány keletkezik. Számos, a vegyiparban hasznos egyéb alapanyagot is tartalmaz - benzol, toluol, xilol, fenol, piridin stb. -, amelyek oldószerekkel vonható ki, vagy további desztillációval nyerhetők. Ilyen módon élelmiszerszínezék, mesterséges aromák, festékek (anilin), olajok és krémek, valamint gyógyszerek készíthetők a további feldolgozásokból. A köszénből katalitikus hidrogénezéssel vagy Fischer-Tropsch szintézissel cseppfolyós szénhidrogén is előállítható. Ez az úgynevezett „műbenzin”, meglehetősen drága, ezért csak benzinhiányos helyzetekben vált jelentőssé.

A hazai szénbányászatban több szénleparlási üzemről is tudunk, így a Kandó – dr. Salgó féle berentei üzemről (Imperiál Rt, 1923), majd ugyancsak az Imperiál Rt kőbányai gyáráról, a Schlattner Jenő féle dorogi gyárról (1933), a Varga József műegyetemi tanár féle, péti üzemről (1935)...

A berentei létesítmény eredményesen működött, az alacskai szénbánya pedig termelte az alapanyagot. A szénleparlásból származó köszénkátrányolajat (neutrálolaj) a MÁV, fatelítés céljára átvette a talpfák gyártásához. A leparláskor keletkezett egyéb termékek sorsáról nem tudunk. Dr. Salgó későbbi munkásságát áttekintve azonban látható, hogy ő – különféle körülmények között – a vegyészet számos területén próbálkozott, munkálkodott. A bánya és a vegyipari üzem is átvészelte az 1920-as évek végi gazdasági válságot is, amikor bányák, üzemek százai mentek tönkre.

Sajnálatos módon Kandó Kálmán 1931-ben történt halálával – majd később viszonylag rövid időn belül elhunyt a másik két tulajdonostárs is - az alacskai bányászati és a berentei szénleparlási munkákban jelentős változások álltak be. Csak gyanítani lehet, hogy az ő személyisége volt döntően a meghatározó, ezért aztán a halálával a tulajdonosok között megrendült az egység. A Kandó család anyagi okok miatt a részvények egy részétől megvált. Az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt egy kisebb szenterületet eladott Sugár István bányavállalkozónak. E területen később az István I. akna létesült. A bányászati-vegyészeti közös munkában pedig az Imperiál, az előzőekhez képest sokkal nagyobb befolyást szerzett.⁵

Az 1930-as évek elején azonban az Imperiál Rt-t a versenytársak perbe fogták, ami éveken át húzódva a céget tönkretette. Ezzel ért véget a borsodi szén vegyipari felhasználásának kezdeti fejezete.

Az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Részvénytársaság a bányáját véglegesen 1939-ben zárta be. A korábban már említett – eladott bányaterületeken - az István szénbányaművet (István I. lejtőszakna és Erzsébet I. - II. lejtőszaknák) 1934-44 között az Észak-magyarországi Kőszénbánya Rt. üzemeltette. 1944-ben Zsurkay Zoltán is mélyített a község területén egy kutató függőleges-aknát. A szénbányászat államosítását követően az alacskai szénbányákat Sajószentpéter III. aknához csatolták. Ez a bányaüzem 1973-ban fejezte be a termelését.⁶

⁵ Rónaföldi Zoltán: Kronológia. A borsodi és az ózdvidéki szénbányászat fontosabb évszámai és eseményei
[http://users.atw.hu/rzterv/konyvek/Kronologia/Borsodi es Ozdvideki banyaszat.pdf](http://users.atw.hu/rzterv/konyvek/Kronologia/Borsodi%20es%20Ozdvideki/banyaszat.pdf)

⁶ Dr. Izsó István: A Miskolci Bányakapitányság kerületének bányáipara

Még egy terv, amely Kandó Kálmánhoz és Borsodhoz köthető. Ő az Olaszországban töltött mérnöki évei alatt részletesen megismerte az ottani vízi erőművek elveit. Nem csoda hát, hogy később itthon is sokat foglalkoztatta e kérdés. Mind energetikailag, mind a Ganzban tervezett, gyártott villamos generátorok és turbinák alapján köze volt e problémakörhöz is. Hazánk számára sajnos jelenleg a vízi energia sem elég „környezetbarát”. Valamikor nálunk is az volt és sok helyen ma is az.

Az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt nemcsak a nevében hordozta a villamosság fogalmát. Amikor az alacskai - berentei területen Kandóék dolgozni kezdtek az 1920-as évek elején, akkor egy vízi erőművet is megálmodtak a Sajóra! A trianoni gazdasági traumát az ország akkori vezetése olyan módon kívánta feloldani, vagy legalábbis enyhíteni, hogy a megmaradt hazai alapanyagok, és lehetőségek hasznosítását szorgalmazta.

Kandó Kálmán barátja volt az a Viczián Ede, aki akkor a Magyar Vízügyi Hivatal vezetője, államtitkári rangban. Az elképzeléseknek a közös átgondolása után, Kandó megbízást adott dr. Guóth Béla műegyetemi magántanár, magánmérnöknek, hogy Sajószentpéter térségében, a Sajón létesíthető vízi erőmű terveit dolgozza ki. A tervek nagy pontossággal, mindenre kiterjedően el is készültek.⁷

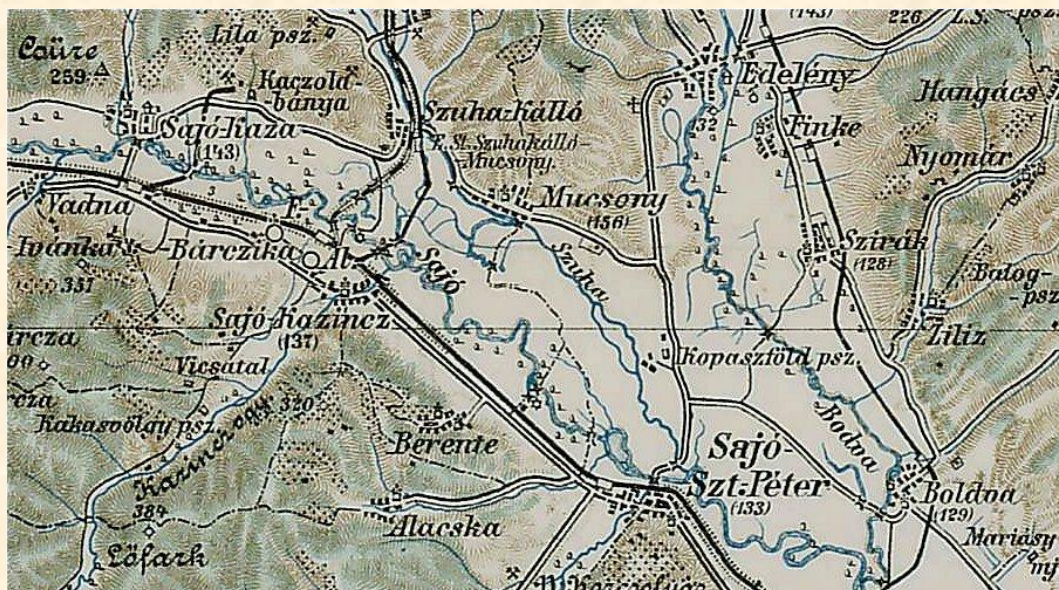
A tervezett erőmű 7,5 km hosszúságú, 4 m³/s vízmennyiséget szállító felvíz (üzemvíz) csatornája az akkori felső-barcikai (ma Kazincbarcika) vasútállomással szembeni Sajó kanyarulatból indult ki. Itt létesült volna a duzzasztógát. A felvízcsatorna, a terveken nagyrészt a Bánréve – Miskolc vasúttal párhuzamosan futott, és Sajószentpéter előtti turbinaházig tartott. Gyakorlatilag azon a területen haladt volna át, melyen az 1950-es évek elején a Központi Szénosztályozó, a Borsodi Hőerőmű és ezek egyéb létesítményei épültek meg. A turbinákig a duzzasztott víz esése 10,5 m volt. Három, egyenként 1,03 MW teljesítmény előállítására képes – vízszintes tengelyű - vízturbinát hajtott volna meg, melyek közvetlenül kapcsolódtak a generátorokkal. Az alvízcsatornát ezt követően még 1,5 km hosszúságra tervezték. Ilyen módon 3,09 MW villamos energia előállítására lett volna lehetőség. Ezt megelőzően ebben a tágabb térségben 1903-ban épült a Hernádon a gibárti vízi erőmű (nagyjából 0,6 MW) majd a kesznyéteni erőmű – a II. világháború előtt – amely 4,4 MW teljesítményre készült.[1]

Csak a tények és az összehasonlíthatóság teljességének kedvéért említem meg, hogy a sajókazinci bányászott szenekre Barcika vasútállomás mellett épült egy hőerőmű 1923-ban, amely kezdetben 6,7 MW, az 1930-as fejlesztés után már 12,4 MW teljesítményre volt képes. Ez a hőerőmű 12 tonna/óra szenet igényelt, ami 105 000 tonna/év elégetésével működött. A Kandó - Viczián féle elképzelés tehát nagyjából ennek a teljesítménynek a negyedére lett volna képes, környezetbarát módon.⁸

Sajnos az előbb említett tulajdonosi halálesetek miatt ez a terv nem valósult meg, de nagyon jól tükrözi az akkor élt emberek törekvéseit, hogy a Trianon okozta gazdasági helyzetet a hazai fellelhető adottságokból oldják meg és ne külföldről.

⁷ Rónaföldi Zoltán: Kronológia. A borsodi és az ózdvidéki szénbányászat fontosabb évszámai és eseményei [http://users.atw.hu/rzterv/konyvek/Kronologia/Borsodi es Ozdvideki banyaszat.pdf](http://users.atw.hu/rzterv/konyvek/Kronologia/Borsodi%20es%20Ozdvideki%20banyaszat.pdf)

⁸ Rónaföldi Zoltán: Kronológia. A borsodi és az ózdvidéki szénbányászat fontosabb évszámai és eseményei [http://users.atw.hu/rzterv/konyvek/Kronologia/Borsodi es Ozdvideki banyaszat.pdf](http://users.atw.hu/rzterv/konyvek/Kronologia/Borsodi%20es%20Ozdvideki%20banyaszat.pdf)

A Sajóra tervezett vízi erőmű helyszíne, Barcika és Sajószentpéter térségében, a III. katonai felmérés térképén

Az „Imperiál – ügy”

Az I. világháború utáni évek mind politikailag, mind gazdaságilag megviselték az országunkat, ha lehet ilyet mondani, akkor ez bizony egy totális csőd közeli helyzet volt. A pénz folyamatosan és rohamosan értéktelenedett. A forradalmak pedig morálisan rombolták az országot.

A trianoni békeszerződésben Magyarországot nem csupán területeinek kétharmadáról való lemondásra, hanem - mint a háború kirobbantásáért felelősséget viselő országot - az általa okozott háborús károk megfizetésére is kötelezték. A jóvátétel mértékéről a békeszerződésben nem esett szó, arról később a Jóvátételi Bizottságnak kellett döntenie.

Az országunk vezetésének nem sok választása volt, szigorú takarékoság, a hazai alapanyagok és lehetőségek irányába való fordulás, az infláció megfékezése, a kirótt jóvátételek megfizetése.

Néhány adat a teljesség igénye nélkül e témában.

A trianoni békeszerződés értelmében az országunkra igen nagy jóvátételt írtak elő. 20 éven át, évi 10 millió pengő volt ez az összeg, amelyet, ha koronára vetítünk át, akkor 2 500 milliárd a végösszeg!

A Jóvátételi Bizottság határozata alapján Magyarországnak a pécsi szénbánya termelésének 44%-át jóvátétel címen Jugoszláviának kellett szállítania. Azt elkerülendő, hogy a változó szénkitermelés miatt mindig változó mennyiségű szenet szállítsanak, a Jóvátételi Bizottság hozzájárult, hogy napi 88 vagon szenet adjanak (az átlagos termelés napi 200 vagon volt). Az erre vonatkozó megállapodást a magyar és a jugoszláv kormány képviselői Pécsen 1921. szeptember 13-án írták alá. A Jóvátételi Bizottság ezt 1923. 03.16-án még azzal egészítette ki, hogy amennyiben Magyarország valamilyen nem várt akadály (pl. munkabeszüntetés) miatt nem tudja szállítani a beígért mennyiséget, úgy a Jóvátételi Bizottság fogja elbírálni, hogy a magyar kormány felelős-e a mennyiség csökkenéséért. Ha nem találják felelősnek, Jugoszlávia nem reklamálhat az elmaradt mennyiség miatt.

Jugoszlávia elsősorban a pécsi szénszállításokat kívánta rendezni, amiben sikerült is megegyezni, mivel a magyar kormány nem kívánt kitérni a békeszerződésben előírt időpontig (1926. szeptember 12-ig) alkalmazandó, napi 880 tonnányi szénszállítás elől. Magyarország ezen felül vállalta, hogy a szanálási időszak után három év leforgása alatt az 1918. november 13-ai belgrádi konvencióban meghatározott, de Jugoszláviának még át nem adott vasúti anyag fejében 17 125 560 aranykorona értékben vasúti gördülőanyagot szállít.⁹

Nem volt a helyzet vidámabb a többi kedvezményezett országgal szemben sem (Románia, Csehszlovákia, Olaszország...)

A hiperinflációs folyamatot csak 1924-ben sikerült megállítani, ekkor vezették be a pengőt, amely árfolyama 1 pengő = 12 500 korona volt.

A jóvátételeket az ország, egy négy éven át tartó világháború után, saját eszközökkel és erőből nem tudta megvalósítani, ezért külföldi hitelekkel kellett felvennie! 1931 nyarára 4,1 milliárd pengő adósságot tartottak már nyilván. (51 250 milliárd korona!)

Amint azt már említettük tehát felértékelődtek a megmaradt hazai erőforrások, ezeket kellett a lehetőségekhez képest a leggyorsabban és legjobban indítani és használni. Sokan, sok

⁹ MOL. K 69. gazd. pol. osztály iratai 243-117. 1925. október 17

mindenhez hozzáláttak ekkor. Részben saját boldogulásuk, részben az ország érdekeit szem előtt tartva. Amennyiben ezek nagyjából egybe estek, akkor a legfelsőbb politikai és gazdasági, pénzügyi körök is támogatták a törekvéseket. Ezek azonban sokszor nem egyeztek sem a hazai, sem a külföldi üzleti érdekekkel. Erről szól majd ez a történet is.

Amint azt a bevezetőben ismertettük az 1920-as évek elején Kandó Kálmán és társai Alacskán szénbányát nyitottak, Berentén szénleparlót építettek az alacskai barnaszén vegyipari célú feldolgozására. Mindezt az Imperiál Rt céggel együtt végezték. Az Imperiál – amint az majd a későbbiekben is kiderül – e tevékenységével jókora szeletet hasított le a „tortából”. Erősen támogatták a hazai cégeket és termékeket, kiváltva ezzel a külföldi függőséget és nem utolsósorban jelentős devizát próbáltak megtakarítani, hazai cégek, munkahelyek létrehozásával.

Az Imperiál Rt a Magyar Államvasutak (MÁV) egyik legjelentősebb beszállítója lett, a talpfák telítésére használt olaj esetében. Az üzletlő „elesett” hazai és külföldi cégek és nem utolsósorban személyek, ennek megfelelően minden módon és minden eszközzel megpróbálták az Imperiált lehetetlenné tenni.

Itt volt tehát a legnagyobb baj, mert a vasúti talpfák telítő anyagát a berentei üzem gyártásai előtt a német Rüdgers cég szállította, amelyik a világhírű IG Farben Industrie körébe tartozott. Ami később egyértelműen bizonyítható, hogy az IG. Farben Industrie német vegyészeti vállalat eredményes, erőteljes és gátlástalan konkurencia harcot folytatott a magyar szénleparlási munkák ellen! Az IG Farben Industrie mindent megtett, hogy ezt a magyar céget a MÁV-tól kirekessze.¹⁰ Összefogtak hát külföldiek és belföldiek, valószínűleg „megvettek” embereket a piac visszaszerzésének érdekében. Sajnos, pénzzel már akkor is sok mindent el lehetett intézni... Ennek lett áldozata ez a vállalkozás is.

Előzetesen csak annyit, hogy az elhúzódó bírósági eljárás, a büntetőper, ezeknek a vonzatai természetesen oda vezettek, hogy az Imperiál Rt tönkrement. Ezzel a berentei szénleparlás is befejeződött és egy 1947-ben újraindított, de elvetélt elképzeléssel ellentétben – kokszolómű és barnaszénalapú vegyigyár Berentén – soha többet e téma már nem igazán merült fel.

Az események folyamatára és az „Imperiál – ügy” irataira időközben nagyrészt sikerült rátalálni.¹¹ Ezt időrendben fogjuk ismertetni, és ha valaki végigolvassa, ezeket levonhatja majd a saját következtetéseit.

Ebben a kőbányai leparlótelepen történt üzemi baleseten át, és a MÁV megkárosítása miatti büntetőper dolgait, valamint az ezekhez kapcsolódó rágalmozási és sajtóperek folyamatát lehet lekövetni. Volt itt aztán természetesen minden, feljelentés, letartóztatás, kényszervallatás, rágalmozás, hamis tanúzás, hatalommal visszaélés, vesztegetési vád, magas állású MÁV tisztviselők kötelességszegéssel való vádolása, öngyilkosság...

A híreket, tudósításokat az akkori helyesírással adjuk meg. Néhol az események talán hiányosak, de a folyamat azért szépen, logikusan lekövethető.

Indítsuk tehát az eseményeket!

¹⁰ Hoffstaedter Lajosné visszaemlékezései. (Az Imperiál Vegyészeti Gyár Rt és dr. Salgó Imre) Beszélő, 2009. március. 14. évfolyam, 3. szám. A cég, vezető főkönyvelője volt a tárgyalt időszakban.

¹¹ Magyar Távirati Iroda napi közleményei

1932. szeptember 22. csütörtök

A budapesti Imperiál gyárban¹² történt szerencsétlenséggel kapcsolatban az Ivánka-féle Náródný Denník¹³ írja, hogy ez a szerencsétlenség is bizonyítéka annak, hogy az Imperiál¹⁴ gyárban is mérges gázokat gyártanak katonai célokra.¹⁵

15

1933. február 17. péntek

Az Imperiál - botrányról ad hírt a Déli Hírlap és a Nagyvárad, csak olyan formában, hogy a MÁV¹⁶ pert indított az Imperiál R.T. ellen, mert ez éveken át súlyos összegekkel megkárosította.

1933. február 23. csütörtök

A Magyar Távirati Iroda illetékes helyről a következő közlést kapta:

Az Imperial részvénytársaság talpfaszállítási ügyében folyó nyomozás során az államrendőrség ma délután. a királyi ügyészség utasítására dr. Salgó Imre, az Imperial rt. vezérigazgatójának, és Komlós Hugó az Imperial rt. művezető mérnökének előzetes letartóztatását elrendelte. A nyomozás folyamatban van és ennek során az államrendőrség őrizetbe vette Józsa Imre munkavezetőt és Kiss András előmunkást.

Az eljárás – a büntetőnovella 50. szakaszába ütköző és a büntetőtörvénykönyv 380. és 383. szakaszának második pontja szerint minősülő csalás büntette miatt folyik.

1933. április 28. péntek

EGY BERLINI CÉG HARMINCÖTEZER SVÁJCI FRANK ÉRTÉKŰ OLAJTARTÁLYKOCSIKAT PEREL AZ IMPERIÁLTÓL.

Rendkívül érdekes polgári perben volt ma perfelvételi tárgyalás Bóka Zoltán dr. törvényszéki bíró előtt. Az Orenstein és Koppel A.G.¹⁷ berlini cég 7 olajtartályos kocsit követel vissza az Imperiál Vegyészeti gyár R.T.-től. A káreset hivatkozik arra, hogy 1931-32 években összesen húsz tartálykocsit adott bérbe az Imperiálnak a berlini cég olajszállításra.

¹² Az Imperiál Rt kőbányai szénleparló telepe.

¹³ 1924-1935 között megjelent szlovák napilap

¹⁴ Dr. Salgó Imre vegyész-mérnök és tulajdonostársai által alapított, szénleparlással foglalkozó cég, amelynek Berentén és Budapesten (Kőbánya) is volt gyára.

¹⁵ A cég telephelyén hármass halálos baleset történt. Ezért is perbe fogták a vezetőit. A tárgyalásokról - 1934. június 4, és június 8. – az időrendi ismertetőben, részleteiben szó lesz.

¹⁶ Magyar Királyi Államvasutak

¹⁷ Orenstein & Koppel (általában rövidítve "O & K"), német cég, amely főleg vasúti járművek, mozgólépcsők, és nehézgépek gyártására szakosodott a 1876-ban alapította Berlinben Benno Orenstein és Koppel Arthur. Mozdonyai, vasúti kocsijai világhírűek voltak. A vasúti járművekből főleg gőzmozdonyokat gyártottak, különféle nyomtávokra. A borsodi szénmedence néhány külszíni bányavasútján is dolgoztak O&K mozdonyok.

A megállapodás szerint a tartályok használat-után az Imperiál tartozott bért fizetni és egy meghatározott idő múlva, az üres kocsikat visszaszolgáltatni. A kocsikon jelzés volt, amely szerint azok Orenstein és Koppel berlini cég tulajdonai. Az Imperiál, a kereset szerint nem fizette a bérleti díjakat és, amikor a berlini cég felszólította, hogy a megállapodás értelmében küldje vissza a kocsikat, 13 kocsit vissza is küldött, de hét kocsi Budapesten maradt. Amikor ezek után a berlini cég megbízottja kint járt az Imperiál telepén, megdöbbenve látta, hogy a hét kocsiról eltávolították az „Orenstein és Koppel A.G. Cég kizárólagos tulajdona” jelzést s helyébe: az „Egyesült Gép és Fémárugyár R.T.”¹⁸ elidegeníthetetlen tulajdona” jelzésű tábla került. Amikor levélben érdeklődtek az érthetetlen jelzés-változás iránt az Egyesült Gépgyárnál azt a választ kapták, hogy a tartályok tartalmát először el akarják adni, s csak azután küldhetik vissza a kocsikat. Hajós Gyula igazgatóval tárgyalt ez után a berlini cég megbízottja, de a tartályok mindmáig nem kerültek vissza a cég tulajdonába.

A kereset további része megemlíti, hogy a hét tartálykocsi biztosítási értéke 35.000 svájci frank, a valóságos értéke azonban ennél sokkal nagyobb. Mint hogy az Imperiál a régebbi megállapodás értelmében felelősséggel tartozik a megállapodás be nem tartásából keletkezett károkért is és köteles megfizetni a jogtalan visszatartásból eredő károsodás ellenértékét is a költségekkel együtt, kéri a felperes Orenstein és Koppel cég, hogy a törvényszék kötelezze az Imperiált, illetve a másod és harmadrendű alperesként szereplő Egyesült Gép és Fémárugyár RT.-ot, valamint Hajós Manó vezérigazgatót a tartályok visszaszolgáltatására, ezen felül mondja ki az ítéletben azt is, hogy kötelesek az alperesek a felmerült bérösszeg hátralékot és a károkat is megtéríteni, A kárösszeg tekintetében később el jogával a felperes külföldi vállalat, most egyelőre a tartályok visszaszolgáltatásának kérdésében kér ítéletet. Harmincezer svájci frankban jelölte meg a felperes a perértékét.

Bóka Zoltán dr. a perfelvételi tárgyaláson kötelezte az alpereseket, hogy védekezésüket írásban terjesszék elő és május végére tűzte ki az érdemleges tárgyalás időpontját.

1933. június 1. csütörtök

AZ IMPERIÁL KÉNYSZEREGYEZSÉGI ÜGYÉNEK TÁRGYALÁSA.

Az Imperiál vegyészeti gyár r.t. ellen – mint ismeretes – ez év februárjában indult meg a MÁV-féle olajszállítással kapcsolatos bünvádi eljárás és Salgó Imre dr. vezérigazgatót február 23-án le is tartóztatták.

A vállalat március 20-án kényszeregyezségi eljárást kért a törvényszéken ötvenszázalékos kvóta felajánlása mellett. Ma volt tárgyalás a kényszeregyezségi ügyben Kunst Győző dr. törvényszéki bíró előtt. Az OHE¹⁹ ugyanis azt kérte, hogy a törvényszék állapítsa meg, vajon szavazati jog illeti-e meg a MÁV-ot kártérítés címén, és ha igen, milyen összeg erejéig.

A letartóztatásban lévő Salgó Imre dr.-t fogházőr vezette fel a tárgyalóterembe, társágában volt védője, Bárdos György dr. ügyvéd. A vállalat vagyongfelügyelője, Zboray Sándor dr., a vagyoni jogi megbízott: Meszlényi Artúr dr., szintén helyet foglaltak a tárgyalóteremben.

A tárgyalás megnyitása után Zboray Sándor dr. ismertette a terjedelmes vagyongfelügyelői jelentést, amely részletesen beszámol az Imperiál működéséről, a különféle szerződés-

¹⁸ Egyesült Gép- és Fémárugyarak Részvénytársaság (1897)

¹⁹ Országos Hitelvédő Egylet

sekről és a MÁV-val kötött megállapodásról. A jelentés szerint a szakértő 901.000 pengő aktívát és 941.000 pengő passzívát állapított meg, de hiányzik a hitelezők sorából a MÁV követelése. A szakértői jelentés egyébként néhány nap múlva érkezik be a vizsgálóbíróhoz. A vagyongfelügyelő utalt arra, hogy az Imperiál a bünyügyi eljárás óta kényszerűségből abbahagyta üzemét, ami a vállalat szempontjából jelenős hátrányt jelent. Megemlítette azt is, hogy az Imperiál ellen nem merült fel olyan adat, amely szerint a hitelezőkkel szemben rosszhiszemű lett volna. Negyvenezer pengő szerepel a könyvekben reprezentációs költség címén, ez az összeg azonban nem mondható túlméretezettnek.

A vagyongfelügyelői jelentés után az Imperiál képviselőjében Salgó Ottó dr. szólalt fel és bejelentette, hogy ötven százalékot hajlandók fizetni a hitelezőknek, erre garancia volna az üzem újbóli felvétele, az OHE-nél holnap ebben az ügyben újabb tárgyalás lesz. Ez után Kunst bíró felszólította a MÁV képviselőjét, hogy jelentse be, milyen címen támaszt kárigényt.

1933. június 1. csütörtök

Fejér Géza dr. részletesen foglalkozott az Imperiál - féle olajszállítási ügy ismert részletével és előadta, hogy a megállapodás szerint csak három százalékos víztartalmú lehetett a talpfaelítőolaj és a savanyúolaj²⁰ (kreozot²¹) 80-50 százalékos. Ezzel szemben megállapították, hogy 30,3 százalék víz és csupán 25 százalékos kreozot²² volt a leszállított olajban. Bubics vizsgálóbíró is elrendelte a szakértői vizsgálatot e tekintetben, ez a vélemény azonban még nem érkezett be. Salgó Imre dr. itt közbe szolt, hogy a szakértői vizsgálat szerint csak három százalékos volt a víztartalom, sőt ennél kevesebb: 1,3 százalék vizet találtak.

A MÁV képviselője a továbbiakban előadta még, hogy 29.600 métermázsa olaj után végeztek számításokat és kiderült, hogy a nagyobb mennyiségű víztartalom miatt 177.000 pengő a kevesebb mértékű savanyúolaj átszámításával 637.000 pengő, tehát összesen 814.000 pengő kára merült föl a MÁV-nak. A bíróság – folytatta az ügyvéd – a biztosítási végrehajtást el is rendelte. Ilyen alapon kérte, hogy a törvényszék a kárösszeg arányában állapítsa meg a szavazati jog mértékét. A vagyongfelügyelő állt fel ez után és megjegyezte, hogy a MÁV számítása helytelen. Szerinte mindössze 68.000 pengőről lehet szó, ha helyesen végzik a számítást, és ha valóban fennáll ez a kár.

Felszólalt ez után Meszlényi Artúr dr. a vagyoni jogi megbízott és kijelentette, hogy a MÁV nem tett eleget kötelezettségének, mert tisztázatlan még ma is az a kérdés, hogy megtartja-e a leszállított olajmennyiséget vagy mi lesz azzal. A MÁV jogi képviselője a felszólalásokra megjegyezte, hogy a MÁV részéről az egész Szerződés tartama alatt túlfizetés történt és ilyen alapon számították ki a bejelentett kárösszeget. A bíró kérdésére kijelentette, hogy a büntetőbíróság nem adta hozzájárulását az olaj felhasználásához. Az Imperiál jogi képviselője bejelentette ez után, hogy az olajat átvétel előtt vegyész-mérnökök vizsgálták meg és miután

²⁰ Szokás megkülönböztetni kis kénrtartalmú ("édes") és nagy kénrtartalmú ("savanyú") olajokat.

²¹ A szövegben hol kreozet, hol kreozot, creosot a megnevezés.

²² Kátrányból előállított olajszerű folyadék, mely több benzolszármazékot is tartalmaz. Legtöbb benne a guajakol és a kreozol. Csekélyebb mennyiségben más benzolszármazékokat is tartalmaz. Szintelen vagy sárgás, idővel megbarnuló, sajátos füstszagú folyadék. Íze égető, maró. A kreozot fő felhasználása a korábbi időkben egyes faszerkezetek konzerválása volt, vasúti talpfa, telefonoszlop, kerítés, stb.

rendben találták, fizették ki az ellenértéket. A MÁV az ügyvéd szerint nem követelhet kártérítést, már azért sem, mert 1932 augusztusa óta tartozik 445.000 pengővel.

Az egyik legnagyobb hitelező, a Herzog-cég, mely 327.000 pengővel szerepel a listán, felszólalásában utalt arra, hogy már azért se helyes a MÁV számítása, mert több alkalommal megtörtént, hogy az átvétel előtt 1 - 10 százalékos víztöbbletet találtak az olajban és ezt le is vonták a számlák összegéből. A hitelezők képviselőjében kérte, hogy a törvényszék ne adja meg a szavazati jogot, csak legfeljebb 68.000 pengő erejéig.

Ezután Kunst bíró maga elé szőlitotta a három igazgatósági tagot, akik mindvégig jelen voltak a tárgyaláson és letétette velük az esküt a betérjesztett vagyonmérlegre. Salgó Imre dr. Papp Miklós dr. és Hajós Manó letették az esküt, majd a bíró közölte, hogy írásban hoz határozatot.

1933. június 10. szombat

SZABADLÁBRA HELYEZTÉK AZ IMPERIAL-ÜGY KÉT GYANÚSÍTOTTJÁT

Ismeretes, hogy az úgynevezett Imperiál olajhamisítási ügyben a vizsgálóbíró letartóztatta Salgó Imre vezérigazgatót, Komlós Hugó mérnököt, továbbá Józsa Imre művezetőt és Kiss András helyettes művezetőt. A művezetők védője: Baumfeld Lajos dr. ügyvéd kérte, hogy a vizsgálóbíró ismételen hallgassa ki Józsa Imrét és Kiss Andrást és mindkettőjüket helyezze szabadlábra, mert már négy hónapja vizsgálati fogságban vannak és ügyük nincs összefüggésben a beérkezendő szakértői vélemény várható eredményével. A vizsgálóbíró kihallgatta Józsa Imrét és Kiss Andrást, majd elrendelte szabadlábra helyezésüket. A művezetők már el is hagyták az ügyészség fogházait.

1933. július 10. hétfő

AZ IMPERIÁL VEZÉRIGAZGATÓJÁT ÉS FŐMÉRNÖKÉT A VÁDTANÁCS IS SZABADLÁBRA HELYEZTE.

Bubics Jenő dr. vizsgálóbíró, aki az Imperiál r.t. ellen megindult ismeretes bűnügyben a vizsgálatot folytatja, szombaton döntött Salgó Imre vezérigazgató és Komlós Hugó főmérnök ügyében, akik tudvalevőleg már hónapok óta előzetes letartóztatásban, illetve vizsgálati fogságban vannak. A vizsgálóbíró döntése ellen a királyi ügyészség felfolyamodást jelentett be és a vádtanács dr. vitéz Ottrubay Dezső elnökle mellett ma a koradélutáni órákban foglalkozott az üggyel. A vádtanács elutasítva az ügyészség felfolyamodását, helybenhagyta a vizsgálóbírónak a szabadlábra helyezést elrendelő végzését, úgy, hogy Salgó, Komlós ma délután már el is hagyták a Markó-utcai fogházat. Az indoklás szerint mindketten öt hónap óta voltak előzetes fogságban és családi körülményeiknél fogva sem kell tartani szökésüktől.

1933.szeptember 30. szombat

EGY BOJKOTTNYILATKOZAT KÖVETKEZMÉNYE A BÜNTETŐ JÁRÁSBÍRÓSÁGON.

Szűcs János dr. büntető járásbíró ma tartott tárgyalást vitéz Kálazy Sándor dr. MÁV titkár ügyében, aki ellen Tahi Frigyes MÁV felügyelő feljelentésére, feltűnően durva becsületsértés vétsége címén indult meg az eljárás. A feljelentés szerint Kálazy egy nyilatkozatot szerkesztett, mely arról szólt, hogy az azt aláírók becsületszavukra kijelentik, hogy Wahl Frigyes-sel, minden társadalmi összeköttetést megszakítanak és vele csak a hivatalos érintkezést hajlandók fenntartani. Wahl Frigyes szerint ezt a nyilatkozatot vitéz Kálazy tisztviselőtársai között is körözte aláírás végett. A tárgyalás megnyitása után Palotai Kovács Károly dr. védő kérte a zárt tárgyalás elrendelését, Szerinte; ha már a sértett jónak találta idehozni ezt az ügyet, ahelyett, hogy társadalmi úton vett volna magának elégtételt, közérdek, hogy ez ne foglalkoztassa, a nyilvánosságot, hiszen magas rangú állami tisztviselőkről van szó. Egyébként is az elhalt Szentiványi Ferenc MÁV igazgató feltétlen tiszta emlékével áll ez az ügy kapcsolatban.

Hogy mennyire közérdek a zárt tárgyalás elrendelése, arra vonatkozólag megemlíti a védő azt is, hogy vitéz Kálazy a hivatalos titoktartás alól való fölmentését kérte a MÁV igazgatóságától, ez azonban csak megszorítással adta meg azt. A járásbíróság úgy határozott, hogy nem zárja ki a nyilvánosságot, mert sem a közrendet, sem a közérkölcsiséget nem sérti a tárgyalás anyaga. Vitéz Kálazy kihallgatására került ez után a sor. Tagadta bűnösségét. Elmondotta, hogy az öngyilkossá lett Szentiványi Ferenc MÁV igazgató titkáráként működött az utóbbi időben és Wahl Frigyesnek bizonyos kijelentései háborították őt fel annyira, hogy az inkriminált nyilatkozatot megszerkesztette. A vádlott elmondotta, hogy amikor Wahlnak kézbesítette az Imperiál - ügyben a hivatalos titoktartás alól való felmentéséről szóló iratot, Wahl ezt mondotta: „Majd befűtök én neki!” Hogy kire értette ezt Wahl, azt nem mondta, de ő jól érezte, hogy Szentiványira célzott. Amikor Szentiványi agyonlőtte magát és holtteste még a hivatali helyiségében volt, Spohner Márton MÁV-főtiszt ezt a tragikus esetet megtelefonálta Wahl Frigyesnek is. Wahl erre ezt mondotta telefonon Spohnernek: „Hála Istennek, csak, hogy végre észre tért!” Amikor pedig általános részvét mellett eltemették Szentiványit, mindenki ott volt a temetésén, csak Wahl nem ment el.

Pedig Szentiványi állandóan csak jót cselekedett Wahllal, aki Szentiványinak köszönheti, hogy soron kívül kinevezték felügyelővé.

- Én, - mondott a védekezésében a vádlott – hét évig szolgáltam Szentiványi alatt, akinek bizalmát annyira bírtam, hogy halála előtt néhány perccel még nekem írta utolsó sorait. Halála utána családja nekem ajándékozta az elhalt óráját és abba ezeket a szavakat vésette: „Becsületem, hü, örének!”, érthető tehát, hogy amikor értesültem Szentiványi haláláról, az ezt követő időkben olyan lelkiállapotban voltam, hogy bármire is képes lettem volna az elhunyt emlékének megvédése érdekében.

Palotai Kovács Károly dr. védő kérte ez után több tanú kihallgatását, amit azonban Wahl ügyvédje feleslegesen tartott. Wahl Frigyes a maga részéről megjegyezte, hogy ő a neki imputált kijelentéseket nem tette meg. Az való, hogy nem ment el Szentiványi temetésére, de csak azért, mert Szentiványi egy hátrahagyott levelében róla sértőleg nyilatkozott. A járásbíróság kihallgatott több tanút, köztük Spohner Mártont, aki megerősítette a vádlott védekezésében előadottakat. A tanúkihallgatások és a perbeszédék elhangzása után a járásbíróság

bűnösnek mondotta ki vitéz Kálazyt durva becsületsértés vétségében és ezért száz pengő pénz-büntetésre ítélte el, a büntetés végrehajtását azonban próbaidőre felfüggesztette.

1933. október 25. szerda

TRETTINA JENŐ²³ BOCSÁNATOT KÉRT BÁRÓ SZTERÉNYI JÓZSEFTŐL.

Trettina Jenő hírlapíró ellen - az egyik a Magyarországon megjelent cikke miatt - báró Szterényi József²⁴ v.b.t.t. ny. miniszter sajtórágalmazási pert indított. Az ügyet mára tűzte ki fő tárgyalásra a büntető törvényszék Töreky - tanácsa, ahol a közvádat vitéz Széchy István kir. ügyész képviselte, a sértettet dr. Vajda Ödön, a vádlottat pedig dr. Heves Lajos ügyvéd képviselte. Mielőtt az ügy érdemleges tárgyalására került volna sor, Trettina Jenő felállott a vádlottak padjáról és írásos nyilatkozatot olvasott fel, amely többek között hangoztatja, hogy a cikk megjelenése óta meggyőződött arról, hogy az Imperiál Vegyész Művekkel kapcsolatban - Szterényi József báróra vonatkozó - tényállításai nem fedik a valóságot. Szterényi báró ugyanis régóta foglalkozik szénleparlással, az említett vállalat elnökségéről pedig már akkor lemondott, amikor országgyűlési képviselővé megválasztották. A cikk egyik másik tényállítására vonatkozólag kijelenti, hogy tudomása szerint Szterényi báró saját maga azonnal megtette a szükséges lépéseket, amennyiben a kérdéses névtelen levelet nyomban eljuttatta a csendőrhöz. A talpfa ügyben Szterényi Józsefnek semmiféle szerepe sem volt, a tejügyi vállalat elnökségét pedig egyenesen kormány meghívásra vállalta. Mindezekért - hangozott Trettina nyilatkozata - „a legmélyebb sajnálatomat fejezem ki és az alaptalanul illetett Szterényi József bárótól tisztelettel bocsánatot kérek. „

Vajda Ödön dr. Szterényi báró jogi képviselője nyilatkozott ezt követően. Hangoztatta, hogy a vádlott súlyos állításokkal illette ugyan a sértettet, de itt most lojális bocsánatkérő nyilatkozatot tett. Ha adatait előbb veti revízió alá, akkor elkerülhette volna ezt a szituációt, így azonban a sajtóper folytatásának a sértett szempontjából további célja nincs, Szterényi báró a felolvasott nyilatkozatot elégtételül elfogadja. - A vádat a magam részéről elejtem - jelentette ki Szterényi báró nevében védője: Vajda Ödön dr. - Rá kell azonban itt mutatnom, hogy ezekből és az ehhez hasonló sajtótámadásokból lényegileg az az állítás csendül ki, mint-ha Szterényi József hosszú közéleti pályáján abnormálisan nagy összegű vagyona tett volna szert. Itt vannak nálam a sértett adóvallomási ívei, 1914-től kezdve. Ezekből kétségtelenül kitűnik: Szterényi évenként átlag 70.000 pengő jövedelemmel rendelkezik; vagyona pedig ez idő szerint nem tesz ki többet, 500.000 pengőnél.' Legfeljebb ennyit ér ugyanis a sokat emlegetett földbirtoka, amely nem került milliókba, következképpen nem is ér meg milliókat.

- Ez igazán nem tartozik ide - jegyzi meg Töreky elnök. A törvényszék egyébként a sajtórágalmazási pörben a további bünvádi eljárást jogerősen megszüntette.

BÉKÉSEN INTÉZTÉK EL A BÁRÓ SZTERÉNYI - PAZMANDY SAJTÓPERT

Szterényi József bárónak még egy sajtórágalmazási ügye foglalkoztatta ma a Töreky - tanácsot. Ebben Pázmándy Dénes és Kulcsár Miklós szerepéltek vádlottakként Szterényi bárót

²³ A kor egyik jobboldali újságírója.

²⁴ Szterényi József báró, született Stern (Lengyeltóti, 1861. november 5. – Budapest, 1941. február 6.) politikus, kereskedelemügyi miniszter, iparfejlesztési és iparoktatási szakértő.

támadó cikkeik miatt. Ez a pör is békésen fejeződött be, amennyiben Pázmándy kijelentette, hogy nagyon sajnálja a történeteket, mert a maga részéről egyáltalában nem akarta Szerényi személyét megbántani, Kulcsár pedig hasonlóan nyilatkozott, mondván, hogy az Imperiál - ügyben Szerényivel kapcsolatos kitételeket téves információk alapján írta, meggyőződött azoknak valótlanágáról és ezért mély sajnálkozását fejezi ki és bocsánatot kér Szerényitől.

Ezt már korábban egy Szerényihez írott levélben is megtette. Vajda Ödön dr. Szerényi jogi képviselője ezeket a nyilatkozatokat is tudomásul vette, mire a törvényszék ebben az ügyben ugyancsak megszüntető végzést hozott.

SAJTÓPER AZ IMPERIAL BŰNÜGYE KÖRÜL

Berényi Sándor dr. az Új Nemzedék²⁵ ez évi március 30-ki számában "A kétmillió kárából, egymilliót az Imperiál javára akar írni a pályafenntartási osztály" címen cikket írt. A cikk abból indult ki, hogy az Imperiál ügyben bizalmas tanácskozások folynak a MÁV vezetői és főtisztviselői között, ezek a tanácskozások azonban nem intézik el az Imperiál ügyét. A megbeszélések egyik tárgya az, hogy mekkora, az államvasút kára és a MÁV jogügyi osztálya a tárgyban tájékoztatást kért az építészeti osztálytól. Ezzel kapcsolatban írt a Berényi dr. hogy ez a jelentés most elkészült és a beavatottak szerint minden addiginál nagyobb botránynak a forrása lesz a szakvélemény, melyet az építési, pályafenntartási osztály előterjesztett. Még attól a megállapítástól sem riadnak vissza, hogy nem fontos az, mekkora az olaj savanyúolaj tartalma, ami tudvalevőleg az egyedüli értékes a talpfatelítés szempontjából, sőt szerintük az sem baj, ha a kikötött 80 százalék savanyúolaj tartalom helyett csak 3 százalék savanyúolaj van a szállított anyagban.

A továbbiakban a cikk ezeket mondja:

- Nem akarunk hosszú vegyszeti fejtegetésekbe bocsájtkozni a MÁV pályafenntartási osztályának arról a jelentéséről, helyesebben az Imperiál védőiratáról. A pályafenntartási osztály ugyanis minek után a MÁV ellen minden lehetséges érvet felsorakoztatott, megkoronázza a művet azzal, hogy közel egymillió pengőt egyszerűen leüt abból a kárösszegeből, amely a megállapítás szerint az Imperiál szállításai révén, a vizezés következtében az államvasutakat érte. Közel kétmillió pengő effektív kárt állapítottak meg ugyanis. Ennek a felét a pályafenntartási osztály tulajdonképpen az Imperiál javára írja, illetve ennyivel mentesíti a csalás elkövetőit a kártérítés alól.

Végül megjegyzi a cikk, hogy ezt a jelentést Alex főfelügyelő a szabadságolt Lux igazgatóhelyettesnek a helyettese írta. A cikkben foglaltak miatt felhatalmazásra hivatalból üldözendő sajtórágalmazás vétsége címén indult meg az eljárás Berényi Sándor ellen, akinek ügyében ma tartott tárgyalást a büntetőtörvényszék Tőreký - tanácsa. Berényi tagadta bűnöségét. Elmondotta, hogy az Imperiál bűnügyének egyik része volt az, amikor az ügyészség, kérdést intézett a MÁV-hoz: mennyi kár érte az olajvizezés következtében. A MÁV-nál egy jelentés készült, amely azonban nem a MÁV anyagi helyzetének védelmét szolgálta, hanem az Imperial visszaéléseinek védelmét. Kijelentette, hogy állításait mindenben bizonyítani tudja

Ezután Grün Béla dr. védő terjesztette elő a valódiság bizonyítására irányuló indítványát, iratok beszerzését kérte a MÁV-tól és az ügyészségtől az Imperial ellen folyó bűnügyben.

²⁵ Új Nemzedék, (Bp., 1918. szept. 28.–1944. okt. 2): politikai napilap. Társlapja a Nemzeti Újság (1919–44).

Tanúképpen kérte kihallgatni Payr Hugó országgyűlési képviselőt, Imrédy Kálmán MÁV igazgatóhelyettest, Wahl Frigyes MÁV főmérnököt és dr. Gara Dezső törvényszéki vegyészt.

A sértett Alex Jenő MÁV/főfelügyelő és jogi képviselője, valamint vitéz Széchy István dr. kir. ügyész ellenezte a valóság bizonyítását azzal, hogy a vádlott tulajdonképpen bizalmas tárgyalások és iratok adatait hozta nyilvánosságra, ami nem közérdek.

Grün Béla dr. védő hangoztatta, hogy tiltott közlésről szó sem lehet, mert ilyesmi csak bűncselekmények, fegyelmi ügyek iratainak nyilvánosságra hozatala esetén fordulhat elő. Hogy az ügyre vonatkozó iratok annyira szigorúan bizalmas természetűek lettek volna, amint azt most itt a sértett és képviselője hangoztatják, - ez egyelőre csupán egyoldalú állítás, ami bizonyítást nem nyert.

Hosszas tanácskozás után hirdette ki Töreky elnök a törvényszék határozatát, amellyel a bíróság elrendeli a valóság bizonyítását arra vonatkozólag, igaz-e, hogy Alex Ernő tudva hamis véleményt terjesztett elő, amely az Imperial javára súlyos kárt okozott a MÁV-nak? Elrendelte a bíróság az idevonatkozó MÁV ügyiratok, valamint az Imperial üggyel kapcsolatban megindult bünvádi eljárás iratainak beszerzését. Ez iratok alapján dönt a törvényszék az esetleges tanúkihallgatások elrendelése tárgyában. Mindaddig, amíg az Imperial ügyében megindított bünvádi eljárás jogerős befejezést nem nyer, a jelen sajtórágalmazási bűnpörhen szünetel a további eljárás.

1934. június 4. hétfő

AZ IMPERIÁL GYÁRTELEPEN TÖRTÉNT HALÁLOS SZERENCSEJTLENSÉG ÜGYE

A tanúk sorában a törvényszék kihallgatta dr. Salgó Imrét, az Imperial vegyészeti gyár, vezető igazgatóját is, aki elmondotta, hogy a halálos végű szerencsétlenség után a maga részéről vizsgálatot folytatott le annak megállapítása végett, hogy miként is történt a baleset, mint mondotta:

Ha meg tudta volna állapítani, hogy a vádlottak közül bármelyik is felelős a szerencsétlenségért, akkor azonnal elbocsátotta volna az illetőt. A tanúkihallgatások után a törvényszék a tárgyalás folytatását péntek delelőt 11 órára halasztotta,

1934. június 8. péntek

IMPERIÁL ÜGY

A mai tárgyaláson a perbeszédék hangoztak el és ítéletet is hirdetett Szomák elnök. Szádeczky Lajos dr. ki, ügyész vádbeszédében fenntartotta a három rendbeli gondatlan emberölés vádját azzal, hogy a vádlottak nem gondoskodtak megfelelő óvintézkedésről a rendkívül veszélyes üzemben.

- Valóságos rablógazdálkodás folyik az emberélettel olyan helyen, mint ez a gyár is - mondotta többek között a vád képviselője, ahol nincsenek kellő védelmi berendezések, abban a tudatban, hogy baj esetén az OT ügyis megtéríti a kárt, mert az emberek biztosítva vannak. A többszörösen gondatlan vádlottak súlyos megbüntetését kérem.

Kassai Béla dr. és Lévai Tibor dr. védők felmentést kértek, a törvényszék azonban 3 órákor kihirdetett ítéletében bűnösnek mondta ki úgy Komlós Hugót, mint Józsa Imrét a 'vád szerinti gondatlan emberölés vétségében és ezért Komlós nyolc hónapi fogházra és 200 pengő pénzbüntetésre, Józsat pedig öt hónapi fogházbüntetésre ítélte. A törvényszék megállapítása szerint az Imperiál Vegyészeti Gyár veszélyes üzem és a vezetők tartoznak az alkalmazottak testi épségét és életét óvó intézkedéseket alkalmazni. Komlós, mint a gyárüzem vezetője felelős azért, mert nem szerzett be gázálcókat és gázmérőt, mentőöveket, és megfelelő hőmérőt, de azért is bűnös, mert a tisztítás ellenőrzésénél nem szakképzett munkásokat alkalmazott. Az indokolás utalt arra is, hogy Komlós meg akarta tévesztetni a hatósági vizsgálatot olyképpen, hogy a szerencsétlenség után tömitést alkalmaztatott a vezetékre.

Józsa Imre bűnösségét a törvényszék ítélete szerint azért is meg kellett állapítani, mert elmulasztotta, a köteles gondos ellenőrzést. Enyhítő körülmény a vádlottal: büntetlen előélete, de súlyosbító a többszörös halmazat.

Szádeczky ügyész megnyugodott az ítéletben a vádlottak és védők azonban fellebbeztek.

1934. november 29. csütörtök

ELKÉSZÜLT AZ ÜGYÉSZSÉG VÁDIRATA AZ IMPERIÁL R.T, ÜGYÉBEN.

A királyi ügyészség az Imperiál részvénytársaság ismert bűnügyével kapcsolatosan most készült el vádiratával, amelyben dr. Salgó Imrét az Imperiál r.t , vegyészeti gyár igazgatóját és több társát különböző bűncselekményekkel vádolj a meg. A királyi ügyészség ez ügygel kapcsolatban ma a következő hivatalos nyilatkozatot bocsájtotta a nyilvánosság rendelkezésére:

- A budapesti királyi ügyészség vádiratot nyújtott be a budapesti királyi büntetőtörvényszékhez dr. Salgó Imre, az Imperiál r.t. vegyészeti igazgatója, Komlós Hugó vegyész mérnök, Józsa Imre gyári munkavezető és Kiss András élő munkás, az Imperiál r.t, vegyészeti gyár alkalmazottai ellen csalás büntette, ezenfelül dr. Salgó és Takács Gyula MÁV-mémők, felügyelő, a MÁV püspökladányi telítőtelepének²⁶ volt vezetője ellen megvesztegetés büntette és végül dr.'Dorner Béla MÁV főfelügyelő ellen, hivatali visszaélés vétsége miatt .

- A vád szerint dr. Salgó, Komlós, Józsa és Kiss az 1930-32 évek folyamán a MÁV részére szállított talpfatelítő-olaj megvizsgálása és a szállításra készen álló vagonokból eszközlendő mintavétel céljából a gyártelepre a MÁV vegyészeti laboratórium által kiküldött mérnököket állandóan megtevesztették oly módon, hogy a vagonokból vett mintákat elcserélték és ennek következtében a MÁV vegyészeti laboratóriuma a szerződésnek valójában meg nem felelő olajat szerződésszerűnek találta. Az Imperiál r.t. a szerződésben kikötött olajnál rosszabb minőségű, nagymennyiségű nyerskátrányt tartalmazó, s ekként jelentékeny víztartalmú olajat szállított, miáltal a MÁV-nak, éveken át tartó szállítás folyamán, 7-800 ezer pengő vagyoni kárt okozott, - Dr. Salgó és társai e cselekményüket hosszú időn át úgy folytathatták, hogy egyrészt dr. Salgó Takács Gyulát megvesztegette és az ennek folytán kötelességét oly módon szegte meg, hogy a telítőtelepre érkezett vagonok víztartalmának lemérésére és a víz-

²⁶ Telítőtelep a MÁV egy – egy térségi üze me, ahol az új talpfákat a megfelelő minőségű olajjal, abban beáztatva telítették, így téve hosszú élettartamúvá ezeket.

tartalomra vonatkozó megállapításoknak, a szolgálati könyvben való bejegyzésére utasítást nem adott sőt azt a telítőtelep alkalmazottainak egyenesen megtiltotta. Másrészt dr. Dorner mint a laboratórium vezetője az olaj szállítmányok minőségi átvételére vonatkozó kötelességeit sorozatosan megszegte azzal, hogy a mintavétel mikénti eszközlésének; valamint a vett minták vizsgálatának ellenőrzését' és az Imperiál r.t. gyártelepének kötelező vizsgálatát elmulasztotta. Az ügyészségnek ezt a vádiratát most kézbesíteni fogják az érdekelteknek s amennyiben azok ellen e kifogásokkal élnek, a büntetőtörvényszék vádтанács a foglalkozik majd ez ügygel, Az ügy főtárgyalására egyébként csak hónapok múlva kerülhet a sor.

1935. március 20. szerda

VÁD ALÁ HELYEZÉS AZ IMPERIÁL R.T. BÜNTETŐÜGYÉBEN

Múlt év novemberében adta ki az ügyészség a vádiratot az Imperiál részvénytársaság ismert bűnügyével kapcsolatosan, amelyben dr. Salgó Imre gyárigazgatót és több társát különböző bűncselekményekkel vádolta meg. Az ügyészség vádiratot nyújtott be a törvényszékhez dr. Salgó Imre, Komlós Hugó vegyészmérnök, Józsa Imre gyári munkavezető és Kiss András előmunkás, az Imperiál r.t. vegyészeti gyár alkalmazottai ellen csalás büntette, ezen fölül dr. Salgó és Takács Gyula MÁV mérnök, felügyelő, a MÁV püspökladányi telítőtelepének vezetője ellen megvesztegetés büntette és végül dr. Dorner Béla MÁV főfelügyelő ellen hivatali visszaélés vétsége címén. Az ügyészség vádirata ellen dr. Salgó Imre, Takács Gyula és Dorner Béla kifogásokat jelentettek be, amelyekkel a 'büntetőtörvényszék vádтанácsa dr. Jankovics Tibor elnöke és dr. Kassay Gyula előadása mellett napokon keresztül foglalkozott. A vádhatóságot dr. Bary Zoltán kir. ügyész képviselte. Ma délbén hozta meg a vádтанács végzését, amely szerint dr. Salgó Imrét csalás és megvesztegetés, Takács Gyulát pedig megvesztegetés büntette címén, végül Dorner Bélát hivatali visszaélés vétsége címén vád alá helyezi. A bűnügyben szereplő többi terheltek ügye nem tartozik a vádтанács elé, éppen ezért a vádтанács azokkal nem is foglalkozott.

1935. október 1. kedd

AZ IMPERIÁL RÉSZVÉNYTÁRSASÁG BÜNPERE

A büntetőtörvényszék ma kezdte tárgyalni az Imperiál részvénytársaság ismeretes bűnperét. A tárgyalást, amely előreláthatólag hetekig tart, a törvényszék épületének második emeletén levő nagy esküdtszéki teremben tartják. A vádlottak, akik valamennyien szabadlábbon vannak, néhány perccel kilenc óra előtt már elfoglalták helyüket s nyomban ezután megjelent az ügyészi emelvényen Bary Zoltán dr. királyi ügyész, majd Márton Sándor törvényszéki bíró vezetésével bevonult az ítélkező tanács, amelynek tagjai: Horváth Ferenc dr. Máthé László dr. és pótbíró: Nécsey Imre dr.

A tárgyalás megnyitása után Márton Sándor elnök a vádlottak személyi adatait kérdezte ki. Dr. Salgó Imre az Imperiál r.t. vegyészeti igazgatója bejelentette, hogy kétszázezer pengő vagyona van, majd sorban egymásután jelentkeztek a több vádlottak: Komlós Hugó vegyészmérnök, Józsa Imre gyári munkavezető, Kiss András előmunkás, a vegyészeti gyár

alkalmazottai, továbbá Takács Gyula mérnök, MÁV műszaki tanácsos, a püspökladányi telítőtelep volt vezetője és Dorner Béla MÁV műszaki tanácsos. Védőkként jelentkeztek Kassai Béla, Szőke Sándor, Darvai János, Arató Béla, Lindner Albert, Medvigy Gábor és Melцер István ügyvédek. A MÁV-nak, mint sértettnek jogi képviselőjeként dr. Láng Miklós jelentkezett.

Kassai Béla dr. védő kérte, hogy gyorsírók jegyezhessék a tárgyalás menetét és bejelentette, hogy dr. Györki József vegyész-mérnököt a védelem ellenőrző vegyész szakértőként alkalmazta és kérte, hogy a törvényszék ezt vegye tudomásul. Bary Zoltán dr. király ügyész indítványozta, hogy a törvényszék rendelje el a bíróság által kirendelt szakértőnek az egész tárgyalás folyamán való részvételét, majd megkezdték a vádirat ismertetését.

A királyi ügyészség dr. Salgó Imre, Komlós Hugó, Józsa Imre és Kiss András ellen csalás büntette, ezen fölül Salgó Imre és Takács Gyula ellen megvesztegetés büntette, végül Dorner Béla ellen hivatali visszaélés vétsége miatt emelt vádat. A vád szerint dr. Salgó, Komlós, Józsa és Kiss az 1930-32 évek folyamán a MÁV részére szállított talpfatelitő - olaj megvizsgálása és a szállításra készen álló vagonokból eszközlendő mintavétel céljából a gyártelepre a MÁV vegyészeti laboratórium által kiküldött mérnököket állandóan megtevesztették oly módon, hogy a vagonokból vett mintákat felcserélték és ennek következtében a MÁV vegyészeti laboratóriuma a szerződésnek valójában meg nem felelő olajat szerződésszerűnek találta. Az Imperiál r.t. a szerződésben kikötött olajnál rosszabb minőségű - nagymennyiségű nyerskátrányt tartalmazó, s akként, jelentékeny víztartalmú olajat szállított, miáltal a MÁV-nak éveken át tartó szállítás folyamán 7 - 800.000 pengő vagyoni kárt okozott. Salgó és társai ezt a visszaélést hosszú időn át úgy folytathatták, hogy egyrészt dr. Salgó megvesztegette Takács Gyulát és a műszaki főtanácsos ennek folytán kötelességét oly módon szegte meg, hogy a telítőtelepre érkezett vagonok víztartalmának lemérésére és a víztartalomra vonatkozó megállapításoknak a szolgálati könyvben való bejegyzésére utasítást nem adott, sőt azt a telítőtelep alkalmazottainak egyenesen megtiltotta. Dorner Béla, mint a laboratórium vezetője az olajszállítmányok minőség átvételére vonatkozó kötelességeit sorozatosan megszegte azzal, hogy a mintavételt, valamint a minták vizsgálatának ellenőrzését és az Imperiál gyártelepének kötelező vizsgálatát elmulasztotta.

A vádirat ismertetése után Györki József dr. ellenőrző vegyészeti szakértő tette le esküjét. Kassai Béla dr. védő ezután a védelem nevében tiltakozást jelentett be Hankiss Szilárd mérnöknek szakértőként leendő alkalmazása ellen, azzal a megokolással, hogy Hankiss – tudomása szerint – a sértett vállalat alkalmazásában áll s ez a körülmény valószínűleg befolyásolná szakvéleményének megtételénél. Az ügyvéd Hankiss kirendelése helyett Friedrich Rezső dr. vegyész-mérnök szakértőként történő berendelését indítványozta.

Márton dr. elnök úgy döntötte el a kérdést, hogy kirendelte úgy Hankiss Szilárdot, mint Friedrich Rezsőt szakértőül. Kassai dr. védő semmiségi okot jelentett be.

Az elnök intézkedésére ez után a vádlottak – Salgó Imre dr. kivételével – elhagyták a tárgyalótermet s Salgó dr. az Imperiál r.t. vegyészeti igazgatója, mint elsőrendű vádlott hozzáfogott vallomása megtételéhez.

Salgó Imre kijelentette, hogy nem érzi magát bűnösnek, majd az elnök felhívására öszszefüggő, történeti sorrendben mondogta el a bűn ügyelözményeit: A MÁV-nak 1920-ban lett egyre nagyobb és nagyobb szüksége szurokra. A vasútigazgatóság egyre több és több szurkot

rendelt az egyes vegyészeti vállalatoknál, gyártelepeken, így elsősorban az *Imperiál r.t.*-nél, amely gyárvállalattal a vasút már huzamos időn keresztül üzleti összeköttetésben állott. Az *Imperiál* ennél fogva egyre jobban és jobban igyekezett berendezkedni a nagymennyiségű szurok szükséglet szállítására. Az *Imperiál* szakemberei, közöttük én is, rájöttünk arra, hogy a szurokszükséglet bizonyos fajta, vegyi úton előállítandó olajjal kitűnően és gazdaságosan pótolható. Hogy ebben az irányban szakszerű és nagyobb arányú kísérleteket folytathassunk, a MÁV tanácsára, a kereskedelemügyi minisztériumhoz fordultunk. Nagyobb szabású lepárolótelepet akartunk ugyanis létesíteni s e végből a minisztériumtól – iparpártolás címén – pénzt kértünk. Walko Lajos²⁷ akkori kereskedelmi miniszter úr kijelentette, hogy ilyen címen nem áll módjában az *Imperiál* részére pénzt utalványoznia, de az ügy fontosságára való tekintettel módot keres, hogy vállalatunkat valamilyen formában támogathassa. A miniszter úr elsősorban is utasította a MÁV-ot, hogy velünk formális szerződést kössön.

Az elgondolásunk lényege abból állt, hogy az úgynevezett öskátrányból olcsó és megfelelő olajfélét kívántunk lepárolás útján előállítani.

Behatóan tanulmányoztuk a problémát s e végből előzetes kísérleteket folytattunk részint Görögországban, Kréta-szigetén, részint a németországi Elba-szigeten. Megjegyzem, hogy Kandó Kálmán, a Ganz-gyár akkori vezérigazgatója is kapva kapott a tervünkön, neki ugyanis szintén szüksége lett volna ilyen – szurkot pótló olcsó olajra. Összeköttetésbe léptünk a Salgótarjáni r.t.²⁸ – vel is ebben az irányban. A tervbe vett kísérletezések azonban tetemes forgótőkét igényeltek s evégből az *Imperiál r.t.* elhatározta, hogy alaptőkéjét 200.000 pengő-ről 1.400.000 pengőre emeli fel. Az első, nagyobb szénlepároló telepünket úgy emlékszem, 1927-ben létesítettük, Borsod megyében.²⁹ Az első kísérletek azonban nem vezettek, kellő eredményre, a lepárolás után visszamaradt kokszt ugyanis túlságosan elhamvasodott, úgy hogy csaknem használhatatlanságig eladhatatlanná vált. A Salgótarjáni erre kivonult az üzletből s inkább veszni hagyta addig befizetett 700.000 pengős befektetését. Ám, hogy a gondolat mégis helyes nyomon járt, mi sem igazolja jobban, mint az a tény, hogy a Salgótarjáni később Dorogon³⁰, házilag mégiscsak újra megpróbálkozott a lepárlás segítségével előállítandó olajnemű kivonatolásával.

²⁷ Walko Lajos (Bp., 1880. okt. 30. – Visegrád, 1954. jan. 10.): politikus, miniszter. Weiss Fülöpnek, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank elnökének veje. Jogot végzett, utána a lipcsei, majd a berlini egyetemen nemzetgazdaságtant hallgatott. Hazatérve a Magyar Leszámitoló - és Pénzváltóbank szolgálatába lépett. 1911-ben a pénzügyminisztérium tisztviselője, 1919, szept.-től 1920. dec.-ig államtitkár, 1921. szept. 27-től dec. 3-ig a pénzügyminisztérium adminisztratív vezetője, 1921. dec.-től rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter. 1922. jún. 16-tól 1926. okt. 15-ig kereskedelemügyi miniszter és 1925. márc. 17-től egyidejűleg ideiglenes külügyminiszter is. 1924. febr. 20-tól márc. 24-ig ideiglenes pénzügyminiszter. Ezt követően 1930. dec. 9-ig, majd 1931. aug. 24-től 1932. okt. 1-ig külügyminiszter a Bethlen-, majd a Károlyi- kormányban. Bethlen István mellett jelentős szerepet vitt a Horthy-rendszer külföldi kölcsönrel történt pénzügyi stabilizációjában. 1938-tól a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank elnöke volt.

²⁸ Valószínűleg a Chorin Ferenc által alapított és tulajdonolt Salgótarjáni Kőszénbánya Rt.-ről van szó. Alapítója és 1903-tól haláláig elnöke volt a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt.-nek. A Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. a borsodi szénmedencében is, a Bán – völgyi területen működtetett szénbányákat. Fia, ifjabb Chorin Ferenc a Horthy-korszak egyik legbefolyásosabb üzletembere volt.

²⁹ Ez volt az *Imperiál* Rt berentei lepárló üzeme, melyhez a Kandó Kálmán és társai által alapított, nyitott és üzemeltetett Alacscai Kőszénbánya és Villamossági Részvénytársaság szállította a szenet.

³⁰ Ezek lehettek a Schlattner Jenő féle kísérletek és a gyártóüzem?

- Az Imperiál r.t. – folytatta vallomását Salgó Imre dr. - ezek után újra a MÁV-hoz fordult, mert a kockázat, legalábbis eleinte, mégiscsak olyan nagy volt, hogy a mi részvénytársaságunk egyedül nem merészt a dologba belevágni, sőt módjában sem állott volna egymagában ilyen nagyobb szénleptároló telepet létesítenie. Részletesen elmondta utána a MÁV-val kötött első szerződés történetét, azt, hogy milyen minőségű olajban állapodtak meg, majd a második, 1930-ban kötött szerződés részleteit ismertette. Az első szerződés szerint ugyanis a víztartalomnak két százaléknak kellett volna lenni és ők azt kérték, hogy három százalék lehessen a víz. Ezt a szerződést meg is kötötték.

- Az Imperiáltól telítőolajat szállítottunk – folytatta vallomását amikor az elnök figyelmeztette, hogy térjen át a vádra. - Olyan minőségű olajat adtunk át a MÁV-nak, amilyen-nel nem akartuk megteveszteni.

- Beszéljen arról, amivel vádolva van, mert még egy szót sem szólt erről - figyelmeztette az elnök a vádlottat. - Azzal van vádolva, hogy fondorlatos módon tévedésbe ejtették a MÁV-ot. Az olajmintákat kicserélték, olyan mintát mutattak, amilyen a szerződésnek megfelelt és olyan olajat szállítottak, amely gyengébb minőségű volt. Erről nyilatkozzék.

- Nincs adat arra, - folytatta a vádlott, hogy én a mintacserére utasítást adtam volna. El sem lehet képzelni ezt a mintacserét, Ha a MÁV-nak 1500 vagon olajat szállítottunk s lehetetlen, hogy ezerötszázszor elkövettük volna a mintacsere bűvészmutatványt. Mindig más és más mérnök volt mintát venni. Néhányszor én is ott voltam a mintavételkor. A mérnök a kocsi mellett követelte, hogy eresszenek olajat egy vödörbe és azt öntsék bele üvegekbe. Lehetetlenség lett volna kicserélni a mintát. Elképzelhető az, hogy én a zakóm zsebébe tettem az üveget és aztán a másik zsebemből másik üveget adtam volna át. A mérnök nem volt egyedül, egy altiszt kísérte, aki a kocsikat leplombálta s ennek az altisztnek is észre kellett volna venni – a visszaélést, megmondja,

- Tehát ön tagadja, hogy a mintacsere megtörtént volna, és azt lehetetlennek mondja - szólt az elnök. – Erről azonban vallomások vannak, az ön egyik alkalmazottja, Józsa is vallotta.

- Erre a vallomásra vonatkozóan el kell mondanom a következőket. Józsa tizenhárom évig volt a vállalat alkalmazásában; Egy alkalommal Veréb András munkavezető levélben értesített, hogy Józsa benzolt, kátrányt és fát lopott. Ebben a levélben a munkavezető azt is tudatta, hogy Józsa csak olyan munkásokat vett fel, akik néki csirkét és tojást hoztak. En megvizsgáltam az ügyöt és rájöttem, hogy Veréb Andrásnak igaza lehet. Én Józstól elvettem a raktárkulcsot és egy borítékba tettem s kiadtam az utasítást, hogy a kulcsot csak az én engedélyemmel, vagy a – főmérnök engedélyével lehet kivenni a borítokból. Egy éjszaka az ellenőrző körút alkalmával láttam, hogy a raktár ajtaja nyitva van, és egy munkás van ott. A munkástól megtudtam, hogy Józsa adott utasítást az ajtó kinyitására. Ezért felelősségre vontam. A vallomás bosszúból hangozhatott el.

- Mit szól ahhoz – kérdezte az elnök – hogy a laboratórium által megvizsgált minta megfelelt, viszont az az olaj, amelyből állítólag a mintát vették, s amelyet leplombált vagonban szállítottak, nem felelt meg, három százalék víz helyütt negyven százalék vizet is tartalmazott. Erre feleljen.

Dr. Salgó Imre ez után hosszasan magyarázta, hogy harmincöt százalékos kátrányból készítették az olajat, mégpedig azért, hogy a víz és az olaj különváljon, ne keveredjen össze.

- Éppen önök végeztek kísérletet, - szólt ismét az elnök – hogy az olaj és a víz, ne váljon külön, hanem összekeveredve maradjon.
- Ez a szappannal végzett kísérlet nem azt célozta, hogy az olaj és a víz összekeverődve maradjon, - védekezett a vádlott, majd ismét hosszasan magyarázta, hogy milyen célból végezték a kísérleteket.
- Itt tanúvallomások fognak elhangzani – szólt közbe Márton dr. elnök - hogy önök szándékosan keverték vizet a kátrányhoz és pedig oly módon, hogy a víz mennyiségét, ne lehessen pontosan kimutatni, s a vizet ne lehessen széjjelválasztani a többi anyagtól.
- Elismerem – jelentette ki a fővádlott – hogy sok esetben bele kellett gőzölnünk a vizet a kátrányba, mert csak így kaphattuk meg a szükséges olajmennyiséget. A kátránynak megfelelő mennyiségű telitőolajat, gázolajat és egyéb anyagokat kellett tartalmaznia s három százalékig a szerződés értelmében tartalmazhatott vizet is.
- De több felől is panaszkodtak, - faggatja tovább az elnök Salgó Imrét – hogy az önök által szállított kátrányolaj túlságosan vizes, vagy sok esetben három százaléknál jóval több víz fordult elő az egyes vagontételekben. Ez nem felelhetett meg az előírásoknak!
- A három százalékot csakis átlagban szabad számítani – védekezett a vádlott – lehetett olyan vagontétel, amelyben volt talán hússzázaléknyi víz is, viszont számos tételnél egyetlen százalék víz sem fordult elő. Az ellenőrző mérnök maga sem vizsgálta meg egyenként az elszállításra kerülő mennyiségeket, hanem vétetett egy-egy vederral a különböző vagonokból, ezt összekeverte és így állapította meg a víztartalmát; Állítom, hogy átlagban a három százalékos vízmaximumot sohasem léptük át, állítom, hogy a MÁV egyetlen egy fillérnyi kárt sem szenvedett. Ha elő is fordult néha, hogy egyes szállítmányok végeredményben három százaléknál többet vizet foglaltak magukban ilyenkor a MÁV utólag levonásba helyezte a víztöbbletet. Én különben sem játszhattam volna össze senkivel sem, mert soha sem tudhattam előre, hogy valamelyik szállítmány hová kerül, ki fogja ellenőrizni azt.

Márton elnök ez után szünetet rendelt el. Szünet után Salgó Imre azt cáfolja védekezésében, hogy az egyes olajszállítmányokban soha sem volt nagyobb mennyiségű úgynevezett szállópor. Szállópor legföljebb 0,6 százaléknyi mennyiségben fordult elő.

- Egyetlen szó sem igaz abból – mondotta hosszú szakszerű fejtegetés után a vádlott – mintha talicska számra találtak volna szállóport az egyes ciszternákban. Mindig kifogástalan olajat szállítottunk!

Ez után azzal a váddal szemben védekezik Salgó igazgató, hogy a gyártáshoz nem desztillált kátrányt használtak volna fel

– Ez nem is volt kötelező – vallja – erről a szerződésben szó sincsen, de mi ennek dacára sokszor, különösen eleinte, desztillált anyaggal dolgoztunk. Ha a rendőrségen nem így vallottam volna, azt kérem annak a lelkiállapotomnak betudni, amit hirtelen letartóztatásom váltott ki belőlem.

A vádlott hosszan beszél arról, hogy tiltott értékkülönbözet az Imperiál r.t. javára soha sem állt elő. Az természetes – mondja – hogy mi minél több gázolajat iparkodtunk eladni, mert ez keresett, így értékes cikk volt, szemben a telitőolajjal, amit kizárólag a MÁV-nak tudtunk eladni. Tiltakozik az ellen, mintha a szappanos vizet belelopták volna a szállítmányokba.

Ezután Márton elnök kérdésére Salgó Imre dr. tüzetesen nyilatkozik a Takács Gyula, MÁV – főfelügyelővel kapcsolatos megvesztegetési vádról. Elmondja, hogy Takács, aki a püspökladányi telítőttelep vezetője volt, egyikben „különös módon” vetette szemére, hogy a legutóbbi szállítmányban állítólag igen sok volt a víz.

- Én erre azt feleltem, - vallja Salgó dr. - hogy tessék az értéket levonásba helyezni, amint az szokásos. Elmondtam azt az esetet Ungár felügyelőnek, aki tudtommal rossz viszonyban volt Takáccsal.

Ungár nagy tüzet csinált az ügyből, rohant Ruszkay főfelügyelőhöz és jelentette, hogy Takács tőlem mindenáron ki akart forszírozni egy ötszáz pengős pénzajándékot. A Gresham kávéházban Ungár mindenáron rá akart venni, hogy vallják én is hasonló képen Ruszkay előtt erről az ügyről.

Én azonban akkor is, Ruszkay főfelügyelő előtt is kijelentettem, hogy Takács nem kért tőlem pénzt, legfeljebb a szemrehányásnak olyan volt a színezete, mintha ily módon presszionálni akarna engemet pénzkölcsönzésre.

Az elnök Salgó elé tárja, hogy a vizsgálóbíró előtt másképpen vallott, ott úgy mondta el a dolgot, hogy Takács valóban kért is tőle ötszáz pengőt, amit azonban a vádlott megtagadott Salgó Imre megint azzal hozakodik elő, hogy kihallgatásai alkalmával rendkívül ideges lelkiállapotban volt, sokszor magára vállalt olyasmit is, ami a valóságban másképpen történt.

- Ez sokkal súlyosabb vádammál – jegyzi meg erélyes hangon Márton dr. elnök – hogy sem ilyen kerteléssel el lehetne ütni a dolgot! Ennek az egész ügynek kétségtelenül az a színezete, hogy önök ennek az ötszáz pengős állítólagos kölcsönügynék a bedobásával mindenáron lehetetlenné akarták tenni Takács Gyulát, aki folytonos és jogos szemrehányásaival állandóan kellemetlenkedett az Imperiálnak! Salgó Imre megmarad vallomása mellett, hogy tudniillik tőle Takács nem kért 500 pengőt, ilyent nem is állított, legfeljebb annyit mondhatott, hogy az impressziója volt az, mintha Takács a szemrehányásaival talán pénzt akarna tőle kicsikarni.

Ezután Komlós Hugó vegyész mérnök, ez Imperiál R.T. kőbányai telepének műszaki vezetője tett vallomást. Kijelentette, hogy nem érzi magát bűnösnek a csalás büntetésében, hogy milyen minőségű olajat szállítson, erre vonatkozólag mindig a központtól kapta meg az esetenkénti utasítást. Komlós is azt állítja, hogy a víztartalom sohasem haladta túl az engedélyezett három percentet. Kijelenti, hogy a mintaüvegeket sohasem cserélték ki bűnös vagy meg nem engedett módon.

- Na – jegyzi meg az elnök – majd meglátjuk! Lesznek tanuk, akik önnek a szemébe fogják mondani, hogy éppen ön adott utasítást a mintaüvegek csalárd kicserélésére!//

Márton elnök ez után ismertette Józsa régebbi beismerő vallomásairól felvett jegyzőkönyveket, amelyekben részletesen elmondotta, hogy miként cserélték ki az olajmintákat. Vallomásaiban arról is bőszélt, hogy mi volt a szerepe vádlott társainak a bűncselekmény elkövetésében.

- Ön még a szenébe is mondotta annak idején, a rendőrségen Salgónak és Komlósnak, hogy miket csináltak, jegyezte meg az elnök.
- Az lehetséges, de erre sem emlékszem már - válaszolta Józsa./

Ma Márton elnök szó szerint felolvassa Józsa Imre korábbi vallomásait, mire Józsa kijelentette, hogy mindez megfelel az, valóságnak, csupán az nem áll, mintha őneki Salgó vagy Komlós utasítást adtak volna a mintaüvegek kicserélésére.

Ezután Józsa a következő érdekes vallomást tette: - A védőm, Baunfeld dr. ügyvéd úr utasított engem arra, hogy ha úgy találom, hogy a rendőrségi vagy a vizsgálóbírói vallomáson nincs helyesen felvéve, vagy azokon módosítani kívánnék, menjek el nyugodtan egy közjegyzőhöz és ott tegyem meg a valóságnak megfelelő új vallomásomat. El is mentem, a közjegyző úr, írásba foglalta az én vallomásomat, amely mindenben megfelel a valóságnak.

- Igen ám, - jegyzi meg az elnök – de ebben a közjegyző előtt tett vallomásában rendkívül súlyos vádak vannak részint az eljáró rendőrtisztek, részint a vizsgálóbíró ellen. Ön azt állítja ugyanis a vallomásában, hogy a rendőrtisztek azzal bírták rá a valóságnak meg nem felelő vallomás megtételére, hogy ily esetben szabadlábra helyezik. A vizsgálóbíróval kapcsolatban pedig ön azt állítja, hogy a vizsgálóbíró önt egyszerűen nem fogadta, amikor vallomását módosítani kívánta volna.
- Igen ezt föntartom – jelenti ki újra Józsa Imre. - a vizsgálóbíró úr kijelentette akkor, hogy én úgyis össze-vissza hazudozom, ezért nem tartja szükségesnek újabb kihallgatásomat. A rendőrtisztek pedig valóban kijelentették előttem, hogy ha terhelően vallok Salgó es Komlós urakra, nyomban szabadlábra helyeznek. Ez azonban non történt meg.

Ezzel a mai tárgyalás befejeződött s az elnök két órákor közölte, hogy a főtárgyalást csütörtökön reggel kilenc órákor folytatják.

1935. október 3. csütörtök

Az Imperiál R.T. egyes főtisztviselőinek és alkalmazottainak ismert büntetőpörében ma folytatta a törvényszék Márton – tanácsa a kedden megkezdett elsőfokú főtárgyalást. Ma Kiss András, az Imperiál R.T. munkavezetője, a bűnügy negyedrendű vádlottja tett vallomást. Mielőtt a vádlott vallomását megtette volna, fölállt Melczer István dr. védő és utalt arra, hogy a védelem kérte vitéz Szenczy Béla MÁV tanácsos tanúkénti kihallgatását, aminél fogva a perrendtartás értelmében a tanácsos a főtárgyalás most folyó szakaszában nem lehet jelen a tárgyalóteremben, Ezzel kapcsolatban kérte a védő az elnök intézkedését,

Márton dr. elnök megállapította, hogy vitéz Szenczy Béla perrend ellenesen valóban a teremben tartózkodik és ezért föl kérte a távozásra. Ezután került sor Kiss András vádlott kihallgatására. Az elnök elébe tárta, hogy a vád szerint közreműködött abban, hogy az egyes mintaívegek tartalmát az ellenőrző közegek megtévesztésére, csalárd módon kicseréljék. A vádlott ezzel szemben kijelentette, hogy sem ebben a vádpontban, sem egyéb tekintetben nem érzi magát bűnösnek, szerinte ilyen bűnös csere egyáltalán nem történhetett meg, mert a MÁV urak sokkal jobban vigyáztak arra, hogy az eredetileg vett mintákat kapják kézhez. Kiss András ez után tüzetesen ismertette a mintavétel eszközölését, lefolyását és minden tekintetben olyan értelmű vallomást tett, mint a keddi főtárgyaláson kihallgatott Józsa nevű vádlott társa.

- Én senkitől sem kaptam utasítást arra, - jelentette ki Kiss a törvényszék előtt – hogy a mintaívegek átadása körül csalárd módon járjak el.
- Önök az adatok szerint mindenképpen igyekeztek ilyen esetekben elvonni az ellenőrzők figyelmét a lényegről – jegyezte meg Márton dr. elnök.

- Ilyesmiről nincs tudomásom – védekezett Kiss vádlott – a megvizsgálásra kerülő anyagot közvetlenül a vödrökből öntöttük a mintaüvegekbe, sőt ezen felül a magunk részére, házi használatra is vettünk egyidejűleg ellenőrző mintákat.

Az elnök elébe tárta a rendőrségen és a vizsgálóbíró előtt tett korábbi vallomásait, amelyek szöges ellentétben állnak jelenlegi, tagadó vallomásával.

- Ezeket a korábbi vallomásaimat csak is kényszer hatása alatt tettem - jelentette ki a vádlott – a rendőrségen válósággal a számba rágták, mit vallják. Az egyik detektív megfenyegetett, hogy úgy megtalpalnak, ha nem teszek beismerő vallomást, hogy még nyolcvanéves koromban is meg fogom emlegetni!
- Nem tudja megmondani ennek a detektívnek a nevét? – kérdezi a vádlottól Márton elnök. – Mert így névtelenül vádaskodni – semmit sem ér. Olyan mondatokat vettem fel a jegyzőkönyvbe, amilyeneket én soha életemben nem tudtam volna megfogalmazni.
- Egyszerőval mindent a rendőrkapitány úr és a detektívek találtak ki! Azt mégsem tudja semmivel sem megmagyarázni, miképpen történhetett meg az, hogy ön Salgó-
ra és Komlóra nézve oly precíz adatokkal alátámasztott terhelő vallomást tett.
- Mindent aláírtam volna én, csak hogy szabadlábra helyezzenek! Mert ezt ígérték.
- De miért nem igazította helyre vallomását a vizsgálóbíró úr előtt? – faggatja tovább az elnök Kiss Andrást. – Azt csak nem állítja, hogy önt a vizsgálóbíró is presszionálta volna?
- Nem, a vizsgálóbíró úr semmivel sem kényszerített, de féltem attól, hogy visszakerülök a rendőrségre, ha megmásítom korábbi beismerő vallomásaimat.
- Miért nem kért ön inkább védelmet a vizsgálóbíró úrtól? Hiszen a magyar bíróságnak – ezt csak ön is elismeri, – van olyan jó híre, hogy nem fog a meg nem engedett eszközökkel kiereszkolt vallomásnak hitelt adni!
- Nekem csak az volt a fontos, - hajtogatja egyre – a vádlott - hogy szabadlábra jus-
sak, s azt hittem, ha nem komplikálom a dolgot, a vizsgálóbíró úr szabadon bo-
csájt,

Bary Zoltán dr. kir. ügyész állt fel erre, és indítványozta, hogy a törvényszék rendelje el az iratoknak a királyi ügyészséghez való áttételét, mert Józsa és Kiss vádlottak itt, a főtárgyalás keretében rendkívül súlyos vádakát hangoztattak az eljáró rendőrtisztek, sőt a vizsgálóbíró ellenében s így alapos a gyanú, hogy hamis vádbüntett címén bünvádi eljárást kell indítani a két vádlottal szemben,

Darvai János dr. védő tiltakozott az ügyészi indítvány ellen, hangoztatta, hogy felfogása szerint ez az indítvány voltaképpen a védekezési szabadságot érinti.

- Józsa vádlott – mondotta Darvai dr. védő – különben is aposztrofálta a vizsgálóbíró úr személyét, ő csupán akkori védője tanácsára vétette a valóságnak megfelelő vallomását a kir. közjegyző előtt jegyzőkönyvbe, márpedig ily tanácsadásra a védőnek joga volt./

Arató Béla dr.. ügyvéd csatlakozott Kiss András vádlott érdekében védőtársa ellenző indítványához.

- A királyi ügyész úr indítványa – állította Arató dr. perrend ellenes, s mint ilyen visszautasítandó.

- *A védelem szabadsága nem terjedhet odáig – replikázott az elhangzottakra Bary Zoltán dr., ügyész-hogy fedhetetlen köztisztviselőket egyes vádlottak a főtárgyaláson büntetlenül meghurcolhassanak. Az én indítványomnak egyáltalán nincsen megfélemlítő, vagy pláne hangulatkeltő jellege, s ezért ismételten kérem a törvényszéktől: bocsássa rendelkezésemre az iratokat, hogy Józsa és Kiss vádlottakkal szemben a szükséges ügyészi lépéseket megtehessem.*
- *Ez az indítvány egyébként is idő előtti – emelkedett fel helyéről újra dr. Darvai ügyvéd – eljárás indítására csakis akkor kerülhetne sor, ha az az ítélő tanács érvénytelennek minősítené az említett vádlottak vallomását és az érvénytelenséget a felsőbb bírói fórumok jogerősen megerősítenék. A hamis vádas büntető pör esetleges megindítására csakis ebben az esetben kerülhet majd sor.*

Márton dr. elnök enuncióta, hogy a törvényszék ebben a kérdésben később fog határozni.

Ezután sor került Takács Gyula MÁV főügyelő, vádlott kihallgatására. Takács dr. ugyancsak kijelentette a bíróság előtt, hogy a megvesztegetési váddal kapcsolatban, de főleg minden egyéb tekintetben is ártatlannak érzi magát. Takács Gyula dr. MÁV főügyelő, vádlott, vallomása során előadta; hogy a MÁV igazgatósága őt bízta meg a püspökladányi telítőttelep vezetésével.

- *Minthogy én voltaképpen okleveles gépészmérnök vagyok, - jelentette ki Takács dr. vádlott - eleinte, őszintén bevallva, nem sokat értettem azokhoz a vegyszeti dolgokhoz. Feltűnt nekem, hogy az Imperiál olajszállítmányainál, az egyes ciszternákban alul is, felül is vízszerű folyadékot találtam. A szakemberek később megmagyarázták nekem, hogy ami alul található, az nem víz, hanem nátrium-szulfátum, aminek a jelenléte nem hiba, s azt csupán egyszerűen le kell eresztetni, akár csak a vizet a ciszternákból. Kijelentem, hogy én mindenkor szabályszerű olajat kaptam az Imperiáltól és ha a megengedett három százaléknál néha – néha nagyobb mennyiségű vizet tartalmazott egyik – másik vagon, ennek a vízmennyiségnek megfelelő értékkülönbséget a kiutalásra kerülő pénzüsszezből mindenkor levonásba helyeztem. A MÁV tehát ilyen módon sohasem károsodott. Ami a megvesztegető álvádat illeti, az teljesen illogikus, annál inkább, mert hiszen én valóságos "vörös posztó" voltam az Imperiál egyes főtisztviselőinek a szemében, aki sohasem hagytam szó nélkül a legcsekélyebb rendetlenséget sem s így semmiképpen sem kerülhettem olyan helyzetbe, hogy az Imperiál bármelyik tisztviselőjétől pénzt kérjek, vagy kapják, akár ajándékba, akár kölcsön képen. A leghatározottabban ismétlem, sohasem kértem, sem nem kaptam sem Salgótól, sem mástól egyetlen fillért sem.*

Takács Gyula vallomásának befejezése után Márton dr. elnök szünetet rendelt el. Szünet után dr. Dorner Béla MÁV főfelügyelő, vádlott kihallgatása következett. Előadta, hogy éveken át vezette a MÁV vegyszeti laboratóriumát. Az Imperiál szállítmányaiból egy ízben – 1931 őszén - személyesen vett mintát. Amint a vételt utasítására elvégezték, az anyagot vödörökbe, szivattyúzták, majd két-két vödör tartalmát egybe öntötték s így mintaüvegekbe töltötték át. Előfordult – éspedig tudomása szerint egyetlen alkalommal – hogy a szállítmány ötven-

százaléknyi vizet tartalmazott; de öttől, az egy esettől eltekintve csupán apróbb panaszok merültél: fel az Imperiál-féle olajszállítmányokkal kapcsolatosan. Hogy hébe – hóba piszkos csapadékot is tartalmaztak az egyes olajjal telített ciszternák, - ez a körülmény a szállítmány pénzértéke szempontjából teljesen közömbös volt.

- Megjegyezni kívánom – folytatta vallomását Dorner dr. – hogy én már abban az időben folytattam kísérleteket a barnaszénből nyerendő kátrányolaj körül, amikor az Imperiál R.t. még a világon sem volt.
- Beismerem – adta elő a továbbiakban Dorner Béla vádlott, hogy én javasoltam, miszerint a vízmaximum mértékét az eredeti két százalékról emeljük fel az új szerződésben három percentre, mert – s azt határozottan állítom most is. – az a tény az olaj értékelése tekintetében semmiféle eltolódást, illetve a MÁV-ra nézve semmiféle kárt nem jelent. Azt kerekén tagadom, hogy bárkit is félrevezettem volna; vagy pláne, hogy hátrányos szerződésre igyekeztem volna rábírní a MÁV –ot. Abba egyáltalán nem folytam bele, hogy a MÁV laboratóriumából milyen módszer szerint, hány percentes lúggal vizsgálják meg az Imperiál-olajat és pedig egyrészt azért nem, mert az egyes alosztályvezetők ilyen részletkérdések tekintetében teljesen önállóan, függetlenül döntöttek, - másrészt pedig a miatt sem, mert akkoriban, amikor az alkalmazandó vizsgálati mód megállapításáról volt szó, abban az időben én körülbelül egy féléven át Amerikában jártam tanulmányúton.
- Állítom, hogy a legapróbb, legjelentéktelenebbnek látszó panaszokat is írásba foglaltuk és mindenkor kivizsgáltuk. Tagadom, mintha én akár Papp Miklós MÁV fe-lügyelőt, akár. mást a kollegáim közül az ügy kipattanásakor figyelmeztettem volna, hogy ”jó lesz vigyázni, mert ezen túl szigorúbban fognak ellenőrizni valamennyiünket.” Hogy mennyire nem volt semmi rejtegetni vagy félténivalóm, mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy amikor egyes szállongó híresztelések, állítólagos bizalmas feljelentések vagy hasonlók alapján Biharit, a vegyészeti laboratórium egyik tagját át akarták más ügyosztályba helyezni, - én voltam az, aki azonnal jelentkeztem az elnökigazgatónál és magával az elnökkel is a legerélyesebben szembeszálltam védelmembe vettem a szerintem ártatlanul meghurcolt kartársamat. Ezt az esetet követőleg magához kéretett Lux MÁV igazgató, aki akkor egy iratról, vagy valami jegyzőkönyv féléből a fejemre olvasott egyes olyan dolgokat, amiket azután később az ügyészi vádiratban láttam viszont. Én, Lux igazgató előtt a legnagyobb határozottsággal tiltakoztam a teljesen alaptalan vádakkal szemben, s minthogy történetesen éppen akkor érkezett meg az Imperiálnak egyik újabb olajszállítmánya, a mintavételhez meghívtam magát Lux igazgatót is és külön – külön több kartársammal is megvizsgáltattam a kérdéses szállítmányt. A vizsgálat eredménye egybehangzóan kifogástalannak találta az olajszállítmányt. Én különben sem álltam olyan ember hírében, mint, aki akár a legcsekélyebb hibát vagy visszaélést is elnézte volna.

Dorner Béla dr. ez után a vele szemben fönálló vádpontokra külön-külön igyekszik, megfelelni s azokban való bűnösségét végig tagadja.

Az sem igaz - fejezte be vallomását Dorner dr. vádlott, mintha én Salgóval, vagy bárkivel is kéjutazásokra járkáltam volna, vagy pláne, hogy ilyesmit hivatalos pénzzel fiztettem volna meg.

Ezzel valamennyi vádlott kihallgatása befejeződött – Márton dr. elnök délután fél kettő órakor azzal rekesztette be a mai főtárgyalást, hogy azt a bíróság szombaton reggel folytatja, amikor is a könyvszakértők meghallgatására és egyes iratok ismertetésére kerül sor.

1935. október 5. szombat

Márton dr. büntető törvényszéki tanácselnök pontosan szombaton délelőtt fél tíz órakor nyitotta meg az Imperiál-féle olaj panama ügyében a folytatólagos főtárgyalást. A bíróság először megeskette Kirschnayer Ödön és Garami Béla dr. törvényszéki könyvszakértőket, akik a mai tárgyalási napon terjesztik elő szakvéleményüket.

Melczer István dr. védő kérte, hogy a bíróság állapíttassa meg a könyvszakértők útján azt, hogy a laboratóriumi magánmunkálatok után szokásos volt-e a MÁV mérnökei részére külön tiszteletdíjat fizetni.

Szőke Sándor dr. ügyvéd viszont annak a tisztázását kérte, hogy a mára beidézett szakértők állapítsák meg, vajon Komlós vádlott a fizetésén kívül kapott-e bármilyen más anyagi díjazást, sőt megkapta-e a MÁV-tól a fizetését pontosan, vagy sem?

Bary Zoltán dr., királyi ügyész ellenezte, hogy a bíróság ezeket a kérdéseket feltegye a szakértőknek, majd a törvényszék határozathozatalra vonult viasza. Márton dr. elnök ez után kihirdette, hogy a bíróság Melczer dr. indítványát, mint feleslegeset elutasítja, ellenben a Szőke ügyvéd által indítványozott kérdést felteszi a könyvszakértőknek.

Az elnök ez után enunciólta a két könyvszakértő előtt, hogy a törvényszék ezek szerint a következő három kérdésre vonatkozólag kér tőlük pontos választ:

1./ Mikor, mennyi és milyen fajtájú nyersanyagot szerzett be az Imperiál r.t, a MÁV számára és a valóságban mikor mennyit és milyen fajtájú olajanyagot szállított le az államvasutaknak?

2./Az ötszáz pengős megvesztegetési váddal kapcsolatban mit lehet megállapítani a rendelkezésre álló könyvek és iratok alapján?

3./Komlós vádlott a fizetésén kívül kapott-e más címen is pénzeket, s a fizetését mindenkor pontosan kapta-e meg a MÁV-nál?

Kirschmayer és Garami dr. könyvszakértők ez után a rendelkezésükre bocsátott üzleti könyvekkel és iratcsomagokkal bevonultak az egyik melléktérembe s ott nyomban elmélyedtek az anyag áttanulmányozásába, hogy a bíróságnak a három kérdőpontra még a mai főtárgyaláson megadhassák a pontos feleletet.

Míg a szakértők az iratokat áttanulmányozzák, az alatt a törvényszék folytatta a főtárgyalást és Márton' dr. elnök, különböző iratokat, így elsősorban a MÁV-nak az Imperiál r.t.-vel kötött szerződéseit ismertette,

Iratismertetés közben szót kért dr. Arató Béla védő: - Tudomásomra jutott – mondotta - hogy abban a teremben, ahol a két szakértő dolgozik, egy illetéktelen, harmadik személy is jelen van. Kérem a bíróság intézkedését!

Az elnök intézkedésére megjelentek a szakértők a tanács előtt s az esettel kapcsolatban Kirschmayer Ödön könyvszakértő kijelentette, hogy a kifogásolt harmadik személy nem más, mint egyik szakértő-barátja, aki segítségére van a hatalmas irattömeg átvizsgálásában.

- Ezt nem engedhetem meg – jelentette ki az elnök – az illetőnek azonnal el kell hagynia azt a szobát, ahol önök dolgoznak. Önökön kívül ott senkinek sincs jogában jelen lennie.

Ez után az incidens után folytatták az iratok felolvasását; így többek közt ismertetésre került az a kereskedelemügyi miniszteri-leirat, amelyben a minisztérium utasította a MÁV-ot, hogy az Imperiál R.t.-al haladéktalanul kösse meg az olajszállítási szerződést; egyben utasította a minisztérium a vasút igazgatóságát, hogy legfeljebb 200 millió cseh korona erejéig vehet igénybe devizát erre a célra, másrészt pedig előírta, hogy az Imperiált milyen építkezések sürgős végrehajtására kell kötelezni.

Az irat ismertetések során az elnök hol az egyik hol a másik vádlotthoz intézett egy-egy kérdést. Déli 12 órakor Márton dr. elnök szünetet rendelt el.

Szünet után a könyvszakértők előterjesztésére került sor. Mielőtt a szakértők megtették volna észrevételeiket, Szőke Sándor dr. védő indítványozta, hogy a bíróság mentse fel Kirschmayer Ödön hivatalos szakértőt tiszte alól, mert mint kereskedelemügyi miniszteri főszámtanácsos nem tekinthető függetlennek és érdektelennek egy olyan büntetőperben, amelynél a kereskedelemügyi minisztérium, illetve a főnnhatósága alá tartozó MÁV jelentkezik sértettként. Az anyag a védő szerint egyébként is meghaladja a hivatalos szakértő szakképzettségét. A bíróságnak módjában áll a hozzáértő és független szakértők hatalmas csoportjából kiválasztani a legalkalmasabbat.

Arató Béla dr. védő csatlakozott az indítványhoz és a maga részéről két hivatalos szakértő kirendelését ajánlotta az óriási anyagra való tekintettel.

Bary Zoltán dr. kir. ügyész tiltakozott az indítvány ellen; a szakértő esküt tett s így pártatlanságához szó sem férhet.

A bíróság tanácskozássra vonult vissza, majd körülbelül egy negyedóra múlva Márton dr. elnök kihirdette a határozatot, amellyel a védő indítványait a törvényszék elutasította. Ezek az indítványok ugyanis elkéstek; ugyanez a hivatalos szakértő szerepelt a bűnügy egész folyama alatt, letette az esküt is így elfogultságról szó sem lehet. Ha a szakértő nem érezné magát elég erősnek ahhoz, hogy a hatalmas anyaggal megbirkózzék, bizonyára ő maga jelenené ezt; így sértő lenne egy magas állású köztisztviselővel szemben ilyesminek a feltételezése is. Két szakértőt viszont anyagi okokból nem rendelt ki a törvényszék, annál inkább, mert a védelem amúgy is megnevezte ellenőrző szakértőjét, akit a törvényszék ugyancsak meg fog hallgatni.

A védők semmiségi panaszt jelentettek be az elutasítás miatt, majd Kirschmayer Ödön hivatalos szakértő terjesztette elő szakvéleményét, illetve felelt meg a bíróság által hozzáintézt kérdésekre. Bevezetőül Kirschmayer kijelentette, hogy írásba foglalt, nagy terjedelmű szakvéleményéhez, amely az iratok között van, semmi hozzátenni valója nincsen. Ami az első kérdést illeti, hogy tudniillik, mikor, mennyi és milyen fajtájú nyersanyagot szerzett be az Imperiál R.T. a MÁV részére és a valóságban mikor, mennyit és milyen fajtájú olajanyagot szállított le az államvasutaknak? - arra a következőkben felelt meg:

- Az 1930. évben az Imperiál R.T. 44.844 métermázsa nyersanyagot szerzett be, összesen, viszont a MÁV-nak 1.929 métermázásával több olajanyagot szállított le. Az 1931 évben viszont 54.064 mázsa volt a beszerzett anyagmennyiség ezzel szemben 61.346 mázsat szállított a MÁV -nak. A szakértő abból a tényből, hogy a két inkri-

minált esztendőben aránylag ilyen nagy mennyiséggel szállított többet az Imperiál R.T. a MÁV-nak, mint amennyi anyagot erre a célra beszerzett, - arra. a következtetésre jutott, hogy a szállítmányoknak nyilván nagymennyiségű, a megengedett 3 százaléknál jóval több vizet kellett tartalmazniuk. A szakértő ezután részletesen, havonta, majd telítő-telepenként sorakoztatta fel az idevonatkozó számadatokat.

- *A második kérdésre vonatkozólag a hivatalos szakértő kijelentette, hogy a könyvek és iratok alapján a megvesztegetési váddal kapcsolatban semmit sem lehet megállapítani. Arra a kérdésre pedig, hogy Komlós vádlott a fizetésén kívül kapott-e más címen is pénzeket, a szakértő kijelentette, hogy a megállapítás szerint lényegesebb összegeket Komlós a fizetésén felül nem vett fel.*

Garami Pál ellenőrző könyvszakértő adta ezután elő szakvéleményét, amelynek lényege az volt, hogy a beszerzett nyersanyag és az elszállított kész olajmennyisége között lényeges különbség nem volt. A könyvek megvizsgálása alapján megállapította, hogy semmiféle visszaélést nem lehetett kimutatni, annak idején az OHE szakértője is kijelentette, hogy a könyvvezetés mindenben megfelel a kereskedelmi törvényeknek.

Az előrehaladott időre való tekintettel Marton elnök ezután a tárgyalást félbeszakította és ezt kedden délelőtt folytatják.

1935. október 8. kedd

Márton dr. büntető törvényszéki tanácselnök kedden reggel fél tíz órakor nyitotta meg a folytatólagos főtárgyalást az Imperial-féle olajbotrány bűnperében. A mai tárgyalási napon a megidézett, nagyszámú tanú kihallgatására került sor.

Az első tanú Samarjay Lajos³¹ a MÁV ny. elnökgazdátja volt, aki tanúvallomása során előadta, hogy az inkriminált 1929-1930. években ő állott az Államvasutak élén. A MÁV az alapvető szállítási szerződéseket az Imperiál Rt.-val korábban kötötte volt meg, de a harmadik számú, pótlólagos szerződés megkötése már az ő elnöksége idején történt.

- *Az olajszállítmányok túlságos víztartalma miatt – folytatta vallomását Samarjay dr. – különféle panaszok érkeztek hozzám, úgyhogy csakhamar elrendeltem a vizsgálat lefolytatását. Vizsgálat tartására egyébként a kereskedelemügyi miniszter úr is utasított. A kérdés részleteire ma már, annyi év eltelte után, nem tudok pontosan visszaemlékezni, - mindenesetre fenntartom teljes egészében azt a vallomásomat, amit annak idején az ügyész és a vizsgálóbíró előtt tettem meg. Emlékszem, hogy ezzel az ügygel kapcsolatosan Lux igazgató indítványára le kellett váltanom Bihary MÁV vegyészt, mint akinek a működése ellen, főleg az olajszállítmányok megvizsgálásának elhanyagolása miatt panaszok érkeztek hozzánk. A panaszok*

³¹ Samarjay Lajos (Pozsony, 1870. márc. 26. – Bp., 1946. aug. 14.): gépészmérnök, a MÁV elnöke, államtitkár. Pályafutását 1892-ben a Kassa- Oderbergi Vasútnál kezdte. 1910-ben a Kassa – Oderbergi Vasút ig., majd vezérig. helyettese, 1920-ban a MÁV gépészeti főosztályának vezetője, 1927 – 34 között a MÁV elnöke. Műszaki, tarifapolitikai és pénzügyi kérdések megoldása foglalkoztatta. Nyugdíjazása után haláláig a Közlekedésügyi Múzeum. vezetője volt.

másik része arról szólt, hogy az Imperiál Rt. nem tett eleget szerződési kötelezettségének, a miatt sem, mert elmulasztotta egyes előírt telítőtelepek létesítését. Ebben a tárgyban helyszíni vizsgálatot is tartottunk, a vizsgálat eredményeiről felvett jegyzőkönyveink megtalálhatók a bűnper iratai között. – Arra is emlékszem – hangzott a vallomása további során a MÁV volt elnök-igazgatója – hogy a Takács-féle ötszáz pengős megvesztegetési váddal kapcsolatban ugyancsak Lux igazgató tett előtte jelentést.

Ebben az ügyben is elrendeltem a vizsgálatot rögtön intézkedtem, hogy a vizsgálati iratok haladéktalanul tétessenek át a királyi-ügyészhez.

Az egyik szavazóbíró ez után Dorner vádlott szerepével kapcsolatosan intéz kérdéseket Samarjay Lajoshoz, aki kijelentette, hogy "Dornert olyan embernek ismeri, aki mindenkor makacsul ragaszkodik teóriáihoz." Márton dr. elnök a Takács-féle megvesztegetési vádra visszatérve megjegyezte: - Csodálatos dolog az, hogy egy köztisztviselővel szemben ilyen súlyos vád elhangozhatott és az illető továbbra is a helyén maradhatott, az elrendelt fegyelmi vizsgálat ellenére!

Samarjay Lajos a továbbiak során kijelentette, hogy arról nincs tudomása, mintha Dorner vádlott ráoktrojálta volna bármily makacsul vallott véleményét is a MÁV-ra s így tudatosan igyekezett volna az államvasutakat félrevezetni, avagy hátrányos szerződés megkötésére bírni. Az kétségtelen - jelentette ki a tanú – hogy az Imperiál r.t. kivételes szerepet vitt a MÁV-nál!

Bary Zoltán dr. kir. ügyész intézett ezután néhány kérdést a tanúhoz, majd Kassay dr. ügyvéd tette meg - több kérdés kapcsán - észrevételeit.

- *A MÁV kötelezte magát, hogy az Imperiál r.t.-től bizonyos mennyiségű olajszállítmányt minden körülmények között átvessz – felelt még a kérdésekre Samarjay Lajos. – Az átvétel azonban nem volt monopolisztikus jellegű, mert a MÁV-nak többek közt a gázgyár is szállított hasonló jellegű anyagokat, sőt a vasút ez irányú szükségletét a korábbi időben külföldről szerezte be. Éppen evégből, vagyis a deviza megkímélése szempontjából vált szükségessé, hogy egy alkalmas belföldi vállalat létesüljön, illetve vállalkozzék arra, hogy a MÁV olajszükségletét közvetlenül kielégíthesse. A belföldi alapítású Imperiál r.t.-vel éppen ezért aránylag nagyon is előzékenyen jártunk el, így például többször is halasztást adtunk arra, hogy az Imperiál a szerződésileg kikötött töltőtelepeket felállíthassa.*

Kassay dr. védő ezután több olyan kérdést tett fel a tanúnak, amely kérdések - az elnöki megállapítása szerint - nem álltak szoros összefüggésben a vád egyes pontjaival, úgy, hogy emiatt Márton dr.- elnök azokra a kérdésekre megtiltotta Samarjay volt elnök-igazgatónak a válaszadást. Emiatt a védőügyvéd semmiségi panaszt jelentett be.

- *Honnan méltóztatik vonni azt - hangzott Kassay dr. ügyvéd újabb kérdése Samarjay Lajoshoz –hogy az egyes olajszállítmányok 30 százaléknál is több vizet tartalmaztak?*
- *Ezt a szakközegek, illetve a szakszolgálat jelentéséből tudtam meg – felelte a MÁV volt elnöke.*
- *Nekem ki kell bogoznom azt, hogy ezek a fantasztikus számadatok milyen réven kerültek bele ennek a szerencsétlen büntetőpernek az anyagába s ezért le kell itt a bíróság előtt szögezmem, hogy íme, a MÁV akkori elnök-igazgatója közvetlenül semmit sem tud erről!' – jegyezte meg a védő. - Kérdezem ezen kívül: miképpen volt lehetséges ez,*

hogy Payr Hugó³² súlyos vádjai után a MÁV újabb, immár harmadik szerződést kötött az Imperiállal?

- Eben a tárgyban annak idején miniszterközi értekezlet volt; amelynek eredményéről azonban nem nyertem tájékoztatást. Egyébként azt sem tudnám pontosan megmondani, vajon az elhangzott vádak után, vagy még az előtt kötöttet – e meg a MÁV és az Imperiál r.t. harmadik számú szerződés, - jelentette ki Samarjay Lajos.

- Tud-e arról a volt elnök úr, hogy a MÁV többszázezer pengővel volt adósa az Imperiálnak?

- Erről is csak a MÁV szakszolgálata tudna részletes felvilágosítással szolgálni.

Darvai János dr. védő kérdései után Medvigy Gábor dr. ügyvéd intézett kérdést a tanúhoz, aki kijelentette, hogy Lux igazgató nem konkretizálta előtte azt, hogy Takács MÁV felügyelő szolgálataival miért nincsen megelégedve. Melczer István dr. védőügyvéd újra Dorner vádlott szerepével kapcsolatosan kérdezte meg a tanút, aki előadta, hogy Dorner általános-ságban olyan ember volt, aki szinte konokul ragaszkodott felfogásához. Dorner egyébként annyira nem érezte magát vétkesnek a vádak tekintetében, hogy amikor főnökei azt tanácsolták, hogy egyelőre kérjen hosszabb szabadságot, Dorner ezt kereken megtagadta.

- A Dornerbe vetett bizalmamat, egészen az Imperiál-ügy állítólagos visszaéléseinek kipattanásáig, soha semmi sem ingatta meg! – jelentette ki a legnagyobb határozottsággal Samarjay Lajos –Ekkor azonban olyan jelentést kaptam felőle, hogy több irányban is megszegte hivatali kötelességeit, szolgálati mulasztásokat követett el. Mindaddig igen érdemes, kiváló tisztviselőnek tartottam, aki nagy hasznára volt az államvasutaknak s ezt a felfogást nem csak én, hanem a MÁV egész vezetősége is vallotta. Az Imperiál-ügy kipattanása során azonban, sajnos, olyan jelentéseket kaptam, amelyek megingatták a Dorner iránt megnyilvánult bizalmamat, - jelentette ki Samarjay Lajos, akinek tanúkihallgatása ezzel be is fejeződött.

Imrédy Kálmán MÁV-igazgató volt a következő tanú, aki előadta, hogy 1928 óta igazgatója az államvasutaknak, de az Imperiál-féle alapszerződések, mint ismeretes ennél korábbi keletűek. Részt vett annak a pótszerződésnek a megkötésében, amikor az Imperiál r.t. két százalékról három percentre kívánta fölemeltetni a megengedhető vízmennyiség maximumát. A szerződések megkötését egyébként – tudomása szerint – a MÁV igazgatósága mindenkor ellenezte, de a kereskedelemügyi minisztérium ragaszkodott a szerződéskötéshez. A túlságosan

³² Payr Hugó (Budapest, 1888. augusztus 24. - Budapest, 1976. május 18.) birkózó, újságíró, legitimista politikus. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen filozófiát hallgatott, majd tanulmányait 22 éves korában félbehagyta és újságíró lett. Ő volt 1911-től a fővárosi Népszálló gondnoka. Az első világháború idején (1914-1918) haditudósító volt, a Budapesti Hírlap munkatársaként. 1919 és 1925 között Budapest népelelmezési üzemének vezetője volt, az inségakciókat szervezte. 1925-től a kormánypart fővárosi szervezetének, az Egységes Községi Polgári Pártnak lett a titkára. Az 1930. évi községi választások alkalmával a főváros X. kerületében, Kőbányán kapott mandátumot Budapest törvényhatósági bizottságába. 1931-ben az ő kezdeményezésére küldte ki a főváros a takarékosági bizottságot. Bukmékerek adócsalásait leplezte le, és beleavatkozott az Imperiál olaj panama néven elhíresült ügyet. 1931-ben a fővárosi déli kerületben országgyűlési képviselővé választották. A Gömbös-kormány idején kivált a kormánypartból és csatlakozott a legitimista Keresztény Gazdasági és Szociális Párthoz. Felemelte szavát a második zsidótörvény, az 1939. évi IV. tc. tárgyalása során is, ahol az ellenzék érvelését meg sem hallgatta a képviselők többsége.

nagy mennyiségű víztartalom ellen több panasz érkezett a MÁV vezetőségéhez. Jelen volt azon a vizsgálaton, amelyet a püspökladányi telítőtelepen foganatosítottak.

- Igaz-e – kérdezte meg a tanútói Kassay dr., védő – hogy ezen a vizsgálaton Gara szakértő már előre elkészített mintával várta a bizottságot?
- Igen, úgy emlékszem, hogy így volt – felelte a kérdésre Imrédy Kálmán, aki a továbbiak során előadta, hogy a MÁV Dombóvárott is tartott vizsgálatot s itt az Imperiál emberei tiltakoztak a mintavétel ellen.

Bary Zoltán dr., kir. ügyész kérdésére a tanú kijelentette, hogy az utasítás úgy szólt, hogy az olajszállítmányból a három százalékot meghaladó vízmennyiséget le kell ott csapoltatni és a súlykülönbség ellenértékét a kifizetésre kerülő vételárból levonásba kellett helyezni.

Kassay dr., védő kérdésére válaszolva Imrédy igazgató kijelentette, hogy valóban előfordult olyan eset is, amikor maga a MÁV követelte, hogy az olajszállítmány legalább ötven-százaléknyi, úgynevezett savanyúolajat tartsalmazzon.

- Igaz-e, - hangzott Kassay dr. védő újabb kérdése – hogy később a MÁV úgynevezett „acol” olajpótlóval próbálkozott meg s azt az acolt az Ipartermékértékesítő részvénytársaságtól szerezte be, amely vállalatot Payr Hugó országgyűlési képviselő ajánlotta a MÁV igazgatóságának figyelmébe?
- Arról tudok. – válaszolta Imrédy igazgató – hogy acollal is megpróbálkoztunk, de arról nincs tudomásom, mintha ennek a beszerzése Payr Hugó ajánlatára történt volna.
- Honnan vette a MÁV azt az adatot, - fordult a tanú felé Salgó vádlott - hogy az Imperiál olajszállítmányai sok esetben harmincszázaléknyi, sőt ezt meghaladó vízmennyiséget is tartalmaztak, - amikor Vargha tanár, mint szakértő legfeljebb öt százalékban állapította meg a maximális vízmennyiséget;
- A MÁV igazgatóságának a 30 százalékról szóló adatot a szakszolgálat jelentette s minden bizonnyal azon az alapon, hogy az egyes ciszternákban valóban találtak ilyen nagymennyiségű víztartalmat, - jelentette ki Imrédy Kálmán tanú.

Ezután még több védő és vádlott intézett részletekérdéseket a tanúhoz, majd Márton dr. elnök déli tizenkét órakor Imrédy tanúkihallgatását befejezte s egyben szünetet rendelt el.

Szünet után Jakabffy Károly pénzügyminisztériumi miniszteri tanácsos tett tanúvallomást. Elmondotta, hogy 1932 őszén a pénzügyminisztérium és a kereskedelemügyi minisztérium utasítására egy bizottság alakult, amelynek feladata volt, hogy az Imperiál Rt. szállításaival kapcsolatos vádat tisztázza. Ennek a bizottságnak ő is tagja, illetve előadója volt. A vállalat és az állam között létrejött szerződés szerint az Imperiálnak két év leforgása alatt hárommillió pengőnyi befektetést kellett volna eszközölnie egy barnaszén-lepároló gyár létesítéséből s a vizsgálat során megállapították, hogy ez a nagyarányú befektetés nem történt meg, tehát a vállalat szerződésszerű kötelezettségét nem teljesítette. Meg kellett vizsgálnia a bizottságnak azt, hogy milyen árut szállított az Imperiál. A dombóvári telítőtelepen vettek mintákat, ezeket a mintákat a kereskedelemügyi miniszter felkérésére Vargha³³ műegyetemi professzor vizsgálta meg, s a vizsgálat szerint az Imperiál által szállított telítőolaj meg sem közelíti azt a minőségűt, amelyet a cégnek a szerződés szerint szállítani kellett volna.

³³ Varga József (1891–1956) vegyészmérnök, műszaki egyetemi nyilvános rendes tanár, iparügyi miniszter. A szövegekben sokszor Vargha József.

- Dorner fővegyész urat – folytatta a miniszteri tanácsos megkérdeztük, hogy miért van ilyen nagy eltérés a MÁV laboratóriuma által végzett vizsgálat és a professzor úr által végzett vizsgálat között.

Mire a fővegyész úr azt válaszolta, hogy Vargha tanár úr tudományos alapon végezte a vizsgálatot, ők pedig a MÁV laboratóriumában gyakorlati alapon vizsgáltak. Ugyanakkor azonban kiderült, hogy egy másik cég által szállított árut tudományos alapon analizálták. Hangsúlyozta a miniszteri tanácsos, hogy az Imperiál által szállított olajból precíz módon vettek mintát és minden emberit elkövettek, hogy a mintavétel helyesen történjék.

- Meggyőződött a tanú úr az Imperiál anyagi felkészültségéről? – kérdezte Kassay dr. védő.
- Meggyőződtem, - hangzott a felelet, - a hárommilliószoros befektetésre vonatkozó igényeknek nem tehetett eleget, mert ilyen anyagi felkészültsége nem volt.
- Meggyőződött a tanú úr arról, hogy a MÁV mindig 80 %-os savanyúolajat tartalmazó árut rendelt?
- Igen, iratok és vallomások alapján tudom, hogy a MÁV csak 80 %-os telítőolajat rendelt kevesebb savanyúolaj tartalmú soha.

Salgó Imre dr., megkérdezte a tanútól, hogy miként állapították meg az egymillió pengő kárt, amikor az Imperiál összesen 1,760.000 pengő értékű árut szállított.

- Középarányosan a MÁV-nál számították ki, hogy ekkora lehet a kár.

Bary Zoltán dr. királyi ügyész kérte a miniszteri tanácsos megesketését, Kassay dr. védő pedig ellenezte, mert szerinte a vallomásból kiderül, hogy a miniszteri tanácsos ellenséges indulattal van a vádlottak iránt. A törvényszék elrendelte Jakabffy Károly meghiteltetését.

Glötzer József vegyészmérnök, a székesfővárosi Gázgyár³⁴ vezető helyettese a következő tanú. Elmondotta, hogy az Imperiál és a MÁV között kötött szerződésről közvetlen tudomása nincs. A Gázgyár a MÁV-nak szállított már 1921-22 években szurkot és olajat. Kétféle telítőolajat szállítottak: barnaszénkátrányból és kőszénkátrányból előállított telítőolajat. Az elnök megkérdezte, hogy a MÁV hogyan vette át az olajat, mire a tanú elmondta, hogy a Gázgyárban megjelent a MÁV-nak egy kiküldött mérnöke, aki saját maga öntötte az olajmintát az üvegbe, amelyet lepecsételt és magával vitt. A telítőolajat a legszigorúbban megvizsgálták, és ha csak egy százalék eltérést mutatott az előírt minőségtől, már kifogásolták. Elmondotta még a tanú, hogy az Imperiál szállításairól közvetlen tudomása nincsen.

- Tud-e arról a tanú úr – kérdezte Bary Zoltán dr. királyi ügyész, hogy az Imperiál idegen vállalatoktól vásárolt és azt szállította le a MÁV-nak, tud-e arról, hogy e vállalatok legnagyobb része csak az Imperiálon keresztül tudtak árut szállítani?
- Én csak arról tudok, hogy az Imperiál tőlünk is akart árut venni.

A védők számos szakkérdést intéztek a tanúhoz arra vonatkozóan, hogy a telítőolaj savanyúolaj tartalmának mennyisége fontos-e a talpfák telítésénél, illetve, hogy a kisebb százalékos olaj rosszabb-e, mint a nagyobb százalékos. A kérdésre a tanú megjegyezte, hogy erről szakkörökben ma is vita folyik. Majd megjegyezte, hogy a MÁV által ki-

³⁴ Minden bizonnyal az óbudai gázgyárról van szó.(1913-1984) Itt szénből állították elő a főváros ellátásához szükséges gázt. A gázgyártás mellett koksz és kátrány, mint melléktermékek keletkeztek.

írt szállítási pályázat szerint újabban nem is kötik ki, hogy mennyi legyen a savanyúolaj tartalom.

A következő tanú Gara Rezső vegyészmérnök volt, aki elmondotta, hogy 1932 júliusában Payr Hugó országgyűlési képviselő, akit addig nem is ismert, felkérte: utazzon vidékre és ott talpfa telítőolaj mintákat vegyen. A felkérésnek eleget tett. Részletesen elmondotta a továbbiakban a tanú, hogy Dombóvárott és később Püspökladányban hogyan vettek mintát az olajtartályokból, amelyeket aztán lepecsételve Pestre szállítottak. Ő hagy súlyt helyezett arra, hogy a mintázások a legnagyobb körültekintéssel történjenek. Azt azonban nem tartotta ildomosnak, hogy a vegyvizsgálatot is ő folytassa le, éppen ezért ez tőle függetlenül történt. Kassay Béla védő megkérdezte a tanút, hogy kapott-e pénzt a munkájáért?

- *Magánmérnök vagyok, természetes, hogy tiszteletdíjat kaptam, emlékezetem szerint Horváth Károlytól, aki szintén Payr Hugó fölkérésére vett részt az olajmintázásnál,*
- *Az nem került szóba, hogy Payr Hugó kinek a megbízásából és képviselőként jár el ebben az ügyben? – kérdezte tovább a védő.*
- *Nem, és Payr Hugó: - ahogy én ismerem – nem is adott volna egy ilyen irányú kérdésre választ.*
- *Nem az Ipartermékek r.t. volt kíváncsi az Imperiálra?*
- *Nem tudok erről semmit, - válaszolta a tanú, aki még előadta, hogy Payr szerint Kenéz miniszternek szilárd elhatározása volt, hogy ebben az egész ügyben végre tisztán lásson.*

Dr. Pap Miklós, az Imperiál r.t. igazgatósági tagjának kihallgatására került ezután a sor. Pap Miklós dr. arra vonatkozóan tett vallomást, hogy miként jött létre a MÁV és az Imperiál között a szerződés, mely szerint az Imperiál köteles átvenni a hazai barnaszénkátrányokat, márpedig ha ezeket átveszi, nem tud nyolcvanszázalékos olajat szállítani. Szerinte azért volt több ciszternában túl sok víz, mert a telepen a bazenből egymás után szivattyúzták a telítőolajat a ciszternákba, s az első vagonokba a felső rész került, melyben nem volt víz, az utóbb megtöltött kocsikba pedig túl vizes olaj került. Előfordult, hogy a vagonok egy részét Dombóvárra, a másik részét Püspökladányba irányították, így tehát az egyik telítőtelep nagyon jó olajat kapott, a másik pedig gyengét. Szerinte Takácsra Salgó haragudott, mert Takács kicsinyes volt. Közte és Dorner között baráti viszony nem volt. Az elnöknek arra a kérdésre, hogy a mintavételnél volt-e megtévesztés, így válaszolt:

- *Kizárt dolog, hogy megtévesztés lehetett volna.*
- *Dornerre tanubizonyítás van, - mondta az elnök, - Miért volt ön Salgóval és Dornerrel Lillafüreden? – kérdezte az ügyész.*
- *Berentén jártunk, s amikor Pestre akartunk utazni, lekéstük a vonatot, hát kimentünk Lillafüredre, hogy lássuk a fürdőt.*
- *Miért fizették ki Dorner szálloda költségét?*
- *Mert Dorner később jött le a szobájából, de az autóban az ő szobájának költségét nekem megadta.*

A védők néhány kérdése után az elnök a tárgyalás folytatását holnap reggel kilenc órára halasztotta, amikor is a máról elmaradt tanúk - köztük Payr Hugó - kihallgatását fogatatosítják, és különböző iratokat ismertetnek.

1935. október 9. szerda

Márton dr. büntető törvényszéki tanácselnök szerdán reggel pontos időben nyitotta meg az Imperiál-féle bűnpör folytatólagos főtárgyalását. Az elnök közölte, hogy a mai napon azt a néhány tanút fogják kihallgatni, akiknek tanúvallomására tegnap az idő előrehaladottsága miatt már nem kerülhetett sor. Elsőnek Payr Hugó volt országgyűlési képviselőt idézte meg, de ma reggel levelet kapott Payrtól, amennyiben kiment magát, minthogy időközben a bokája kificamodott, Payr azt írja – mondotta az elnök – hogy ha csak lehetséges, ennek ellenére meg fog későbbben jelenni a bíróság előtt. Addig, ami korára a legközelebbi tanúvallomás időpontját kitűztem, vagyis délelőtt fél tizenegy óráig iratokat fogunk ismertetni s meghallgatjuk a vádlottak esetleges észrevételeit a tegnap elhangzott tanúvallomásokra vonatkozóan.

Ez után a vádlottak sorra megtették kisebb – nagyobb jelentőségű észrevételeiket, az elnök újabb részletkérdéseket intézett hozzájuk, majd újabb iratokat ismertetett. Érdekes észrevételt tett Takács Gyula MÁV felügyelő, vádlott, aki az inkriminált; időpontban a MÁV püspökladányi telitőállomását vezette.

- *Kérem konstatálni, - jelentette ki Takács – hogy egyes alantasaim utólagos ceruzabeszúrással toldották meg hivatalos jelentéseimet, s így kapott e jelentések értelme ellenem irányuló tendenciát. A hivatkozott jelentések kézről – kézre jártak s az elnök megállapította, hogy tényleg több utólagos betoldás szerepel azokban, amelyek nyilván kevésbé művelt egyének kezétől erednek,*
- *Itt nyilvánvalóan közokirat hamisítások történtek – állt fel helyéről Kassai Béla dr., védő - sőt Takácsal kapcsolatban a hamis vádaskodás büntettének nyomatékos gyanúja is fennforogni látszik. Éppen ezért indítványozom, hogy ezeket az iratokat az ismeretlen tettesek ellen megindítandó bünvádi eljárás haladéktalan fogatatosítása céljából a törvényszék tétese: át a királyi ügyészséghez.*

Bary Zoltán dr. kir. ügyész ezt ellenezte, azzal, hogy hamis vád esetet is a jogerős felmentő ítélet után lehetne megállapítani. A gyanú egyébként is rendkívül halvány s az idevonatkozó tanúvallomások elhangzása előtt meg sem formulázható; ezért kérem a védelem indítványának elutasítását.

A bíróság később határoz, majd az elnök folytatta az egyes iratok felolvasását./

Délelőtt fél 11 órakor jelentkezett tanúkihallgatásra dr. Vargha József műegyetemi nyilvános rendes tanár, aki az elnök kérdéseire előadta, hogy az Imperiál-botrány kipattanásakor az akkori kereskedelemügyi miniszter említette előtte, hogy igen kellemetlen ügy támadt a MÁV-nál, s a miniszter egyidejűleg felkérte a tanút, hogy a meginduló vizsgálatban működ-jék közre.

- *Csakhamar eljuttattak hozzám bizonyos mintákat – folytatta vallomását a professzor - azzal, hogy állapítsam meg: hátrányos-e anyagilag az ilyen olaj anyagátvétele a MÁV szempontjából, vagy sem? A minták pecsétjei sértetlenek voltak. A min-*

taívegek megvizsgálásához - noha, a Műegyetemen éppen karácsonyi vakáció volt, - azonnal hozzáláttunk, berendeltem egész személyzetemet s az ügy sürgősségére való tekintettel, közel egy héten keresztül, úgyszólván éjjel – nappal dolgoztunk. A munkálatokban részt vett Bartha őrnagy és Makray adjunktus is. A feladat főleg az volt, hogy meg kellett pontosan állapítanunk az Imperiál-féle olajszállítmányok phenol savanyúolaj-tartamát. Ezt az egész világon általában az úgynevezett 14 % -os lúgoldat alkalmazásával szokásos kimutatni, de a MÁV, - szinte érthetetlenül, - 40 % -os lúgoldattal dolgozott, sőt a szerződésbe is belevette, hogy az egyes szállítmányok ezzel a 40 % -os lúgeljárással vizsgálandók felül.

- Ismétlem - hangoztatta Vargha József dr. műegyetemi tanár - hogy kivált az óta, hogy egy világszaklapban éppen erről a kérdésről hosszabb tanulmányt írtam, nyugodtan állítom: azóta az egészvilágon a 14 százalékos lúgeljárással mutatják ki a telítőolajok phenol tartalmát. Kétségtelen, hogy a negyven százalékos eljárás előnyösebb az eredmény szempontjából a szállítóra nézve, mert ez az erős lúgoldat csaknem mindent felold, s így több savanyúolaj tartalmat mutat ki ugyanannyi olajmennyiségből, mint a 14 százalékos vizsgálati módszer. A MÁV és az Imperiál szerződésének pedig az volt az észrevehető tendenciája, hogy a MÁV – habár nem egészen érthető módon, - minél több phenolt kívánt az egyes olajszállítmányokban. Annyi bizonyos, hogy például a székesfővárosi gázgyár, amely az előtt állott szerződéses viszonyban' a MÁV -val, amelynek egyes leszállított olajtételeit akkoriban már fél százalékos differenciák miatt is elfogadhatatlannak találta a vasút igazgatóság - nagyon örült volna annak, ha abban az időben is a negyven százalékos eljárással vizsgálták volna felül szállítmányait s így legtöbbször húsz százalékkal is magasabb phenol tartalmat mutattak volna ki a gázgyár javára.
- Meg kell vallanom, hogy azt kellett tapasztalnom, miszerint a MÁV nem nézte jó szemmel püspökladányi és dombóvári mintavételeimet, úgy hogy csakhamar elkedvetlenedtem, visszaléptem a vizsgálatban való további részvételtől s az igazat megvallva, ma sem szívesen beszélek ezekről a dolgokról.
- Akár szívesen, akár nem szívesen, de a professzor úrnak itt kötelessége mindent elmondani, amit tud, mert vallomására esetleg esküt kell tennie s így semmit sem szabad elhallgatnia – veti közbe Márton dr., elnök.
- Amit az említett vizsgálati részleten felül ebben az ügyben tudok, azt túlnyomó részt csak hallomás útján merítettem; így például –jóllehet meghízható helyről, - de csupán hallomásból tudom azt, hogy a gázgyár annak idején két pengővel kevesebbet kapott a MÁV-tól az olajért, noha hasonlíthatatlanul jobb minőségű olajat szállított! Természetesen ismernem kellene, mi vezette a MÁV-ot például akkor, amikor szerződéseiben beleegyezett abba, hogy az Imperiál olajszállítmányai nagyobb mennyiségű benzint is tartalmazhattak. Hogyan kerülhet egyáltalán a telítőolajba benzin? Mi szüksége lehetett erre a MÁV -nak, amikor jól kellett tudnia, hogy az ilyen magas hőfokra hevített benzin egyszerűen - elpárologhat? Azt a nagy latitüdőt, amit szállítmányai értékelésénél és átvételénél az Imperiál r.t. például a gázgyárral szemben élvezett, sehogyan sem tudom magamnak kellően megmagyarázni, többek közt már csak azért sem, mert a gázgyári mérnökök szaktudása és jóhiszemősége semmi esetre sem marad az Imperiál szakembereinek tudása

és jóhiszeműsége mögött. Az *Imperiál* olajszállítmányai általában a talpfa telítés céljainak szerény véleményem szerint – annyira nem feleltek meg, hogy ha tőlem függött volna ezeket a szállítmányokat egyáltalán el sem fogadtam volna. Általában készpénzben kifejezve mintegy 20-25 százalékos értékcsökkenést észleltem az *Imperiál* - féle olajszállítmányoknál. Megjegyzem, ez csak hevenyészett számítás, s tisztában vagyok vele hogy itt, - a szócsavarás művészei előtt, minden szavamra fokozottan kell vigyáznom...

Az ügyvédek tiltakozva szólnak közbe, mire az elnök felszólítja Vargha professzort, hogy ilyen feleslegesen alkalmazott kitételekkel ne sértse meg a védők, általában a jogászok érzékenységét.

- Ez távol áll tőlem – jelenti ki magyarázólag a tanú – csupán arra akartam célozni, hogy, mint kúriai ülnöknek, személyes tapasztalataim is vannak abban a tekintetben, hogy az ügyvéd urak milyen bámulatos szellemi és logikai munkát végeznek, amikor egy - egy fontosabb szó helyes értelmezését igyekeznek megállapítani. Mint egyszerű technikus ember, a legnagyobb csodálattal adózom a jogászok kiváló szellemi teljesítményének.

Az elnök ezt a magyarázatot elfogadta s az incidens után Vargha professzor folytatta érdekes tanúvallomását.

Közben heves összetűzés támadt az elnök és Salgó védője: dr. Kassay Béla ügyvéd között. A védő ugyanis mindenképpen félbe akarta szaki tani a tanúhoz intézett kérdéseket, mert ezt szabálytalannak tartotta. Az elnök figyelmeztette a védőt, hogy majd a tanúvallomás végén nyilatkozzék a tekintetben és éljen esetleg jogorvoslattal! Mikor azután dr. Kassay újból és újból fölállt, az elnök rendre utasította és figyelmeztette; hogy ha nem alkalmazkodik az elnöki intézkedésekhez, erélyesebb eszközökhöz folyamodik.

Amikor azután dr. Kassay védőre került a sor, az ügyvéd semmiségi panaszt jelentett be azzal az indokolással, hogy Varghát tanúképp idézték meg a tárgyalásra és ennek ellenére mégis szakkérdéseket intéztek hozzá, jöllehet nem a szakértői véleményére kíváncsiak.

A védők, majd Komlós és Salgó vádlottak kérdéseire adott ez után szakszerű feleleteket a tanú, majd az elnök szünetet rendelt cl.

Szünet után Makray Imre mérnök, műegyetemi tanársegéd kihallgatására került a sor. Elmondotta, hogy a minisztérium megbízta Vargha műegyetemi tanárt annak megállapításával, hogy a savanyúolaj tartalomnak a MÁV módszerével való megvizsgálása nem a MÁV megkárosítására alkalmas-e. Ennek megállapítása végett szálltak ki azután a MÁV laboratóriumába, ahol a szükséges vizsgálat után megállapítást nyert, hogy 30 % savanyúolaj helyett 25-30 % volt csupán, míg a MÁV módszerével 50%-os savanyúolajat találtak. Ez annál feltűnőbb volt, mert a MÁV naplójában is 80%-os savanyúolaj volt feltüntetve. Ezzel kapcsolatban megkérdezte Dorner főfelügyelőt, aki azt válaszolta, hogy ez azért van, mert a minták valószínűleg oxidáltak. Ez a felvilágosítás, illetve felelet azonban nem volt elfogadható. A tapasztalásból azután Vargha műegyetemi tanár tett jelentést a minisztériumnak.

Úgy Bary ügyész, mint a védők néhány kérdést intéztek ezután a tanúhoz, majd pedig az elnök a tárgyalás folytatását holnap délelőttre halasztotta.

1935. október 10. csütörtök

Csütörtökön reggel kilenc órakor nyitotta - meg Márton Sándor tanácselnök az Imperiál részvénytársaság bűnügyének folytatólagos tárgyalását. Bejelentette az elnök, hogy Payr Hugó értesítést küldött a törvényszékre s a közlés szerint déli tizenkét órakor meg tud jelenni tanúkénti kihallgatásra a bíróság előtt.

A mai nap első tanúja Lux Ernő MÁV igazgató volt, aki elmondotta, hogy az Imperialnak az állammal kötött szerződése körüli tárgyalások végén volt csupán némi szerepe, amikor ő a pályafenntartási osztály élére került, akkor már minden előkészítő tárgyalás megtörtént. Elmondotta/ hogy panaszok érkeztek hozzá a barnaszén - telítőolajjal kapcsolatosan s ő elrendelte, hogy a laboratóriumi vizsgálat adatai ellenére sem szabad vizet hagyni az átvett kátrányon, a szabadvizet le kell vonni a leszállított mennyiségből. Egy alkalommal bizalmas rendeletet kapott, hogy legyen segítségére Payr Hugónak a telítőtelepeken való mintavételnél s ő le is utazott Dombóvárra, ahol a mintavételeket megkezdte, néhány mintát az ő jelenlétében vettek, de később el kellett számolnia.

- Mit tapasztalt abban az irányban, hogy Dorner kedvezni akart az Imperiálnak? - kérdezte az elnök.
- Közvetlen tudomásom nincs, - hangzott a felelet – csupán annyit tudok, hogy Dorner felszította a telítőeljárásnak azt a módosítását, hogy Imperiál - olajat kelljen felhasználni. A továbbiak során arról vallott, hogy azért nem felszították a lepárolók felállítását, mert tudomásuk szerint az Imperiálnak egy titkos hideg eljárása volt.
- Milyen panaszok voltak Takács telepvezető ellen?
- Ruszkay főfelügyelő közölte velem, hogy Ungár telefonon beszélt Salgóval és Salgó panaszkodott neki, hogy Takács értésére adta: elnéző lesz a vízlevonások dolgában, s ez a kijelentése Takácsnak azt a látszatot keltette Salgóban. mintha ezen a címen kérne tőle valamit. Ungár rögtön megkérdezte Salgót, hogy mit adott Takácsnak és Salgó azt válaszolta, hogy ötszáz pengőt, de ezt a kijelentését nyomban vissza is vonta. Erről én írásbeli jelentést kértem és a vizsgálatot meg is indítottam, de eredményre nem vezetett, mert úgy Salgó, amint Takács tagadott. Elmondta még az igazgató, hogy Takács ellen a hozzá beosztott alkalmazottak többiben panaszt tettek s ő nem tartotta Takácsot alkalmasnak a telepvezetésre, ezért el is akarta őt helyezni.
- Miért nem iktatták azt a jelentést, amely a Takács és Salgó közötti esetre vonatkozott? – kérdezte az elnök.
- Külön nem iktattuk, - hangzott a felelet – de egy másik aktánál volt.
- És miért nem váltották le Takácsot, ha ilyen súlyos panasz volt ellene?
- Mert a vizsgálat nem vezetett eredményre, Salgó és Takács tagadtak és nem volt megfelelő bizonyíték.
- Az ügyészség előtt is tagadott Takács, mégis vádiratot adott ki az ügyészség, - jegezte meg Bary Zoltán dr. királyi ügyész.

A tanúhoz ez után az ügyész és a védők intéztek kérdéseket:

- Az Imperiál helyett az Atzol – t ajánlották a MÁV-nak? – kérdezte Szőke Sándor dr. védő.

- Tudok arról, hogy az Atzolt ajánlották s a miniszterközi értekezleten Payr Hugó forszírozta.
- Szakszerű volt – e a Payr, illetve Gara –féle mintavétel? - kérdezte Medvigy Gábor dr., védő,
- Nem egészen precíz volt, de minden lehetőt elkövettek, hogy megfelelő legyen, - hangzott a felelet,

Az igazgató kihallgatása végén Kassay Béla dr. védő indítványozta Lux Ernő megesketését s a törvényszék a meghiteltetést el is rendelte, majd az elnök néhány percre felfüggesztette a tárgyalást.

Déli 12 órakor szünet alatt megjelent Payr Hugó és kihallgatásra jelentkezett. Az elnök közölte vele, hogy ma nem kerül sor a kihallgatására, s a legközelebbi tárgyalási napon, telefonon fogja vele tudatni, hogy mikor hallgatja ki.

Ruszkay István MÁV főtanácsos vallomásában elmondotta, hogy az Imperiál – olajban többször találtak sarat, kócot és nagymennyiségű vizet, de a számla összegből megfelelő levonást eszközöltek. Egy alkalommal 50 %-os vizet is észleltek, ezt közölték az Imperiállal, s a cég hozzájárult, hogy a számlából levonjanak. Előfordult azonban, hogy csupán 0.9 % -nyi vizet találtak.. Szerinte az imperiállal jól telítődött a fa, de a kőszénkátrányt ma is jobbnak tartja, mint a barnaszénkátrányt..

A védő kérdésére kijelentette, hogy barnaszén kátrányolajat ma is használnak talpfák telítésére. Tud arról, ám csupán hallomásból, hogy Takács Salgótól kért és kapott ötszáz pengőt.

A tanút megeskették vallomására.

A következő tanú Ungár Urvölgyi Sándor MÁV műszaki tanácsos volt. Elmondta, hogy abban az időben, amikor az Imperiál barnaszén-kátrányolajat szállított a MÁV-nak, a talpfák ügyek előadója volt.

Vallomásából kitűnőleg a nyolcvan százalékos savanyúolaj tartalom ellen ők mindig állást foglaltak és ragaszkodtak ahhoz, hogy ezt a savanyúolajat nem emelni, hanem leszállítani kell. Dorner a vegyészeti laboratórium vezetője és vegyi szakértő volt és hogy ők az első szerződéshez hozzájárultak; annak lehet tulajdonítani, mert sem szaktudásuk nem volt, sem külön szakértővel nem rendelkeztek. A megkötött szerződés tartalmazta többek között azt is, hogy a vegyi laboratórium minősítéseit nekik el kell fogadniuk. Elmondotta a tanú a továbbiakban, hogy az olaj ellenőrzéséről, a mintavételekről semmit sem tud, csak azt, hogy a szállított olaj ellen kifogások merültek fel. Nem tudja azt, hogy Dorner bármiféle befolyásolást gyakorolt volna a MÁV részéről, nem tud arról a vizsgálatról sem, amelyben Payr Hugó is szerepet játszott.

A hozzá intézett kérdésekre a tanú még elmondotta, hogy 1931. augusztus 28 –án Salgó vezérigazgató telefonon közölte vele, hogy Takáccsal beszélgetett, aki panaszkodott arról, hogy négy vagonban rengeteg víz van. A beszélgetés során aztán – miként Salgó azt vele közölte, - Takácsnak ő ötszáz pengőt adott.

- *Én – folytatta vallomását Urvölgyi, - felkértem Salgót, hogy keresse fel Ruszkay főtanácsos urat és ő mondja el ezt a dolgot. Hogy aztán tovább ebben az ügyben mi történt, arról nem tudok. Én ugyanis nem akartam a Salgótól hallottakat Ruszkaynak elmondani, nehogy bárki is azt gondolja, hogy Takács ellen dolgozom. Márton elnök szembesítette Salgót Urvölgyivel. Salgó a következőket mondotta:*
- *Én akkoriban közöltem a tanú úrral, hogy Takács panaszkodott a víztartalom miatt és a tanú úr volt az, aki megkérdezte tőlem: „Vajon nem pénzt akart ezzel a Takács?”*
- *Nem emlékszem, hogy én ilyet mondtam volna önnek, jegyezte meg arra Urvölgyi, Bary Zoltán kir. ügyész majd a védők kérdeztek ezután, ezekre válaszolva Urvölgyi kijelentette, hogy ő Takáccsal jó viszonyban volt és nem felel meg a valóságnak az, hogy Lux igazgatónál javasolta volna, helyezték más osztályba Takácsot és tegyék helyébe Bihari mérnököt.*

Alex Ede MÁV főfelügyelő volt a következő tanú, akitől az elnök elsősorban azt kérdezte meg, hogyan történhetett az, hogy Takáccsal szemben igen súlyos vádak merültek fel és az ügyből mégsem támadt akkor mindjárt fegyelmi vagy büntvádi eljárás?

- *Ruszkay főfelügyelő említette nekem, - válaszolta Alex tanú – hogy panaszok merültek fel Takáccsal szemben, akit állítólag ötszáz pengővel megvesztegettek. Én rögtön kijelentettem, hogy ez az ügy nem tartozik hozzám, de vállalkoztam arra, hogy Ruszkayval együtt referálok róla Lux igazgatóhelyettesnek, Lux úr azt mondotta gondolkodik a dolgon, különben is szándékában volt Takácsot leváltatni, illetve visszahelyezni a gépészeti osztályba. Közben Takács szabadságra Olaszországba utazott s így egyelőre ez a kérdés lekerült a napirendről. Én ugyan többször sürgettem a kérdés elintézését, de nekem természetesen nem áll módomban Lux főosztályvezetőtől intézkedést kiforszírozni,,*
- *De hiszen Ruszkay azt vallotta itt – fordult a tanúhoz Bary kir. ügyész, hogy éppen ön nem engedte ezt az aktát szabályszerűen iktatni, s így ön odázta el a kérdés elintézését.*

Alex Ede ezt tagadta, majd Kassai dr. védő becsatolta az Új Nemzedék egyik cikkét, amely a tanú személyével foglalkozott,

- *Méltóztatott-e e miatta a cikk miatt a sajtópert megindítani, s mi volt ennek a sajtópörnek az eredménye? - kérdezte a tanútól a védő.*
- *Erre nem engedek válaszolni, ez az ügy egyáltalán nem tartozik ide! - tiltotta meg a válaszadás Alex Edének Márton dr., elnök.*

Pesthy János ny. MÁV műszak-főtanácsost hallgatták ki ezután tanúképpen, aki előadta, hogy a laboratórium helyettes főnöke volt, de csupán a MÁV gépészeti ügyeivel foglalkozott, a vegyészeti ügyekért az egyes kémikus-előadók szavatoltak, ő – Dorner főnök távollétében – legfőljebb aláírta az aktákat/ anélkül, hogy a vegyészeti ügyek, s így az olajszállítások lényegébe beleszólása lett volna.

A tárgyalást pénteken folytatják.

1935. október 11. péntek

Pénteken reggel folytatta a büntetőtörvényszék Márton Sándor dr. elnökletével az Imperiál Részvénytársaság bűnügyét.

Az első tanú Györffy Miksa nyugalmazott MÁV műszaki tanácsos vegyészmérnök volt, aki elmondotta, hogy az Imperiál 1928 –ban szállított 80 % -os creoso³⁵t tartalmú telitőolajat. A vizsgálatot reá bízták és ő megállapította, hogy a telitőolaj nincs 80 % -os creosot tartalmú. Ekkor Komlós, a vállalat mérnöke arra figyelmeztette őt, hogy nem elég erős lúggal vizsgálja az olajat, s ezért kevesebb creosot tartalmat mutat a laboratóriumi elemzés. 1928, őszén más beosztást kapott és ettől kezdve a MÁV egy Bihary nevű mérnöke vizsgálta az Imperiál - szállítmányokat. Amíg ő vizsgált, rendellenességet nem tapasztalt Dorner se őt, se Biharyt nem utasította semmiféle vizsgálati módszerre. Egyszer azt tapasztalta, hogy az Imperiál gyártelepén megvizsgálták az olajat, s akkor az olaj jó volt, de amikor a leplombált kocsiból Dombóváron ismét mintát vettek, az a minta már azt mutatta, hogy a kocsi tartalma nem megfelelő.

- Tud arról, hogy Dorner összejátszott volna az Imperiállal? - kérdezte az elnök.
- Szerintem Dornernek az lett volna a kötelessége, hogy megszüntesse a gyártelepen való mintavételt, de ezt nem tette. A továbbiak során elmondotta még, hogy 1931-ben az Imperiál telepén olyan telitőolaj volt az egyik kocsiban, amely kátrányt tartalmazott.
- Igaz-e. az, hogy a vizsgálat megindulása után Dorner azt a kijelentést tette, hogy az olaj, amit az Imperiál szállított, kifogástalan és a vizsgálat során vett minták azért mutatnak rossz eredményt, mert hosszú ideig álltak? – kérdezte az ügyész.
- Igen, - felelte a tanú.
- Én ezt el is ismerom, - jelentette ki Dorner.

Az ügyész kérdésére: Györffy Miksa még elmondotta, hogy Komlósnak azt a kijelentését, hogy magasabb százaléku lúggal kell vizsgálni az olajat, közölte Dornerrel, s ekkor Dorner csupán azt a megjegyzést tette, hogy úgy sincs 80 % -os creosot tartalmú olajra szüksége a MÁV-nak, tehát fölösleges az a vizsgálat.

Ezután a védők intéztek kérdéseket a tanúhoz.

Bihary Károly MÁV - mérnök, aki a MÁV laboratóriumában az olajvizsgálatokat végezte, részletesen elmondta, hogy miként vettek mintát az Imperiál szállítmányaiból.

- Az Imperiál értesítette a vegyészeti laboratóriumot – vallotta a mérnök – s az értesítés után én gépkocsin a kőbányai pályaudvarra mentem, ahol egy plombálóval felszerelt vasutast adtak mellém. Az altiszttel együtt kimentünk: a gyártelepre, ahol megmutatták az olajjal telt kocsikat. Egy munkás fölmászott a kocsi tetejére és egy olyan rúddal, amellyel három üveg volt kellő távolságban elhelyezve, a vagon fenekéig szúrt, majd egy spárgával az üvegek dugóit kihúzta. Így megfelelő rétegekből folyt olaj az üvegekbe. Amikor a mintavétel megtörtént az olajat egy vödörbe öntötték és a munkás előttem haladva a gyár laboratóriumába ment ahol az olajat félliteres üvegekbe töltötte. A mintavétel után a kocsikat leplombáltuk, s az üvegbe öntött olajat szintén lepecsételtük.

³⁵ A szövegben kreozet, kreozot, creosot is szerepel.

- Nem történhetett meg az, hogy a munkás a, aki a kocsit tetején volt, már korábban kihúzta az üvegek dugóit és csak az olaj középső részéből vett mintát?
- Olyan nagyon nem figyeltem – hangzott a felelet -, mert nem utasítottak arra, hogy detektiveskedjem.

A továbbiakban elmondta, hogy nem tartja lehetetlennek a mintaüvegek kicserélését, de semmiféle visszaélést nem észlelt. Előfordult az is, hogy egy kocsit tartalmát megvizsgálta és megállapította, hogy a minta szerint a kocsiban 70 % creosotot tartalmazó olaj van. Ezt a kocsit nem küldték el, s amikor elrendelték újabb megvizsgálását, akkor már 33%-os creosot tartalmú olajat mutatott a vizsgálat. A harmadik vegyelemzésnél pedig 38.5 volt az eredmény.

- Ma sem tudom megmagyarázni, - vallotta a mérnök – hogy ez miként történhetett. Elmondotta még a tanú, hogy egyik kollegáját, Fornyad mérnököt Dorner Püspök-ladányba küldte, hogy ott egy Kollár-féle szállítmányt vizsgáljon meg. Amikor a mérnök visszatért és azt jelentette Dornernek, hogy látott egy Imperiál - szállítmányt, amelyben nagyon sok víz volt, a főtanácsos leintette Fornyadot, azt mondta neki, „miért ütötte az orrát olyasmibe, ami nem tartozik reá'."

A védők és a királyi ügyész hosszasan kérdezték a tanutól, hogy lehetséges volt-e az Imperiál telepén a minták kicserélése, mire a tanú megjegyezte:

- Akkor nem gondolhattam arra, hogy a mintákat esetleg kicserélik, tehát nem detektiveskedtem. Lehetségesnek tartom, hogy kicserélték a mintákat. Előfordult, hogy az első vizsgálatnál 70 % creosotot állapítottam meg, s a másik alkalommal már csak 33 % volt a creosot – tartalom ugyanabban a vagonban. Ez a megállapítás csak úgy jöhetett létre, hogy az első vizsgálat alkalmával a mintát kicserélték. Amikor ezt a vaggont másodszor meg akartuk vizsgálni, Papp igazgató tiltakozott a mintavétel ellen, azt mondta, hogy a vaggont nem adja át a MÁV-nak, mert az Államvasutak négyszázezer pengővel tartoznak. A plombák sértetlenek voltak, tehát az első vizsgálatnál a mintát cserélhették ki.

Számos részletkérdésre tett még vallomást a tanú, majd Bary Zoltán dr. királyi ügyész indítványozta a megesketését.

- Ellenzem a tanú megesketését – mondotta az egyik védő -, mert felmerülhet az a gyanú, hogy a bűncselekményt éppen a tanú követte el. A törvényszék Bihary Károlyt megeskette vallomására. Az előrehaladott időre való tekintettel a törvényszék a mai tárgyalást félbeszakította és folytatását szombat reggel fél tíz órára tűzte ki.

1935. október 12. szombat

Az Imperiál - féle büntetőperben Márton Sándor dr. büntető törvényszéki tanácselnök szombaton, reggel pontosan fél tíz órakor nyitotta meg a folytatólagos főtárgyalást. A törvényszék ma folytatta a tanúk kihallgatását.

Elsőnek Kovács Miklós, az Imperiál Rt. berentei telepének laboránsa járult a bíróság elé. Az elnök fölolvasta Kovács tanúnak azt a vallomását, amit ebben az ügyben, annak idején a rendőrség és az ügyészség előtt tett meg; Eszerint Kovács Miklós úgy vallott, hogy Salgó vezérigazgató egyenes utasítására kísérleteket kellett végeznie a berentei Imperiál - telepen, az iránt, vajon a víz és a kátrány miképpen vegyülnek, s a keverés milyen vegyületeket ered-

ményez. Kovács Miklós ezzel szemben most, a büntetőtörvényszék előtt kijelentette, hogy ez a korábbi vallomása téves, szavai tévesen kerültek a jegyzőkönyvekbe, mert ő akkor is most is csak azt mondhatja, hogy erre a kísérletre nem Salgó igazgató, hanem Schwartz József, az Imperiál mérnöke utasította.

- Ez annál is inkább így van, - jegyezte meg Kovács tanú – mért én Salgó úrral életemben csak egyetlen egy alkalommal beszéltem, éspedig csupán akkor; amikor az Imperiál részvénytársasághoz felfogadott,

Susánszki Ferenc, az Imperiál Rt. egykori tisztviselője állt ez után a törvényszéki tanács elé, s kijelentette, hogy ő csupán a könyvelési munkákat végezte a vállalatnál, - az olajszállítási ügy lényegéről semmit sem tud.

Veréb Andrásnak; az Imperiál Rt. volt művezetőjének tanúkihallgatására került ez után sor.

- A mintavételeket nem én végeztem – vallotta a vád egyik legfőbb koronatanúja – mert én éjszaka dolgoztam, de mindig megvártam reggel azt az időt, amikor a mintákat vették. Az előkészületeket és azt, hogy a mintavödröt miként viszik, többször megfigyeltem. Egy alkalommal föltűnt, - hogy Józsa Imre vitte a vödröt, mögötte haladt a MÁV – mérnök, és amikor Józsa a naftalin-hordónál befordult melléje lépett Kiss András és kicserélték a vödröket, Józsa Imre azt a vödröt vitte be a laboratóriumba, amit Kiss András adott át neki. Elmondta ez után a tanú, hogy több ízben látta, amikor az olajba szappant, meszet és kátrányt kevertek. A különböző keverésekre Józsa Imre és Komlós főmérnök adott utasítást.
- Tett említést arról Salgó igazgatónak, hogy látta a vödör kicserélését?
- Mi ott a telepen beszélgettünk róla, de amikor Józsnak szóltam, azt mondta, hogy ez ne érdekelje magát.

Kassay Béla dr. védő kérdésére kijelentette a tanú, hogy valóban munkaügyi pert indított az Imperiál Rt. ellen, 650 pengőt követelt, de csupán 120 pengőt ítélték meg neki. Igaz az is, hogy egy Józsa Imre ellen indított bűnperben tanúként hallgatták ki, de a törvényszék nem eskette meg vallomására.

Szöke Sándor dr., védő kérdésére kijelentette, hogy Józsat különböző szabálytalanságok miatt feljelentette Salgó igazgatónál, majd arra a kérdésre, hogy a vödörcserét miért nem jelentette Salgónak, így válaszolt:

- Úgy véltem, hogy az igazgató úr többet tud arról, mint én.
- Kinek az ajánlatára került az. új állásába? Nem Payr Hugó ajánlotta?
- A saját erőmből jutottam álláshoz, jelentkeztem és felvettek.

Darvai János dr. védő becsatolt egy füzetet, amelyben Veréb András feljegyzései vannak arról, hogy Józsa milyen visszaéléseket követett el a vállalatnál.

- Ezzel azt akarom igazolni – mondotta a védő -, hogy Veréb András elfogult Józsa Imrével szemben, már abban az időben az állására pályázott.
- Ezeket a feljegyzéseket én írtam – mondta a tanú -, csupán unalmamban firkáltam.

Az elnök Veréb Andrászt szembesítette a vádlottakkal, de a szembesítés eredménytelen maradt.

Kassay Béla dr. védő ellenezte a vád tanújának megesketését, mert szerinte Veréb András ellenséges indulattal viseltetik Józsa Imrével szemben, s, hogy ez így van, azt az is bizonyítja, hogy a Szomák tanácsa Józsa elleni másik bűnperben nem rendelte el megesketését. A többi ügyvédek is ellenezték a tanú megheteltetését.

Márton Sándor dr. elnök még egyszer figyelmeztette a tanút a hamis eskü következményeire, majd amikor Veréb András kijelentette, hogy hajlandó letenni az esküt, elrendelte megheteltetését.

Czang János, az Imperiál volt munkásának lényegtelen vallomása után Szűcs György, aki szintén, mint munkás dolgozott az üzemben tett tanúvallomást. Elmondotta, hogy látta, amikor a MÁV mérnököt megtévesztették a mintavételek alkalmával.

- A vödörcsere után – vallotta a tanú – többször én öntöttem ki a rossz mintát és én mostam ki a kannát, Józsa és Kiss többször adta azt az utasítást, hogy a mintavételek előtt egy hordóban csináljak jó olajat. Két ízben határozottan láttam, amikor Kiss a jó olajjal telt vödöröt átadta Józsának, aki a rossz olajjal telt vödör helyett ezt a jó mintát vitte be a laboratóriumba,

A védők ellenezték a tanú megesketését, mert bűnpártolással gyanúsítható a saját vallomása szerint is. A törvényszék elrendelt a tanú megesketését.

Pataky Árpád kihallgatása után ifj. Nagy János, az Imperiál volt munkása, aki több ízben segédkezett a mintavételeknél, tett tanúvallomást, Szerinte a mintavétel csak komédia volt, mert azt a mintát, amit a MÁV mérnökei elvittek, már előre elkészítették.

- Amikor mi felmentünk a kocsi tetejére, hogy mintát vegyünk - hangzott a tanúvallomás – Komlós főmérnök úr beszélgetett Biharyval. A mintát a vagonból kivettük és a kocsi másik oldalán mentünk le. A vödöröt bevitték a laboratóriumba, de Biharynak a már előre elkészített üvegeket adták át.

A védők indítványozták, hogy ifj. Nagy János meghiteltetését függessze fel a törvényszék mindaddig, amíg Bihary Károllyal nem szembesítik. A törvényszék a tanú megesketését egyelőre nem rendelte el, az indítvány felett később határoz.

Jakab Lajos, a vállalat volt munkása arról vallott, hogy az olajba szappant és meszes vizet kevertek.

Mitukh János, aki az Imperiál laboratóriumában dolgozott, azt vallotta, hogy a minták előre el voltak készítve s az előre elkészített mintákat juttatták el a MÁV-hoz.

- Komlós, vagy máskor Salgó igazgató utasítására történt a mintacsere, - vallotta a tanú - a vagonból én vittem a vödöröt mögöttünk haladt a MÁV – mérnök Salgóval vagy Komlóssal. Amikor a laboratórium ajtaja elé értünk, az igazgató úr, vagy a főmérnök úr szóval tartotta a MÁV - mérnököt s ekkor én az ajtó elé helyeztem a mintával kicseréltem a régi mintát. Ha nyomon követtem a MÁV - mérnököt, akkor a laboratóriumban cseréltük ki a rossz olajat a jó olajjal. Az üvegek már előre el voltak készítve. Több ízben előfordult, hogy nem is a MÁV kiküldött mérnöke, hanem én vittem a mintákat a MÁV laboratóriumba. Tudok arról is, hogy a MÁV egy

izben visszautasított egy vagont és ezt a vagont néhány nappal utóbb ismét elküldte a cég,

Az elnök ismertette ez után egy kőműves írásba foglalt vallomását, aki elmondta, az Imperiál Szlávi -utcai telepén teljesített annak idején szolgálatot.

- Semmi pozitívet nem tud arról, hogy az olajszállítással kapcsolatban visszaélés történt volna, de~ sejtette, hogy valami nincsen rendben a telepen. Egy alkalommal ugyanis egy Szűcs nevű munkást vont felelősségre Józsa munkavezető és a munkás olyan szemtelenül válaszolt Józsának, hogy más helyen föltétlenül azonnal elbocsátották volna. A munkás azonban továbbra is ott maradt a telepen. Ez neki nagyon feltűnt.

Még néhány iratot Ismertettek, majd az elnök a tárgyalás folytatását hétfő délelőttre halasztotta.

1935. október 14. hétfő

Az Imperiál - ügyben a folytatólagos főtárgyalást hétfőn délelőtt fél tíz órakor nyitotta meg dr. Márton Sándor büntető törvényszéki tanácselnök.

Az első tanú a hétfői tárgyaláson Hübsch Gusztáv mérnök volt, aki Takács vádlott utódja lett, 1932; tavaszán, a püspökladányi MÁV – telítőtelep vezetésében. A tanúvallomása során előadta, hogy Payr Hugó országgyűlési képviselő megbízottai, Lux MÁV igazgatóhelyettes engedélyével, különböző mintavételeket eszközöltek a püspökladányi telítőtelepre érkezett olajszállítmányokból. A tanú ismertette és becsatolta azokat a jegyzőkönyveket, amelyeket e mintavételekkel kapcsolatban annak idején felvett. Előadta, hogy a Payr – féle bizottság tagjai az egyes ciszternák különböző mélységeiből vették a minta olajat, de a mintaüvegeket elfeledték lepecsételni. A MÁV a maga hatáskörében később megismételtette a mintavételt, s ezeket a mintaüvegeket lepecsételve juttatta el az ellenőrző bizottság

– Amióta én vezetem a püspökladányi telítőtelepet, - hangoztatta Hübsch mérnök – mindössze öt ízben találtam az Imperiál – féle olajszállítmányokban a megengedettnél nagyobb mennyiségű víztartalmat. Ez öt eset mindegyikéről külön jegyzőkönyvet vettem fel. s a kifizetésnél levonásba helyeztettem a három százalékot meghaladó víztartalom ellenértékét. Ezzel szemben olyan eset is előfordult, hogy az Imperiál három leszállított olajtételét egyenként 10.000 métermázsaként tüntette fel. holott a valóságban az egyik tétel súlya 10.420 mázsa volt, a másiké 10.170 métermázsas, a harmadik szállítmányé pedig meghaladta a 10.220 mázsányi olajsúly tartalmat. Ebben az esetben viszont – természetesen – kifizettük az Imperiál javára mutatkozó súlykülönbség ellenértékét is.

Ez után az ügyész, majd a védők intéztek több kérdést Hübsch Gusztáv mérnökhöz, aki a kérdésekre válaszolva kijelentette, hogy azt nem tapasztalta, mintha az Imperiál által szállított olaj nem hatolt volna be kellő módon a pácolandó talpfákba. Kijelentette a tanú azt is, hogy a megejtett rovincsolás sem hiányt sem visszaélést nem talált az alatt az idő alatt, amíg ő vezette a püspökladányi telítőtelepet.

- *Tartott-e a mérnök úr a napokban valahol ilyen előzetes megbeszélést azokkal a püspökladányi MÁV munkásokkal, akik itt most tanúkihallgatásukra várakoznak? – kérdezte a tanútól dr. Medvigy Gábor ügyvéd.*
- *Igen – felelte Hübsch Gusztáv - közöltem velük, hogy együttesen utazzanak fel Budapestre, mert a MÁV igazgatósága csakis ebben az esetben utalványoz számukra csoportos szabadjegyet. Mondottam ezen kívül a munkásoknak azt is, hogy a büntetőtörvénszék előtt csakis a tiszta igazat vallják.*
- *Hiszen ez valóságos komplot! ³⁶ S ez a MÁV elnökségének tudtával történt? – folytatja kérdéseit Medvigy dr. védő ügyvéd.*
- *Igen! - felelte a mérnök.*
- *Kérem - szólt közbe erélyes hangon Márton dr. elnök – én kértem a MÁV elnök igazgatóságát arra, hogy költségkímélés szempontjából bocsásson a megidézett püspökladányi MÁV munkások rendelkezésére vasúti szabadjegyet. Hogy a tanú úr ezt munkásaival közölte, s hogy ehhez még azt is hozzátette, hogy a főtárgyaláson csak az igazat vallják, -- ebben még semmi komplot sincs.*

Magyari László MÁV műszaki segédtsízt volt a következő tanú, aki előadta, hogy a kritikus időpontban a MÁV püspökladányi telítőttelepén teljesített szolgálatot. Többször megtörtént, hogy az Imperiál r.t. többet szállított annál az olajmenyniségnél, mint amennyit a fuvarlevél jelzett. Az ilyen többlettekkel legalizálták azokat a hiányokat, amelyeket viszont a más alkalmakkor előfordult víztöbblet okozott.

A tanú – Kassai dr. védő kérdésére válaszolva - kijelentette, hogy a Püspökladányban megejtett vizsgálóbírói szemle előtt két nappal az egyik ciszterna olajtartalmát megkeverték, ami által ennek "habitus" megváltozott. Minthogy a bíróság bizonyos részletkérdésekben eltérést látott fennforogni Magyari, segédtsízt és Hübsch mérnök tanúvallomása közt, szembeállítását rendelt el, a minek során mind Magyari, mind Hübsch fenntartották vallomásukat.

Sulyák Gyula MÁV műszaki segédtsízt tanúvallomásában azt állította, hogy a püspökladányi telítőttelepre irányított olajszállítmányokban számos – alkalommal igen nagymennyiségű vizet találtak, de a víztöbbletet – tudomása szerint – az ellenérték kifizetésénél mindig levonásba helyezték. A tanú a védők kérdésére felelve, beismerte, hogy Takács vádlottal ellenséges viszonyban állt, főleg a miatt volt közöttük villongás, mert Takács, mint főnöki túlságosan szigorú volt.

Márton dr., elnök ezután szünetet rendelt el, majd a szokásos déli szünet után a törvénszék fölíratta a tanúkihallgatásokat.

Ungvári Pál, a püspökladányi telítőttelep szelepes munkása tett vallomást. Az elnök elősorsban is felolvasta Ungvárinak a rendőrségen – és a vizsgálóbíró előtt tett korábbi tanúvallomásait. Ezekben a vallomásokban Ungvári rendkívül terhelően nyilatkozott Takács vádlott szerepéről, s azt állította, hogy Takács volt az, aki több ízben is olyan értelmű parancsot adott a telítőttelep munkásainak, hogy az olajszállítmányokban talált fölös vízmennyiséget

³⁶ Komplot = összeskűvés.

egyszerűen "le kell folytatni", - anélkül, hogy ezt a körülményt az írásbeli jelentésekben külön feltüntetnék.

Ungvári a törvényszék előtt kijelenti, hogy korábbi vallomásai nem fedik a való tényállást.

- Nem tudtam – mondotta Ungvári Pál a bíróság előtt – hogy ez az ügy valamikor még a büntetőbíróságok elé kerül. Kovács munkavezető volt az, aki mindenáron rá akart vonni bennünket, hogy a vizsgálóbizottság előtt Takács felügyelőre nézve "kellemetlen" vallomást tegyünk. Kovácsnak erre megvolt az oka, mert ő tudniillik nagyon haragudott Takácsra, aki – szerinte –mellőzte őt az előléptetéseknél. Kovács több ízben hangoztatta előttem is, hogy "mindent el kell követnünk, hogy ezt az embert innen eltávolítsuk." Éppen ezért korábbi vallomásaimat nem tarthatom fenn; kijelentem, hogy a szállítmányokban tudtommal nem is volt nagyobb mennyiségű víz, s ha mégis előfordult a megengedettnél több vízmennyiség, ez csakis a párolgó olaj gőzéből keletkezhetett. Ungvári Pál tanú az elnöki figyelmeztetés elenére is a leghatározottabban megmarad a jelenleg tett tanúvallomása mellett.

Baranyai Gábor, a püspökladányi MÁV telítőtelep géplakatos a vizont az előbbivel homlokegyenest ellenkező tanúvallomást tett, Kijelentette, hogy Őt és munkástársait, igenis, egyenesen Takács felügyelő utasította arra, hogy a túlságos víztöbbletet egyszerűen "elfolyassák".

A védők kérdésére felelve azonban ez a tanú is állítja, hogy arról nincs tudomása, mintha Takács vádlott az így elfolyatott vízmennyiséget egyáltalában nem számolta volna el. Bevallja a tanú azt is, hogy nem volt jó viszonyban Takács felügyelővel, mert a felügyelő őt "mindenben mellőzte".

Bary Zoltán dr. kir. ügyész a tanú vallomása közben behozatta azt a vedret, amivel az olajszállítmányokból a vizet rendszerint kimérték. Baranyai tanú ugyanis kijelentette, hogy Takács olyan utasítást adat, hogy minden egyes vödör vizet 6.3 kilogrammnyi mennyiségben számoljanak el. A szakértő vizont - kir. ügyész kérésére – a helyszínén megmérte^, vödör Űrtartalmát és kijelentette a bíróság. lőtt, hogy a veder 1gelább S kilogrammnyi vízmennyiség űrtartalmának felel meg. Takács felügyelő ezzel kapcsolatban azt a felvilágosítást adta, hogy azért állapította meg a veder űrtartalmát 6.3 kilogrammban, mert a 8 kilogrammnyi bruttó űrtartalomból levonta a vödör 1.6 kilogrammnyi önsúlyát.

Tivadar János gépfelvigyázó volt a következő tanú, aki kij.lentccta, hogy nincs tudomás. arról, hogy Takács levonásba helyezte-e az olajszállítmányokból a kimert víztöbbletet.

- Arra emlékszem – vallotta a tanú -, hogy Takács úr. egy alkalommal nem engedte meg nekem, hogy feltüntessem jegyzőkönyvemben egy nagyobb vízmennyiséget. Ezen össze is kaptunk, úgy, hogy én le is mondtam megbízatásomról. Takács felügyelő azonban ekkor bebizonyította: előttem, hogy nincs igazam, ő nem hibás abban. a dologban, mert ő, igenis, levonásba helyezi a víztöbblet ellenértékét, mire én deferáltam előtte.

Sár István a püspökladányi telítőtelep géplakatos egyáltalán nem tud arról, mintha Takács egyszerűen "elfolyatta volna" az olajból a vízmennyiséget, anélkül, hogy azt

Ieszámolja volna. Arról sem tud, hogy ezzel az ügygel kapcsolatban bármelyik munkást is áthelyezte, vagy pláne elcsapta volna. Amikor az elnök a tanú elébe tárta, hogy a vizsgálat során ellenkezően vallott, Sri István kijelentett, hogy csakis Sulyák kéréseim vallott terhelőn Takács felügyelővel szemben. Az elnök. elrendelte a tanúnak Sulyák Gyulával való szembesítését, de ez eredménytelen maradt.

Réti József gépápoló jelentéktelen tanúvallomása után Kéri István géplakatos tett vallomást.

Kéri István és Keller István jelentéktelen tanúvallomása után néhány távolmaradt tanú vallomását olvasta fel az elnök, majd néhány részletkérdésre vonatkozólag újra kihallgatta Tivadar János tanút.. Bary Zoltán dr. királyi ügyész – a védők élénk, tiltakozása közben – egy 660 kilogrammnyi víztöbblet – el nem számolása miatt újabb vádat emelt Takács Gyula vádlottal szemben.

A hétfői nap utolsó tanúja Hochstaedter Lajosné³⁷ 40 éves magántisztviselőnő volt, aki 16 éven keresztül állt – az Imperiál Rt. szolgálatában, mint cégvezető-főkönyvelőnő.

Hochstaedterné tanúvallomásában elnondotta, hogy az Imperiál Rt. főkönyvéből egyetlen lap sem hiányzott, minden egyes lap el volt látva a törvényes felülbélyegzéssel.. Bary Zoltán dr. kir. ügyész intézett kérdést a tanúhoz:

- Mit tud ön arról, hogy az Imperiálnál egy alkalommal 500 vagon kátrány ellenértéke fejében mindössze 592 pengőt könyveltek el?

Márton dr. elnök elő keresi a hatalmas kötegekből az idevonatkozó könyvelési szelvényt, Hochstaedterné hosszasan vizsgálta a sárga papírlapot, majd kijelenti, hogy - amint az átszúrások nyomából kétségtelenül látszik, - ennek a lapnak okvetlenül volt melléklete. E melléklet nélkül nem tud a kérdésre vonatkozólag felvilágosítást adni.

- Lehet, hogy volt melléklet is – jegyzi meg Bary Zoltán dr. ügyész – de az semmi esetre sem a vizsgálóbíró kezén tűnt el.

- De az is bizonyos, - pattant fel helyéről Kassay dr. védő, hogy nem Takács 500 pengős nyugtája volt ennek a lapnak a melléklete! Mert Takács az ilyen megvesztegetési pénzeket nem szokta nyugtázni!

- De felvenni nem szokta! – szólt közbe Medvigy Gábor dr. ügyvéd.

Ezután a védők intéznek több kérdést a volt főkönyvelőnőhöz, aki kijelenti, hogy az Imperiál Rt. évi nyereségei sohasem haladták meg a szokáson kereteket, vagyis az átlagos 800.000. pengős évi bruttó forgalom után legföljebb 25-30.000 pengő volt az évenkénti tiszta jövedelem. Tartalékolni sem szoktak az Imperiálnál a megengedett százalékarányon felüli összeget;

- Ön beperelte az Imperiált? – kérdezte a tanútól Kassay dr. védő.

- Igen, pereltem, amikor 1934-ben elbocsátottak, de követelésemet nem kaptam meg teljes egészében. A fizetésem ugyanis havi 350 pengő volt... – felelte Hochstaedterné.

³⁷ A jelzett időszakban a cégvezető főkönyvelője. Egyes iratokban Hoffstaedter Lajosné néven szerepel.

A tanú végül azt a jelenetet mondta el, amikor Salgó, az Imperiál vezérigazgatója telefonon felhívta Ungár MÁV főfelügyelőt, s elpanaszolta, hogy Takács már megint nála járt; sokallotta a vízmennyiséget. Salgó megjegyezte a telefonbeszélgetés során: „Pedig én egyszer és mindenkorra megvontam, hogy helyezték levonásba a víztöbbletet, azért nem értem, hogy Takács mégis folytonosan külön panasz tárgyává teszi ezeket a dolgokat!” A tanú kijelentette, arról nincs tudomása, mint ha Takács mindezt azért tette volna, mert ily módon akart kicsikarni az Imperiáltól pénzádományokat.

Délután két órakor Márton Sándor dr. tanácselnök a főtárgyalást berekesztette, s annak folytatását kedd reggel fél tíz órára napolta el

1935. október 15. kedd

Kedden reggel folytatta a büntetőtörvényszék Márton Sándor törvényszéki bíró elnöklétével az Imperiál r.t. isnert bűnügyének tárgyalását.

Az első tanú Nagy Sándor, a püspökladányi telítőtelep alkalmazottja volt, aki arról vallott, hogy a telepre érkezett Imperiál – olajban többször volt víz, de különösebb rendellenességet nem tapasztalt. A felvigyázói könyvben mindig feljegyezték, hogy vizes volt –e az érkezett áru. Felmutatták neki a könyvet, amelyből megállapította, hogy egy helyen „víz nem volt” bejegyzés szövegéből a nem szócskát ismeretlen kéz törölte.

Erbert Gyula főművezető, a dombóvári telep alkalmazottja szerint az Imperiál olaj, telítésre mindig alkalmas volt, üzemzavart soha sem idézett elő az olaj minősége. Sűrűn találtak vizet a szállítmány tetején és alján, de ezt a mennyiséget mindig levonták. Az igazgatóságnál több ízben panaszt tettek a víz miatt, s Urvölgyi főfelügyelő meg is jegyezte egy ízben, hogy különösnek tartja a panaszokat, mert Püspökladány nem panaszkodik az Imperiálra.

Lurja Gyula MÁV főtanácsos, aki 1914 -től 1934 –ig volt a dombóvári telítőtelep vezetője, arról vallott, hogy a Dombóvárra érkezett olajszállítmányokban nagyon sok víz volt, de a vizet mindig eltávolították, s ezt a mennyiséget a számla-összegeből levonták.

- *Több ízben értesítettem a gyárat – vallotta -, hogy nagy mennyiségű vizet találtunk a szállítmányokban és minden alkalommal kértem: küldjenek le valakit, aki meggyőződhet az igazságról. A gyártól azonban csupán egyszer jött le Papp Miklós dr. igazgató, máskor csupán levelet írtak, s beleegyeztek abba, hogy ismerjek el annyi olajat, amennyit akarok. Később egy levelet is küldtek, amelyben fölhatalmazást adtak, hogy a vizet, illetve más üledéket levonásba hozhatom. Nemcsak víz, más oda nem tartozó anyag is sűrűn érkezett a szállítmányokban, így vasdarabokat, fadarabokat is találtunk. Egy ízben előfordult, hogy 15.000 kilogrammnyi szállításból 9.000 kilogrammot voltam kénytelen levonni, s ezt a mennyiséget a cég rendelkezésére bocsátottam. Az összes szállítmányoknak csaknem 30 % -át nem vettem át, mert idegen anyagok voltak az olajban. A telítésnél rendellenességet nem tapasztaltam.*

Elmondotta még, hogy 1932 júliusában megjelent a telepen Lux igazgató, aki a tartá-nyokból mintát vett, majd közölte, hogy két úr jön a telepre, s felhívta őt, álljon rendelkezé-sükre a mintavételeknél.

Horváth Károly és dr. Gara vegyész jelentek meg, akik mintákat vettek, de csak a tar-tály alsó és felső részéből vittek magukkal olajat. A mintavétel után kérték őt, hogy az üvege-ket pecsételje le, de amikor megtudta, hogy nem hivatalos aktusról van szó, az üvegek lepe-csételését megtagadta.

Az elnök ezután szünetet rendelt el.

Szünet után a MÁV dombóvári és püspökladányi talpfatelítő telepének néhány munká-sát hallgatták ki, akik arra vonatkozóan tettek vallomást, hogy a szállítmányokban volt – e víz, vagy más üledék. A tanuk kihallgatása után iratokat ismertetett az elnök.

Szerdán reggel folytatja a bíróság a tárgyalást és holnap az Imperiál két volt munká-sát, akik terhelő vallomást tettek, fogják szembesíteni Bihary Károly dr., MÁV mérnökkel, továbbá kihallgatják Wolff Artúrt és Zakariás Lászlót. A mai tárgyalás délután két órakor ért véget.

1936. június 15. hétfő

A magyar királyi államvasutak igazgatósága, mint emlékezetes, évekkel ezelőtt az Imperiál R.T. –bízta meg szerződésileg a vasúti talpfák telítéséhez szükségelt nagymennyiségű speciális olajanyag szállításával, Az Imperiál R.T, huzamosabb Időn keresztül szállította az olajat a MÁV részére, Amikor egyre szélesebb körökben suttogni kezdtek arról, hogy a szállí-tás körül bizonyos visszaélések történtek. Az egyre szélesebb körben elterjedt híresztelések egyre konkrétebb formát öltöttek, úgy, hogy végül is az ügybe beleavatkozott a királyi ügyész-ség, amely széleskörű előzetes vizsgálat lefolytatása után vádat emelt az Imperiál R.T, néhány vezető tisztviselője ellen, valamint a MÁV egynéhány alkalmazottjával szemben is, akik a meg nem felelő olajkészleteket állítólag kifogás emelése nélkül átvették. A „panama” – bűnpört első fokon a budapesti büntetőtörvényszék tárgyalta, heteken keresztül. A vádlottak tagadták az ellenük emelt súlyos vádakát, ártatlanságukat, jóhiszeműségüket hangoztatták, de a nagy-számmal kihallgatott tanuk egy része többé - kevésbé terhelő vallomást tett, a meghallgatott szakértők véleménye sem volt mindenben kedvező a vádlottak egy részével szemben. A széles körben lefolytatott bizonyító eljárás eredményeként a büntetőtörvényszék végül is -1935 októ-ber 25 –én kihirdetett elsőfokú ítéletében – bűnösnek mondta ki dr. Salgó Imrét, az Imperiál R.T. vegyész-mérnök – vezérigazgatóját folytatólagosan elkövetett csalás büntetében és ezért háromévi fegyházra, tízévi hivatalvesztésre és 2000 pengő pénzbüntetésre ítélte. Komlós Hu-gót, az Imperiál R.T, vegyész-mérnökét az elsőfokú ítélet, folytatólagos csalás büntette miatt kétévi fegyházzal és ötévi hivatalvesztéssel sújtotta; Józsa Imrét és Kiss Andrást, az Imperiál R.T. előmunkásait viszont a törvényszék ugyanezért a bűncselekményért, egyenként nyolc – nyolc hónapi börtönnel és három – háromévi hivatalvesztéssel büntette meg, A büntetőtör-vényszék Takács Gyula MÁV főfelügyelőt, az államvasutak püspökladányi telítőtelepének ve-zetőjét a megvesztegetés büntetéként vádjá alól felmentett es egyben felmentette dr. Dorner Béla MÁV igazgatót, az államvasutak laboratóriumának vezetőjét is a hivatali visszaélés vét-

ségének vádja alól. A törvényszéki ítélet tényként állapította meg, hogy az Imperiál R.T. nyerskátránnyal kevert olajat fejtetett vagonokba, ezt az olajfélét adta el a MÁV -nak. A MÁV ellenőrző mérnökeit Salgó és Komlós rendszerint addig tartották szóval, amíg Kiss és Józsa munkásoknak sikerült a mintavödröket megfelelő módon kicserélniük; sőt ha ez a csere nem sikerült, akkor a laboratóriumban cserélték ki az egyes üvegeket. Ily módon – állapította meg a törvényszék – a MÁV –hoz olyan minták jutottak, amelyek a szállított olaj alkalmas voltát igazolták. A bíróság megállapítása szerint az Imperiál összesen legalább egymillió métermázsa telítőanyagot szállított a MÁV részére, de ennek a szállítmánynak az értéke körülbelül húsz huszonöt százalékkal kisebb volt – a rendelt áru értékénél. Ily módon tehát az Imperiál R.T. sok – sok ezer pengőnyi kárt okozott az államvasutaknak. Az ítélet meghozatalánál az elsőfokú bíróság súlyosbító körülménynek vette azt, hogy az elítélt vádlottak bűncselekményükkel országos érdekeket sértettek meg. A törvényszék Dorner Béla és Takács Gyula vádlottak vétkességét nem látta igazoltnak, úgy, hogy ezt a két vádlottat az ellenük emelt vádak alól ezért fel kellett menteni.

A törvényszék ítéletével szemben egyrészt a királyi ügyész, másrészt az elítélt vádlottak és védőik fellebbezést jelentettek be s ezeket a fellebbezéseket ma; holnap és holnapután bírálja el a budapesti Ítéltábla Csonka – tanácsa.

A tábla Csonka-tanácsában a fellebbviteli főtárgyalás mai, első napján dr. Mészner Tivadar táblabíró ismertette a bűnpör óriási adathalmazát, előzményeit, valamint az abban hozott elsőfokú ítéletet

A táblai tárgyalás során dr. Csonka Elemér ítéltáblai tanácselnök enunciólta, hogy a főügyesség visszavonta a Dorner és Takács vádlottak felmentése miatt bejelentett fellebbezéseket, úgy, hogy ennek a két vádlottnak a felmentése ezzel jogerőssé vált. Közölte az elnök azt is, hogy Józsa és Kiss vádlottak vallomási jegyzőkönyve az iratok közül megmagyarázhatatlan módon hiányzik,

Auer György dr. királyi főügyész helyettes kijelentette, hogy a fellebbviteli főtárgyalás megtartásának szerinte nincs akadálya, mert a hiányzó adatok a törvényszéki ítéletben benne foglaltatnak.

A védők ugyancsak hozzájárultak a tárgyalás megtartásához s egyben kötelező ígéretet tettek, hogy amennyiben a hiányzó iratokra szükség lenne, azokat másolatban rövid úton azonnal becsatolják,

A tábla ezek után úgy határozott, hogy a fellebbviteli főtárgyalást a mai napon megtartja. A mai délelőtti Mészner Tivadar dr. táblabíró referátuma töltötte ki. A táblai tárgyalást holnap, kedden délelőtti folytatják, amikor előre láthatólag sor kerül a perbeszédre.

1936. június 16. kedd

SZERDÁN DÉLELŐTT HIRDET ÍTELETET A TÁBLA AZ IMPERIÁL - FÉLE BŰNPÖRBEN.

Az Imperiál R.T. részéről a MÁV –nak szállított telítőolaj – mint ismeretes sok esetben nem volt megfelelő, úgy hogy végül is csalás és megvesztegetés miatt többek ellen bűnvádi eljárás indult. Salgó Imre dr-t, az Imperiál R.T. elnök igazgatóját folytatólagos csalás büntet-

téért háromévi fegyházra és 2000 pengő pénzbüntetésre ítélte a törvényszék, de a megvesztegetés vádja alól felmentette. Az elsőfokú bíróság ezen kívül elítélte Komlós Hugót, az Imperiál R.T. vegyész-mérnökét két-évi fegyházra, valamint Józsa Imre és Kiss András munkavezetőket nyolc – nyolc hónapi börtönre; éspedig valamennyiüket csalás büntette címén.

Az ügyet tegnap kezdte tárgyalni másodfokon a budapesti tábla Csonka-tanácsa, amelyben Mészner Tivadar dr. táblabíró ismertette az előzményeket, majd a folytatólagos délutáni tárgyaláson Auer György dr. főügyész helyettes kérte a kiszabott büntetések súlyosbítását, Kassay Béla dr. védő viszont Salgó Imre felmentését indítványozta.

Ma, kedden reggel elsőnek Szőke Sándor dr. ügyvéd szólalt fel Komlós Hugó vádlott védelmében, majd Ács Jenő dr. /budapesti/ mondott védőbeszédet Józsa Imre mellett, s végül Arató Béla dr. ügyvéd kérte Kiss András vádlott felmentését.

Az elnök ezután kérdést intézett a védőkhöz: megfelel –e a tényeknek, hogy a MÁV és az Imperiál R.T. képviselőjében fellépett Herzog – féle bankház között a követelés tárgyában egyezségi tanácskozások folynak.

Kassay Béla dr. válaszolt – a védők nevében s kijelentette, hogy a Herzog -bank, mint az Imperiál R.T. acedása valóban polgári kártérítési pört tett folyamatba a MÁV –val szemben az át nem vett olajszállítványok ellenértéke iránt éspedig kereken – 350.000 pengő erejéig. A tárgyalások – hangoztatta a védő – valóban folyamatban vannak, és pillanatnyilag eredményteliségüknek.

Auer György dr. kir. főügyész helyettes ezt az állítást kétségbe vonta.

Ezek után a vádlottak szólaltak fel röviden az utolsó szó jogán, majd Csonka Elemér dr. tanácselnök intézett még néhány kérdést az egyes vádlottakhoz. Az elnök végül közölte, hogy a királyi tábla holnap szerdán délelőtt fél 10 órakor hirdeti ki másodfokú Ítéletét.

1936. június 17. szerda

AZ IMPERIÁL ÜGYBEN FELMENTETTE A TÁBLA AZ ÖSSZES VÁDLOTTAKAT.

Ma, szerda délelőtt 11 órára tűzte ki az Ítélet-tábla Csonka – tanácsa az ítélethirdetést az Imperiál – féle olajszállítási bűnpörben. Mielőtt az ítélethirdetésre sor került volna, Csonka Elemér dr. tanácselnök még ismertetett néhány iratot, így többek között azt a szerződési okiratot, amely szerint a MÁV, illetve a minisztérium még 1932 szeptemberében, vagyis a Payr – féle mintavétel megtörténte után is meg akarta hosszabbítani az eredeti szállítási szerződés joghatályát.

Ezután a táblai tanács ítélethozatalra vonult vissza, majd újabb félórás tanácskozás után hirdette ki a tábla Csonka – tanácsa a másodfokú ítéletet. A tábla valamennyi vádlottat felmentette a folytatólagosan elkövetett csalás büntettének, valamint az egyéb bűncselekményeknek vádja alól. A felmentés bizonyítékok hiányában történt. A táblai ítélet terjedelmes indokolása kiemelte, hogy a vádlottak bűnösségére nézve súlyos gyanú okok merültek ugyan fel, de konkrét bizonyítékok a bűnösséget nem igazolták. A vádlott nyomozati beismerő vallomását a tábla nem fogadta el valónak, mert az erre vonatkozó jegyzőkönyvek annyira dagályosak, hogy ezek semmi esetre sem származhattak a vádlottak tényleges beismeréséből. Nem akadt egyébként egyetlen tanú sem arra nézve, aki kétségtelen igazolhatta volna, hogy az inkriminált mintapalackokat tényleg kicserélték. Az ezzel kapcsolatosan kihallgatott érdektelen

tanuk kivétel nélkül szinte fizikailag lehetetlennek mondták a palackok kicserélhetését; az egész bűnpör folyamán senki sem akadt, aki szemtanúja lett volna annak, hogy a mintapalackokat Józsa, vagy Kiss művezetők kezéből mások kivették volna, vagy azokat egyéb, esetleg előre elkészített palackokkal helyettesítették volna. Kétségtelen tény – állapította meg a tábla, - hogy az Imperiál R.T. részéről szállított olajáruban sok víztartalom volt található, de ennek, a víznek a pontos mennyisége a bűnpör folyamán nem volt megállapítható. A MÁV a hozzávetőleges víztartalmat egyébként mindenkor levonásba helyezte és a szállított áru ellenértékét ily módon egyenlítette ki. A tábla megállapította, hogy a mintavétel általánosságban nem történt mindenkor a szabályok pontos betartásával, de ez a körülmény egymagában véve nem jelent döntő bizonyítékot a vádlottak bűnösségére nézve. A tábla megállapította, hogy az Imperiál R.T. által szállított olajanyag a talpfatelés céljainak általánosságban megfelelt, sőt egyes szakvélemények szerint, a szükségelnél jobb minőségű is volt. Semmiféle bizonyító adat nincs arra vonatkozólag, mintha az Imperiál R.T. meg nem felelő anyagot szállított volna a MÁV számára. Tény ugyan, hogy a vádlottak részéről szállított olajféleség értéke tizennégy pengőre rúgott s ezzel szemben a MAV tizenkilenc – huszonegy pengőt fizetett egységárányként. Ez azonban önmagában véve nem állapítja meg a vádlottak terhére a csalás fennforgását, mert a bűnös fondorlatra nézve bizonyító adat nem adódott. Az Imperiál R.T. s annak alkalmazottai legfeljebb drágábban és esetleg kevésbé jó anyagot szállítottak, de ezek a ténykörülmények a bűnösség megállapításához nem elégségesek; a MÁV, amennyiben kárvallottnak tudná magát, esetleg polgári kártérítési pert indíthat a szállító vállalat ellenében.

A tábla felmentő ítéletével szemben dr. Auer György királyi főügyész helyettes mind a négy vádlott terhére semmiségi panaszt jelentett be.

1936. december 3. csütörtök

A TALPFA - OLAJ, BŰNPÖR A KIRÁLYI KÚRIA ELŐTT

A magyar királyi államvasutak igazgatósága, mint emlékezetes, évekkel ezelőtt az Imperiál R.T. –bizta meg szerződésileg a vasúti talpfák telítéséhez szükségelt nagymennyiségű speciális olajanyag szállításával, Az Imperiál R.T. huzamosabb időn keresztül szállította az olajat a MÁV részére, Amikor egyre szélesebb körökben suttogni kezdtek arról, hogy a szállítás körül bizonyos visszaélések történtek. Az egyre szélesebb körben elterjedt híresztelések egyre konkrétebb formát öltöttek, úgy, hogy végül is az ügybe beleavatkozott a királyi ügyészség, amely széleskörű előzetes vizsgálat lefolytatása után vádat emelt az Imperiál R.T. néhány vezető tisztviselője ellen, valamint a MÁV egynéhány alkalmazottjával szemben is, akik a meg nem felelő olajkészleteket állítólag kifogás emelése nélkül átvették. A „panama” – bűnpört első fokon a budapesti büntetőtörvényszék tárgyalta, heteken keresztül. A vádlottak tagadták az ellenük emelt súlyos vádak, ártatlanságukat, jóhiszeműségüket hangoztatták, de a nagyszámmal kihallgatott tanuk egy része többé - kevésbé terhelő vallomást tett, a meghallgatott szakértők véleménye sem volt mindenben kedvező a vádlottak egy részével szemben. A széles körben lefolytatott bizonyító eljárás eredményeként a büntetőtörvényszék végül is -1935 október 25 –én kihirdetett elsőfokú ítéletében – bűnösnek mondta ki dr. Salgó Imrét, az Imperiál R.T. vegyész-mérnök – vezérigazgatóját folytatólagosan elkövetett csalás büntetében és ezért háromévi fegyházra, tízévi hivatalvesztésre és 2000 pengő pénzbüntetésre ítélte. Komlós Hu-

gót, az *Imperiál R.T.* vegyész-mérnökét az elsőfokú ítélet, folytatólagos csalás büntette miatt kétévi fegyházzal és ötévi hivatalvesztéssel sújtotta; Józsa Imrét és Kiss Andrást, az *Imperiál R.T.* előmunkásait viszont a törvényszék ugyanezért a bűncselekményért, egyenként nyolc – nyolc hónapi börtönnel és három – háromévi hivatalvesztéssel büntette meg. A büntető-törvényszék Takács Gyula MÁV főfelügyelőt, az államvasutak püspökladányi telítőlelepének vezetőjét a megvesztegetés büntettének vádja alól felmentett és egyben felmentette dr. Dorner Béla MÁV igazgatót, az államvasutak laboratóriumának vezetőjét is a hivatali visszaélés véttségének vádja alól. A törvényszéki ítélet tényként állapította meg, hogy az *Imperiál R.T.* nyerskátránnyal kevert olajat fejtetett vagonokba, ezt az olajfélét adta el a MÁV -nak. A MÁV ellenőrző mérnökeit Salgó és Komlós rendszerint addig tartották szóval, amíg Kiss és Józsa munkásoknak sikerült a mintavödröket megfelelő módon kicserélniük; sőt ha ez a csere nem sikerült, akkor a laboratóriumban cserélték ki az egyes üvegeket. Ily módon – állapította meg a törvényszék – a MÁV -hoz olyan minták jutottak, amelyek a szállított olaj alkalmas voltát igazolták. A bíróság megállapítása szerint az *Imperiál* összesen legalább egymillió métermázsza telítőanyagot szállított a MÁV részére, de ennek a szállítmánynak az értéke körülbelül húsz huszonöt százalékkal kisebb volt – a rendelt áru értékénél. Ily módon tehát az *Imperiál R.T.* sok – sok ezer pengőnyi kárt okozott az államvasutaknak. Az ítélet meghozatalánál az elsőfokú bíróság súlyosbító körülménynek vette azt, hogy az elítélt vádlottak bűncselekményükkel országos érdekeket sértettek meg. A törvényszék Dorner Béla és Takács Gyula vádlottak vétkességét nem látta igazoltnak, úgy, hogy ezt a két vádlottat az ellenük emelt vádak alól ezért fel kellett menteni.

A törvényszék ítéletével szemben egyrészt a királyi ügyész, másrészt az elítélt vádlottak és védőik fellebbezést jelentettek be.

A tábla Csonka – tanácsa valamennyi vádlottat felmentette a folytatólagosan elkövetett csalás büntettének, valamint az egyéb bűncselekményeknek vádja alól. A felmentés bizonyítékok hiányában történt. A táblai ítélet terjedelmes indokolása kiemelte, hogy a vádlottak bűnösségére nézve súlyos gyanú okok merültek ugyan fel, de konkrét bizonyítékok a bűnösséget nem igazolták. A vádlott nyomozati beismerő vallomását a tábla nem fogadta el valónak, mert az erre vonatkozó jegyzőkönyvek annyira dagályosak, hogy ezek semmi esetre sem származhattak a vádlottak tényleges beismeréséből. Nem akadt egyébként egyetlen tanú sem arra nézve, aki kétségtelen igazolhatta volna, hogy az inkriminált mintapalackokat tényleg kicserélték. Az ezzel kapcsolatosan kihallgatott érdektelen tanúk kivétel nélkül szinte fizikailag lehetetlennek mondták a palackok kicserélhetését; az egész bűnpör folyamán senki sem akadt, aki szemtanúja lett volna annak, hogy a mintapalackokat Józsa, vagy Kiss művezetők kezéből mások kivették volna, vagy azokat egyéb, esetleg előre elkészített palackokkal helyettesítették volna. Kétségtelen tény – állapította meg a tábla, - hogy az *Imperiál R.T.* részéről szállított olajáruban sok víztartalom volt található, de ennek, a víznek a pontos mennyisége a bűnper folyamán nem volt megállapítható. A MÁV a hozzávetőleges víztartalmat egyébként mindenkor levonásba helyezte és a szállított áru ellenértékét ily módon egyenlítette ki. A tábla megállapította, hogy a mintavétel általánosságban nem történt mindenkor a szabályok pontos betartásával, de ez a körülmény egymagában véve nem jelent döntő bizonyítékot a vádlottak bűnösségére nézve. A tábla megállapította, hogy az *Imperiál R.T.* által szállított olajanyag a talpfatelítés céljainak általánosságban megfelelt, sőt egyes szakvélemények szerint, a szükségelnél

jobb minőségű is volt. Semmiféle bizonyító adat nincs arra vonatkozólag, mintha az Imperiál R.T. meg nem felelő anyagot szállított volna a MÁV számára. Tény ugyan, hogy a vádlottak részéről szállított olajfűtésért tizennégy pengőre rúgott s ezzel szemben a MAV tizenkilenc – huszonegy pengőt fizetett egységárányként. Ez azonban önmagában véve nem állapítja meg a vádlottak terhére a csalás fennforgását, mert a bűnös fondorlatra nézve bizonyító adat nem adódott. Az Imperiál R.T. s annak alkalmazottai legfeljebb drágábban és esetleg kevésbé jó anyagot szállítottak, de ezek a ténykörülmények a bűnösség megállapításához nem elégségesek; a MÁV, amennyiben kárvallottnak tudná magát, esetleg polgári kártérítési pert indíthat a szállító vállalat ellenében.

A tábla felmentő ítéletével szemben dr. Auer György királyi főügyész helyettes mind a négy vádlott terhére semmiségi panaszt jelentett be, így az ügy a királyi kúria elé került.

A kúria elsőszámú büntetőtanácsa tárgyalta végső fokon az ügyet Loyczel Kálmán dr. tanácselnök vezetésével. Az iratokat Gergics Károly dr. kúriabíró referálta majd Kéler Béla dr. koronaügyész helyettes indokolta meg a bejelentett semmiségi panaszait.

- A tábla – úgymond – bizonyítékok hiányában mentette fel a vádlottakat, de nézetem szerint a tábla által megállapított tényállásban is untig elég terhelő adat szól a vádlottak ellen. Az Imperiál által szállított olajáru nem volt szerződésszerű, kevesebb kreozotot tartalmazott az előírtnál, úgy, hogy a kincstár kétségtelenül kárt szenvedett. Súlyosbító körülménynek találok az okozott kár nagyságát és azt, hogy a vádlottak az ország gazdasági érdekei ellen súlyosan vétettek.

Ezután Kassai Béla dr., Szőke Sándor dr. Ács Jenő dr. /budapesti/ és Arató Béla dr. ügyvédek szólaltak fel, akik rendre igyekeztek megcáfolni a koronaügyész helyettes vádjait és a felmentő Ítélet helybenhagyását Indítványozták,

Három órakor közölte Loyczel dr. tanácselnök, hogy a kúria holnap, pénteken délelőtt fél 11 órakor folytatja a tárgyalást.

1936. december 4. péntek

A KÚRIA ÚJ BIZONYÍTÁSI ELJÁRÁSRA UTASÍTOTTA A TÁBLÁT AZ IMPERIÁL – FÉLE OLAJBOTRÁNY ÜGYÉBEN.

Az Imperiál R.T. úgynevezett „olajbotránya” ügyében a kir. kúria Loyczel – tanácsa – mint jelentettük - tegnap, csütörtökön délelőtt tartotta meg a fellebbviteli tárgyalást. A törvényszék annak idején meg nem felelő minőségű telítőolaj szállítása miatt bűnösnek mondta ki dr., Salgó Imrét, az Imperiál R.T. vegyész-mérnök –vezérigazgatóját folytatólagosan elkövetett csalás büntetésében és ezért háromévi fegyházra, tízévi hivatalvesztésre és 2000 pengő pénz-büntetésre Ítélt. Komlós Hugót az Imperiál r.t. vegyész-mérnökét az elsőfokú ítélet, folytatólagos csalás büntette miatt kétévi fegyházzal és ötévi hivatalvesztéssel sújtotta, Józsa Imrét és Kiss Andrást, az Imperiál R.T. előmunkásait pedig ugyanezért a bűncselekményért fejenként nyolc –nyolc hónapi börtönnel és három – háromévi hivatalvesztéssel büntette meg,

A tábla megsemmisítette ezt az ítéletet és bizonyítékok hiányában mind a négy elítélt vádlottat felmentette.

A kúria ma hirdette ki a bűnpörben döntését, eszerint az első, bírósági ítéleteket megsemmisítve, a királyi táblát az ügyben új eljárásra, pótlólagos ténymegállapításra és ennek megfelelően új ítélet hozatalára utasította.

A kúriai döntés megokolása rámutatott, hogy az Imperiál R.T. nem szállította le a MÁV számára a megrendelt telitőolaj mennyiséget teljes egészében, viszont a szakértői vélemény a teljes, szerződésileg megrendelt olajmennyiség adatainak szemmel tartásával készült el. A táblának ezért a ténylegesen leszállított olajmennyiség figyelembe vételével kell az árra, minőségre, stb. vonatkozó tényállást megállapítania. Nem állapította meg a tábla, hogy a különböző telitőállomásokra szállított olajmennyiségről százalék szerint mekkora volt a kreosot - tartalom, ezt is pótolni kell. Utasította a kúria az Ítéletábrát, hogy állapítsa meg, vajon kisebb volt –e a leszállított olaj forgalmi értéke a szerződésileg kikötött árnál és ha igen, milyen összeggel volt kisebb? Meg kell állapítani azt is, hogy volt –e és milyen befolyással volt az értékre, ha a leszállított savanyúolaj – tartalom az egész olajmennyiség ötven százalékán is alulmaradt. Nincsen végül megállapítva – mondotta ki a kúria – hogy Komlós Hugó vádlott ismerte –e a MÁV-val kötött szerződés szövegét, főleg annak az olajtartalomra vonatkozó szakaszait. A királyi táblának ezt a kérdést is tisztáznia kell.

1937. november 19. péntek

A KURIA JOGERŐSEN FELMENTETTE AZ IMPERIÁL ÜGY' VÁDLOTTAIT

Jelentettük, hogy a kuria Kvassay – tanácsa tegnap, csütörtökön délelőtt kezdte meg az úgynevezett Imperiál – féle bűnpör 'ügyében a végsőfokú tárgyalást. Évekkel ezelőtt panaszok merültek fel, hogy az Imperiál R.T. állítólag megkárosítja a vele szerződésben álló MÁV –ot, amennyiben rossz minőségű talpfaolajat szállít. A vád szerint az Imperiál egyes vezetői tudatosan félrevezették a MÁV kiküldött szakértő közegeit, kicserélték a megvizsgálásra kerülő olajanyagot, s így nagy összegű kárt okoztak az államvasutaknak. A kir. ügyészség vádat emelt – többek közt – Salgó Imre dr. az Imperiál R.T. vezérigazgatója, Komlós Hugó, az Imperiál R.T. vegyész-mérnöke, valamint Józsa Imre és Kiss András, az Imperiál R.T. művezetői ellen, akiket csalással és megvesztegetéssel vádolt meg. A büntetőtörvényszék heteken át tartó főtárgyalás után a nevezetteket bűnösnek: mondta ki a terhükre rótt bűncselekmények tekintetében és ezért Salgó vezérigazgatót háromévi, Komlós főmérnököt kétévi fegyházra, Józsa és Kiss munkásokat fejenként nyolc – nyolc hónapi börtönre Ítélt el. Volt az ügynek még több vádlottja is, akiket azonban a törvényszék jogerősen felmentett.

Az elítélt vádlottak ügye másodfokon a budapesti tábla elé került, amelynek Csonka – tanácsa megsemmisítette az elsőfokú ítéletet és valamennyi vádlottat – részint bizonyítékok híján, részint bűncselekmény hiányában – felmentette az ellenük emelt vádak alól.

A kúria megsemmisítette ezt a felmentő ítéletet és újabb tényállás megállapítása végett visszaküldte az ügy iratait az ítéletábrára.

A tábla Csonka – tanácsa újabb tanúkihallgatásokat foganatosított, további szakértői véleményeket szerzettbe s végül is újól fog felmentette mind a négy vádlottat az ellenük emelt vádpontok alól.

*Ilyen előzmények után került tegnap ismét a régóta húzódó bűnpör a királyi kúria Kvassay –tanácsa elé, ahol Gergics Károly dr. kúriai bíró másfél napon keresztül ismertette az előzményeket. Ma délelőtt, a folytatólagos kúriai tárgyaláson, elsőnek Kéler Béla dr. koro-
naügyész – helyettes szolalt fel, aki megint azt indítványozta, hogy a kúria az ügy további tisztázása szempontjából tegye át az iratokat az ítélőtáblára,*

*A pótmagánvádlóként fellépő MÁV megbízásából Markos Olivér dr. a MÁV tisztii fő-
ügyésze csatlakozott a vádhatóság indítványához, viszont Szőke Sándor dr. Ács Jenő dr.
/budapesti/ és Kassay Béla dr. védők a semmiségi panaszok elutasítását és a felmentő ítélet
helybenhagyását kérték.*

*Másfél órás tanácskozás után hozta meg a kúria döntését, amellyel a semmiségi pana-
szokat elutasította. A kúriai ítélet indokolása kiemelte, hogy a tábla részéről megállapított
tényállás nem nyújt módot a vádlottak bűnösségének kimondásához.*

Ezzel a felmentő ítélet jogerőssé vált.

1942. szeptember 4. péntek

GONDATLANSÁG ÁLTAL OKOZOTT TESTI SERTÉSSSEL VÁDOLT VEGYÉSZ- MÉRNÖK

*Dr. Szűcs Gábor László elnökle mellett ma tartott tárgyalást a büntetőtörvényszék
dr. Salgó Imre vegyész-mérnök ügyében, aki ellen a kir. ügyészség gondatlanság által okozott
súlyos testi sértés vétsége miatt emelt vádat. A vád szerint ez év januárjában, egy kőbányai
laboratóriumban A-vitamin előállítására vonatkozó munkálatok folytak és zúzott répát öntöt-
tek le étterrel. A munkánál foglalatzkodott Liebeter Gusztávné is, de munka közben az éter
felrobbant és Liebeterné első és másodfokú égési sebeket szenvedett. Az ügyészség szerint dr.
Salgó, mint az üzem vezetője, elmulasztotta a köteles gondosságot és megfelelő óvintézkedé-
sek hiányában következett be a szerencsétlenség.*

*A vádlott tagadta bűnösségét. Védekezése szerint az asszony elejtette a többliteres
éterüveget, éppen a kályha mellett, így következett be aztán a robbanás. Előzőleg Liebeterné
ruhájával igyekezett a kiömlött étert felitatni és a lángra lobbant étertől meggyulladt a ruhá-
ja. Így szenvedte el azután a sérüléseket. Liebeter Gusztávné ezzel szemben azt hangoztatta,
hogy rajta kívül álló okokból történt a szerencsétlenség. Dr. Viitray Antal törvényszéki
orvosszakértő meghallgatása után dr. Goltner Dénes ügyész indítványozta szakértő vegyész-
mérnök meghallgatását és az iparfelügyelőség megkeresését a tekintetben, hogy a szükséges
óvintézkedések az üzemben megtörténtek-e. A törvényszék ilyen értelemben is határozott, s a
tárgyalást elnapolta.*

Epilógus

A per tehát véget ért, az Imperiál Rt pedig tönkrement. A berentei lejárólót megszüntették, a Kandó féle alacskai bánya is befejezte működését az előző konstrukcióban.

Akik ezt az ügyet kreálták tulajdonképpen a céljukat elérték. A piacot megszerezték, az Imperiál szakembereit, tulajdonosait „lejáratták”. Hiába születtek meg a táblabíróságon és a kúrián a felmentő ítéletek, ez ekkorra már egy befejezett és veszett ügy lett.

Néhány gondolat még dr. Salgó Imrével kapcsolatosan.

[...] Ez a Salgó rendkívül tehetséges vegyészmérnök volt, nagyon jó ötletei voltak, és ő volt az, aki az 1920-as évek közepén elkezdett a szénlejárólás gondolatával foglalkozni. [...]

[...] Salgó doktor rendkívül tehetséges ember volt, de volt benne bizonyos kalandorság, amire tulajdonképpen minden vállalkozónak szüksége van. [...]

[...] Azután Salgó doktor kezdett kisüzemileg dolgozni. Kezdett szódabikarbónát csinálni. A szódabikarbóna nagyon jól ment egy darabig, akkor megint egy nagy budapesti vállalat, a Hungária Kénsavgyár, amelyik ma is igen nagy üzem, annak az igazgatója, egy Deutsch nevű ember, nagy pénzt fizetett a Salgó doktornak. Nézze, mondta neki, maga egy tehetséges ember, tud mást is csinálni. Itt van egy kis pénz, ez lesz magának egy kis tőke, szüntesse meg a szódabikarbóna-gyártást. Én akkor is könyveltem. A szódabikarbóna után műanyag gombokat gyártottak. Ami szintén nagyon jól ment. Az üzem kint volt a Kőbányai út 42.-ben. Ott volt egy kis iroda is, akkor már megint csak félnaponként jártam be, csak pár órára, nem volt nagy könyvelés. Azt is csináltam. Az után a műanyag gombok mellett a Salgó doktornak az az ötlete támadt, hogy sárgarépbából elő lehetne állítani karotint. A karotin az A-vitamin provitaminja, amiből a máj választja ki az A-vitamint. Ezt a karotint még soha nem állították elő kristályosan. Salgó doktor nagyon sokat dolgozott ezen. Nem sikerült neki egészen kikristályosítani, de elég telítetten állította elő – ez már a második világháború vége felé volt –, és összeállt a Steiner Kéksavgyárral, és csináltak karotinos csokoládét. Nagyon finom kis csokoládé volt, és benne volt a karotin, ami táplálóvá tette ezt a csokoládét. Meg is vizsgálták fent az Iparügyi Minisztériumnak a Kémiai Intézetében, megállapították, hogy a karotin valóban benne van a csokoládéban, és ezt a csokoládét árulta egészen 1944 márciusáig, amíg a németek be nem jöttek. Akkor mindent lezárt. Akkor már semmit nem csinált a Salgó, [...]

[...] A második világháború után tovább dolgozott, akkor ment tulajdonképpen jól a gombgyár. Én dolgoztam, ugyanott. Nyilvántartást mindig kellett vezetni. Meg adóbevallásokat kellett csinálni. Ezek után a munkák után adót kellett fizetni. Ahhoz, hogy adót fizessen az ember, iparengedélyt kellett kérni. Engedélyt csak úgy adtak, ha rendes nyilvántartás volt, ahol tudtak ellenőrizni. Nem államosították ezt az üzemet, ez egy kis üzem volt, két munkással dolgozott a doktor Salgó vegyészmérnök, és én voltam a könyvelője és adminisztrátora. Ment is ez egy darabig jól, és egyszerre csak rájöttek, hogy ezeket a gombokat a váci fegyház büntetettjeivel lehet csináltatni. És a váci fegyház beállított egy gépet. Nagyon primitív gép kellett hozzá, úgyhogy bizony az iparunk nagyon elszegényedett.

Akkor még a Salgó doktort ki is telepítették, feleségével együtt, aki szintén vegyészmérnök volt. Akkor már nem lehetett mit csinálni. Én 30 évig kitartottam mellette. Tulajdon-

*képpen több mint 30 évig. Három feleséget éltem át. Az első feleségétől elvált, a második feleségét, azt nagyon szerettem. Azzal együtt jártunk be mindennap a fogházba. Februártól július végéig naponta látogattam a Markó utcai fogházat, ahol ők, mint vizsgálati foglyok letartóztatásban voltak. Ugyanakkor volt letartóztatásban Beck András, a Beck Márta és a Rajk László is. Úgyhogy a beszélőkön én ezeket mindig láttam. Természetesen nagyon jóban lettünk a fogházigazgatóval. Ő is megkapta a maga sápját, mert hiszen mindenért fizetni kellett. Egy Markó utcai vendéglőben fizettünk elő mind a négy emberünknek a kosztjára, ők nem ették a foglyokét. Ilyet lehetett csinálni. Elhozták nekik mindennap a kosztot, és énnekem mindennap be kellett mennem, mert voltak olyan iratok, amit a vezérigazgatónak alá kellett írni. Az üzem nem ment, de folyt a vizsgálat. A vizsgálat folyt februártól március végéig. Ez alatt mindennap fel kellett mennem az Iparügyi Minisztériumba, amelyik ott volt a Lánchíd budai hídfőjénél. Most már nincsen, mert azt teljesen lebombázták. [...]*³⁸

Kandó Kálmán borsodi elképzeléseinek utóéletéről még néhány szó.

Kandó Kálmán elképzelései és tervei az 1950-es évek elején valamilyen szinten azonban térségünkben megvalósultak.

1949-ben a tervgazdálkodás elgondolásai e térségben a következők voltak. Létre kell hozni az úgynevezett „borsodi kooperációt”, ez már a 3 éves tervben felmerült. Ennek lényege az volt, hogy a Sajó völgyi szénkészletek elegendőek lesznek egy villamos energetika – barnaszén kokszoló – vegyipari kombinát telepítéséhez. A Sajó vízmennyisége, a mészkőkészlet közelsége, a meglévő szén ezt lehetővé tette. Elhatározták tehát, hogy a tervbe vett Kazincbarcika város mellett, amelyhez Berentét is hozzáértették, épüljön szénosztályozó, hőerőmű, kokszolómű és vegyigyár, amely majd szénalapanyagból tud dolgozni. A kokszolómű építését 1951-ben kezdték meg, de 1953-ban le is állították. A Borsodi Vegyi Kombinát barnaszén alapanyagból soha sem gyártott vegyi anyagokat. A kokszoló nem adott alapanyagot a vegyiparhoz, ezért aztán a vegyiműveket földgázra állították át.

A központi szénosztályozó és a hőerőmű megépültek és csaknem hat évtizeden át működtek is.

A vízi erőmű egyáltalán nem valósult meg. A borsodi szenek egy részét pedig a berentei hőerőmű tüzelte el. Egyedül tehát a hőerőmű lett az, ami az elképzeléseknek megfelelően tudott dolgozni.

A bányavasutakon azonban a villamos vontatás – főleg a földalatti bányaterekben – egészen a borsodi szénbányászat megszűnéséig működött. Igaz, hogy az idők során egyre korszerűbb lett, és az egyenáramú motorokkal hajtott mozdonyok fejlődtek ki, szemben a többfázisú, váltakozó áramú kezdetekkel, de az alapokat Kandó Kálmán és a Ganz gyár rakta le térségünkben is.

³⁸ Hoffstaedter Lajosné

A korszerűen villamosított vasút 1983-ban elérte Kazincbarcikát. Sajnos tovább már nem épült, mert az itteni bányászat, kohászat és ipar rövidesen hanyatlásnak indult és felszámolásra került. A vasút e területen megbízók nélkül maradt. A bányászati iparvágányok egymás után szűntek meg és bontották el ezeket. Ugyanerre a sorsra jutott a berentei szénpálya-udvar is, amely fénykorában akár napi 20 – 22 ezer tonna szenet is fogadott.

A,Á

Ács Jenő dr, 59, 62, 64
Alacska, 5, 11
Alacsikai Kőszénbánya és Villamossági Részvénytársaság,
5
Alacsikai Kőszénbánya és Villamossági Rt, 6, 7
Alex Ede, 46
Alex Jenő, 19
Arató Béla dr, 30, 33, 59, 62
Auer György dr, 58, 59

B

Bagossy Béla, 5
Bánréve – Miskolc vasút, 7
bányamozdony, 3, 4
bányavasút, 4, 5
Baranyai Gábor, 54
Barcika, 8
Bárdos György dr, 14
Bartha őrnagy, 42
Bary Zoltán dr, 22, 23, 29, 30, 32, 33, 36, 37, 39, 41, 45,
48, 54, 55
Baumfeld Lajos dr, 15
benzol, 6
Berente, 5, 67
Berényi Sándor dr, 18
Bihary Károly, 48, 57
Bóka Zoltán dr, 12, 13
Borsodi Hőerőmű, 8
Bubics Jenő dr, 16
Bubics vizsgálóbíró, 14

C

Compagnies des Mines d’Antracites de la Mur, 4
Czang János, 50

Cs

Csonka Elemér dr, 59

D

Darvai János dr, 30, 37, 50
Déli Hírlap, 12
Delmár Tivadar, 5
Diósgyőr, 4
Diósgyőri Vasgyár, 3
Dombovár, 37, 40
dr, Goltner Dénes, 65
dr. Csonka Elemér, 58
dr. Dorner Béla, 22, 31, 57, 61
dr. Gara, 19, 57

dr. Gara Dezső, 19
dr. Guóth Béla, 7
dr. Heves Lajos, 17
Dr. Izsó István, 7
dr. Jankovics Tibor, 22
dr. Kassay Gyula, 22
dr. Láng Miklós, 22
dr. Mészner Tivadar, 58
dr. Salgó Imre, 5, 11, 12, 20, 21, 22, 23, 57, 61
dr. Vajda Ödön,, 17
dr. vitéz Ottorubay Dezső, 16
dr.'Dorner Béla, 21

E,É

Egyesült Gép és Fémárugyár, 13
Erbert Gyula, 56
Észak magyarországi Kőszénbánya Rt, 7

F

Fejér Géza dr, 14
Fojtán István, 4, 5

G

Ganz, 3, 4, 5, 24, 68
Garami Béla dr, 32
Garami Pál, 34
Gergics Károly dr, 62, 64
Glötzer József, 39
Grün Béla dr, 19

Gy

Gyertyános völgy, 5
Györffy Miksa, 47
Györki József dr, 23

H

Hajós Gyula, 13
Hajós Manó, 13, 15
Hankiss Szilárd, 23
Herzog – féle bankház, 59
Herzog-cég, 15
Hochstaedter Lajosné, 55
Hoffstaedter Lajosné, 67
Horváth Károly, 40, 57
Hübsch Gusztáv, 52

I,Í

íj. Nagy János, 50, 51
IG Farben Industrie, 11

Imperiál, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20,
21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37,
38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55,
56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 66
Imperiál – ügy, 9, 11
Imperiál Rt, 6, 7, 11, 12, 24, 35, 38, 49, 50, 55, 66
Imperial Vegyészeti Gyár, 5
Imrédy Kálmán, 19, 37, 38

J

Jakab Lajos, 51
Jakabffy Károly, 38, 39
Jóvátételi Bizottság, 10
Józsa Imre, 12, 15, 20, 21, 22, 23, 28, 49, 50, 57, 59, 61,
63

K

Kálazy Sándor dr, 16
kamragáz, 6
Kandó féle bányavasút, 3
Kandó Kálmán, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 24, 66, 67, 68
Kandó mozdonyok, 4, 5
Kassai Béla dr, 20, 22, 23, 41, 62
Kassay Béla dr, 45, 50, 59, 64
kátrány, 6, 39, 49, 55
Kéler Béla dr, 62, 64
Keller István, 54
Kéri István, 54
Kirschmayer Ödön, 33, 34
Kirschnayer Ödön, 32
Kiss András, 12, 15, 21, 22, 23, 28, 30, 49, 59, 63
koks, 6, 24, 39
Komlós Hugó, 12, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 27, 57, 59, 61,
63
kőszénkátrány, 6
Központi Szénosztályozó, 7
Kulcsár Miklós, 18
Kunst Győző dr, 14

L

La Motte d’Aveillans, 4, 5
lepárló, 5
Lévai Tibor dr, 20
Liebeter Gusztávné, 64, 65
Loyczel dr, 62
Lurja Gyula, 56
Lux Ernő, 44, 45

M

Magyar Általános Kőszénbánya, 5
Magyar Dunántúli Villamossági Rt, 5
Magyar Királyi Állami Vasgyárak, 3, 4

Magyar Távirati Iroda, 12
Magyar Vízügyi Hivatal, 7
Magyari László, 53
MÁK, 5
Makray adjunktus, 42
Makray Imre, 43
Márton Sándor, 22
Márton Sándor dr, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34,
35, 36, 38, 41, 42, 46, 47, 49, 50, 52, 55, 56
Márton Sándor dr., 44, 47, 49, 50, 52, 56
MÁV, 5, 6, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 21, 22, 23, 25,
26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40,
41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55,
56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64
MÁV dombóvári telítőtelep, 56
MÁV püspökladányi telítőtelepe, 21
Medvigy Gábor dr, 37, 45, 55
Melczer István dr, 28, 32, 37
Meszlényi Artúr dr, 14, 15
Mészner Tivadar dr, 58, 59
Miklós Ödön, 5
Mitukh János, 51

N

Nagy Sándor, 56
Nagyvárad, 12
Národny Dennik, 12
Nécsey Imre dr, 22
neutrálolaj, 6

O,Ó

O & K, 12
óbudai gázgyár, 39
OHE, 14, 34
Orenstein és Koppel A.G, 12, 13
Országos Hitelvédelő Egylet, 14

P

Palotai Kovács Károly dr., 16, 17
Pap Miklós dr, 40
Papp Miklós, 15, 31, 56
Pataky Árpád, 50
Payr Hugó, 19, 36, 38, 40, 41, 44, 45, 46, 50, 52
Pázmándy Dénes, 18
Pereces, 4
Pereces Új akna, 4
Pereces Új ikerakna, 4
Pesthy János, 47
Priedrich Rezső dr, 23
Püspökladány, 40, 53

R

Réti József, 54
Rónaföldi Zoltán, 4, 5, 6, 7, 8
Rudabánya, 4
Ruszkay István, 45
Rüdgers, 11

S

Sajó, 7, 8
Sajószentpéter, 5, 7, 8
Sajószentpéter III. akna, 7
Salgó Imre, 12, 13, 14, 15, 16, 22, 23, 25, 26, 27, 39, 58, 59, 63, 64
Salgó Imre dr, 13, 14, 15, 23, 25, 27, 39, 58, 63
Salgótarjáni Kőszénbánya Rt, 24
Samarjay Lajos, 35, 36, 37
Sár István, 54
Schlattner Jenő, 6, 24
Schwartz József, 49
Spohner Márton, 17
Sugár István, 6
Sulyák Gyula, 53
Susánszki Ferenc, 49

Sz

Szádeczky Lajos dr., 20
Széchy István, 17, 19
Szenczy Béla, 28
Szentiványi Ferenc, 16
Szőke Sándor dr, 32, 33, 45, 50, 59, 62, 64
Szterényi József báró, 17, 18
Szűcs Gábor László dr., 64
Szűcs János dr, 16

T

Tahi Frigyes, 16
Takács Gyula, 21, 22, 23, 27, 30, 31, 41, 55, 57, 61
telitőolaj, 27
Tivadar János, 54
Töreky - tanácsa, 17, 19
Trettina Jenő, 17

U,Ú

Új Nemzedék, 18, 46
Ungár Urvölgyi Sándor, 45
Ungvári Pál, 53

V

Vajda Ödön dr, 18
Vajdahunyad – Gyalár, 3
Varga József, 6, 38
Vargha József dr, 42
Veréb András, 25, 50
Viczián Ede, 7
vízi erőmű, 7, 8, 68

W

Wahl Frigyes, 16, 17, 19
Walko Lajos, 24
Wolff Artúr, 57

Z

Zakariás László, 57
Zboray Sándor dr, 14

Zs

Zsurkay Zoltán, 7